DR JANKO OBERŠKI

STROSSMAYEROVI GOVORI NA VATIKANSKOM KONCILU

GOVORI STROSSMAYERA

BISKUPA ĐAKOVAČKOG

NA VATIKANSKOM SABORU

GOD. 1869. — 1870.

DR JANKO OBERŠKI
profesor u Zagrebu.

Priredio po stenografskom zapisniku vatikanskoga koncila
s originalnim tekstom te hrvatskim prijevodom i bilješkama

ZAGREB MCMXXIX

TISKARA NARODNE PROSVJETE U ZAGREBU

Ordinariatus Archidioecesis Zagrebiensis.

Nrus 2361.

Nihil obstat.

Dr Michael Medjimorec, m. p.
Censor.

Imprimatur.

Zagrebiae, die 2. aprilis 1929.

Dr Dominicus Premuš, m. p.
Episcopus Auxiliaris, Vicarius Generalis.

PREDGOVOR.

Već u vrijeme trajanja vatikanskog sabora pročulo se širom svijeta za Strossmayerove govore, koji su pobudili veliku senzaciju u svjetskoj javnosti i komentirali se u novinstvu u najrazličitijem shvaćanju. No i kasnije, kad je već prestalo zasjedanje vatikanskog sabora, bili su Strossmayerovi govori u više navrata ponovno predmetom javnog raspravljanja, kako u liberalnim krugovima i novinstvu, tako i katoličkim. Napose je poznato, kako se na različitim stranama pojavio na njemačkom, talijanskom, hrvatskom, ruskom, a nedavno i na češkom jeziku čuveni tekst Strossmayerova apokrifnog govora, koji je od prve do posljednje rečenice potpuni tendencijozno ishitreni falsifikat, te nema s originalnim govorom biskupa Strossmayera apsolutno ništa zajedničko, niti može biti između tog apokrifa i originala ma i najmanje sjenke usporedbe. Jamačno će mnoge štovatelje uspomene znamenitoga i zaslužnoga biskupa i našeg mecene Strossmayera zanimati originalni tekst Strossmayerovih govora na vatikanskom saboru, koji su se u tako različitom smislu u javnosti komentirali, pa zato odlučismo, da te govore u cjelosti objelodanimo u originalnom latinskom jeziku, kako su nam zabilježeni po stenografskom zapisniku, i na hrvatskom prijevodu. Time držimo, da će se najjednostavnijim načinom dokrajčiti tendencijozna rabota onih nekritičkih elemenata, koji hoće da podvale Strossmayeru kojekakve liberalne, protucrkvene i proturimske ideje.

Iz originalnog zapisničkog teksta Strossmayerovih govora može se svatko uvjeriti, da Strossmayer nije nikada bio ono, čim bi ga htjeli u suštini njegova karaktera prikazati liberalci i pobornici pokreta za osnivanje tako zvane narodne crkve, ili pokreta: „Proć od Rima!" — niti se po ikojem stavku tih govora Strossmayer može smatrati začetnikom onoga u crkvenom shvaćanju buntovničkog pokreta, koji se kod nas prozvao starokatoličkom crkvom.

Ne ćemo se ovaj puta upuštati u to, da sistematski prikažemo djelovanje vatikanskoga sabora i opširno raspravljamo o Strossmayerovu stajalištu s obzirom na njegov nastup na vatikanskom saboru, jer je to

već dovoljno učinjeno u brošuri : „Hrvati prema papinoj nepogrješivosti za vatikanskog sabora'', Križevci g. 1921. nego će nam čitaoci dopustiti, da kažemo nekoliko općih opazaka o samim govorima, a zatim da se osvrnemo kod pojedinih govora na najmarkantnije stavke gledom na njihov sadržaj i sa bogoslovsko-naučnog stajališta.

Kada danas promatramo Strossmayerove govore sa naučno-kritičkog stajališta, nipošto time ne namjeravamo osporavati zasluge, slavu, genijalne sposobnosti Strossmayerova uma, enciklopedističku opsežnost njegove naobrazbe, kaošto ni osobne vrline njegova karaktera. No svakako stoji to, da se danas poslije nekoliko decenija može o vatikanskom saboru i o Strossmayerovoj osobi historijski i naučno objektivnije govoriti, kad već pripadaju u perijod historije, nego li su o tome mogli govoriti njihovi savremenici. Jednako se može s naučnog gledišta lakše raspravljati o onim naučno bogoslovskim pitanjima, što u vrijeme do vatikanskog sabora još nijesu bila dovoljno razbistrena, te su bila predmetom različitih teškoća. O dotičnim pitanjima imade današnja bogoslovska znanost sasvim jasnu orijentaciju i poglede, pa se prema tomu mogu i sasvijem drukčije posmatrati pojedine stavke i izvodi Strossmayerovih govora u svijetlu objektivne istine.

PISAC.

SASTAV I OBLIK STROSSMAYEROVIH GOVORA

Biskup Josip Juraj Strossmayer nastupio je na vatikanskom saboru kao govornik u generalnim zasjedanjima u svemu pet puta.

Prvi puta dne 30. XII. 1869. u petoj gener. sjednici nastupio je kao govornik u generalnoj raspravi o tekstu I. dogmatičke konstitucije »De doctrina catholica«, i to naročito o naslovu te konstitucije.

Drugi puta dne 24. I. 1870. u petnajstoj gen. sjednici u raspravi o tekstu konstitucije »De disciplina ecclesiastica«, i to o pravima biskupa.

Treći puta dne 7. II. 1870. u raspravi o tekstu konstitucije »De vita et honestate clericorum«.

Četvrti puta dne 22. III. 1870. u ponovnoj raspravi prerađenog teksta konstitucije »De doctrina catholica«, gdje govori protiv preoštrih izraza o protestantizmu.

Peti puta dne 2. VI. 1870. u generalnoj raspravi teksta konstitucije »De ecclesia Christi«, gdje govori proti papinoj nezabludivosti.

Formalni karakter Strossmayerovih govora.

Strossmayerovi govori na vatikanskom koncilu pobudili su posebnu pažnju svojom spoljašnjom retorskom formom. U prvom redu upada u oči klasična elegancija i lakoća izražavanja u latinštini. Iz teksta tih govora razabire se, kako je govornik suvereno vladao klasičnom latinštinom, kaošto gledom na gramatičku konstrukciju tako i gledom na obilje riječi naročito u biranju sinonima, da poluči jači utisak na slušatelje.

Sam pak tehnički sastav govora odaje, kako je govorniku bila vanredno dobro poznata teorija o tehničkom sastavljanju govora. Naročito upada u oči, kako Strossmayer umije vješto računati sa psihološkim momentima i raspoloženjem slušalaca, te nastoji osobito kad govori o protivnicima, s kojima se ne slaže u mišljenju, da ih najprije sa nekoliko uljudnih riječi ili fraza kaptivira, a onda istom pobija njihovo mišljenje. Prema prilikama daje u govoru također oduška svojim afektima, kao radosti, zadovoljstva, zanosa, ali i negodovanja, ogorčenja, a događa se da tom zgodom dolazi do izražaja i ironija, prikrivena doduše uljudnim frazama ali s dobro proračunanom tendencijom, pa se ne valja čuditi, ako u takvim momentima dolazi do spoljašnjeg izražaja i kakva lična slabost Strossmayerova karaktera. Ističući mnogo pravo biskupske slobode u saborskom zasjedanju sam je u nastupu bio uvijek otvoren, te bez oklijevanja i bez obzira iznosio iskreno svoje mišljenje i naziranje. Što mu je bilo na srcu, to mu je bilo i na jeziku.

No pored ovih pozitivnih strana u Strossmayerovim govorima zapažaju se i neki nedostaci. Najviše se zapaža nedostatak točno opredijeljene konciznosti i stvarnosti. Retorskom opširnošću razvija nekoliko glavnih misli, i kraj toga zastranjuje u mnoge digresije, koje se često ne tiču strogo samoga predmeta. Prirodno je, da se njegovi govori veoma odulje, često do dva sata i više. Događa se također, da se ne samo neki izrazi ili fraze prečesto stereotipno ponavljaju, kao n. pr. riječ »vere«, ili fraza »mea saltem sententia«, ili dolaze prenatrpani superlativi. Što se tiče stilističke strane Strossmayerovih govora, ka-

karakteriše ih teški latinski stil sa veoma kompliciranim sintaktičkom konstrukcijom, kao što su silno dugačke i mnogostruko složene zavisne rečenice. To je uopće bila karakteristka Strossmayerovih literarnih sastavaka i u hrvatskom jeziku. Tu se bjelodano vidi utjecaj brojne naučne literature latinskoga i njemačkoga jezika na Strossmayera. Za to je i veoma teško sačiniti lijepi prijevod Strossmayerovih govora na hrvatskom jeziku, a da se uzmogne otprilike što većom vjernošću reproducirati odnosno imitirati njegov originalni stil, ako čovjek pobliže ne poznaje opći karakter njegovih literarnih produkata.

Sadržajna strana Strossmayerovih govora.

S obzirom na sadržajnu stranu Strossmayerovih govora može se razabrati, da Strossmayer posjeduje opsežno enciklopedičko poznavanje bogoslovlja i filozofije, te umije suvereno kao govornik disponirati sa svojim znanjem. Napose se vidi, da se pripravljao za sabor studiranjem saborskih akta najznamenitijih crkvenih sabora, kao nicejskoga, kalcedonskog, kostničkog i tridentskog; pored toga razabire se, da je poznavao također u tančine djela najznatnijih crkvenih otaca, osobito sv. Ciprijana, sv. Augustina, sv. Ivana Zlatoustog i druge. Ipak se ne može reći, da je bio u kojoj grani bogoslovske nauke strogo stručno verziran, kaošto je primjerice Hefele bio stručnjak u poznavanju crkvene historije. Zato se katkada dešava, da Strossmayer retorski nastupa sa suviše smionim tvrdnjama, kao da je apsolutno zajamčena njihova sigurnost, dok bi se uistinu moglo ozbiljno raspravljati i o protivnom. O tom će međutim biti prilike, da se osvjedočimo prilikom posebnih opazaka kod pojedinih govora.

Ovoliko držimo, da je trebalo općenito napomenuti, da čitaoci uzmognu s razumijevanjem pratiti Strossmayerove govore. Sada ćemo pak redom donijeti originalni tekst svakoga govora sa njegovim hrvatskim prijevodom, a poslije svakoga slijedit će specijalne opaske u svrhu stvarnog razjašnjenja samog sadržaja, te pojedinih stavaka i izvoda.

O NACRTU KONSTITUCIJE O KATOLIČKOJ NAUCI

Sadržaj govora.

Naglasivši odmah u početku, da se priključuje mišljenju opozcije, moli, da njegov govor ne bi dao komu povoda krivom shvaćanju, pa zato apelira na ljubav otaca i slobodu u govoru. S dvaju razloga zabavlja nacrtu predložene konstitucije: 1.) zbog naslova; 2.) zbog stvari i sastava (stila). Što se tiče naslova, želi da se mjesto riječi: ...»sacro approbante concilio...« metne drukčiji izraz, u kojem će biti dovoljno istaknut i utjecaj biskupa na saborske dekrete, kaošto se to primjerice vidi iz formule apostolskog sabora, a naročito iz tridentskoga. Svoju tezu potkrijepljuje primjerom apostolskog i tridentskog sabora, zatim razlozima iz razuma, kao primjerice mentalitetom današnjega doba, gdje se smatra da imadu veći ugled zaključci čitavoga zbora, nego li pojedinca; teološki pak razlog vidi u tome, da ne budu povrijeđena prava biskupa, ako im se prizna na saboru tek pravo odobravanja, a ne i rasuđivanja. Tu je Strossmayera prekinuo u govoru predsjednik kard. Capalti opomenuvši Strossmayera, da je sam sveti Otac naredio, da se tako imadu naslovljivati saborski zaključci, i da se ovim naslovom ne povrjeđuju prava biskupa. Prema zahtjevu Strossmayerovu izgleda, kao da se kani okrnjiti pravo rimskih biskupa, i zato se ne dolikuje tako govoriti u blizini praha apost. prvaka sv. Petra. Neka dakle govori, imade li što stvarno ili stilistički primijetiti. Na to se Strossmayer svečano ogradio da nema nakane dirati u prava svete Stolice. Prigovara nadalje teškom stilu konstitucije; prevelikoj opsežnosti kao i tome, što se u njoj spominju ne važne i zastarjele stvari, a o aktuelnim nema govora. Upozorava također, da nije zgodno upotrebljavati oštre i uvredljive izraze u osuđivanju zabluda, jer tim se sljedbenike zabluda više odbija ne go li privlači na ispravni put. Crkva je blaga majka, koja zablude, osuđuje, a zabludjele nastoji privući ljubavlju i dobrotom.

DE TITULO ET TEXTU
SCHEMATIS CONSTITUTIONIS
DE DOCTRINA CATHOLICA

ORATIO

reverendi patris domini Josephi Georgii Strossmayer, episcopi Bosnensis et Sirmiensis.

Habita in conc. Vatic. in congr. gen. quinta die 30. decembris 1869. (Mansi — Petit: Acta conciliorum, tom. 50. pag. 138 C ss — 147 B).

Eminentissimi praesides, reverendissimi patres. Accedo ex animo ad sententiam et opinionem eorum, qui putant schema nobis exhibitum constitutionis dogmaticae in praesenti suo statu non esse idoneam pertractationis materiam; verum illud omnino refici et in aliam concilio digniorem formam redigi oportere.[1]) Opinionem meam pro more meo ingenue et libere dicam, venerabiles patres, non tam quod aliquid dicturus sim attentione concilii huius dignum, sed potius ut ipsemet pro modulo virium mearum muneri meo et conscientiae meae satisfaciam. Dicam, inquam, pro more meo, ingenue et libere, quin verear quod ex libertate et ingenuitate aliqua oriri possit sinistrae suppositionis causa.[2]) Nam loquor in medio reverendissimorum patrum, qui non tantum sapientiae laude iure merito gloriantur, sed qui etiam ea benignitate et charitate abundant,[3]) quam gentium apostolus divino plane modo in epistola ad Corinthios describit, dum dicit: *Charitas patiens est, benigna est, non irritatur, non cogitat malum.* Hac autem benignitate et charitate tanto magis mihi opus est, quanto debilior sum, et quod de obiecto loquuturus sum ex parte, quod in hac sacrosaneta synodo adhuc pertractatum non fuit. Aggrediar autem illud cum fiducia, ideo quod existimem non tantum memoriae, sed et animis et conscientiae omnium nostrum impressum esse illud magni Augustini: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem charitas.*

Duae sunt imprimis rationes, quae me in opinionem et sententiam, quam dixi, inducunt: unam desumo ex ipso titulo, seu inscriptione schematis constitutionis dogmaticae, alteram rationem depromo tum ex materia, tum ex forma ipsius schematis. Quantum ad primum seu titulum et inscriptionem, cuperem, ut ea forma adhibeatur, quam concilium Tridentinum sapienti sane ac divino consilio adhibuit; ut nempe, in ea etiam divina illa unio atque mutua consensio, quae inter venerandum ecclesiae caput et nos existere debet, illa inquam unio in inscriptione ipsa non tantum in capite sed et in omnibus operis quod aggredimur partibus reluceat. Nam ab hac unione et consensione fructus operis nostri ut plurimum dependet: in ea imprimis studere debemus, si velimus ut fructus noster maneat. Absit, venerabiles patres,

NASLOV I SASTAV
NACRTA KONSTITUCIJE
O KATOLIČKOJ NAUCI

I. GOVOR

Josipa Jurja Strossmayera, biskupa Bosansko-Srijemskoga,
održan u 5. generalnoj sjednici dne 30. XII. 1689. vatikanskoga sabora (Mansi — Petit, Collectio conciliorum amplissima, t. 50 pag. 138 C ss — 147 B).

Uzoriti predsjedatelji, prečasni oci!

Posvema se slažem s mišljenjem i mnijenjem onih, koji drže, da predloženi nam tekst dogmatičke konstitucije, kakav je sada, nije podesan za raspravljanje, već treba da se sasvijem preradi i da se sastavi u drukčijem obliku, kakav je dostojan koncila. Ja ću po svom običaju otvoreno i slobodno kazati svoje mnijenje, ne kao da bih namjeravao štogod reći, što bi bilo vrijedno pažnje koncila, nego zato, da prema svojim silama udovoljim svojoj dužnosti i savjesti. Kazat ću, rekoh, po svom običaju, otvoreno i slobodno, ne bojeći se, da bi moja iskrenost i sloboda mogla biti povodom kakova neispravnog shvaćanja. Govorim naime u krugu prečasnih otaca, koji ne samo da su na glasu sa svoje učenosti, nego se također odlikuju i blagošću i ljubavlju, što je apostol naroda upravo božanstvenim načinom ocrtao u poslanici Korinćanima, kad kaže: ljubav je strpljiva, blaga, ne ljuti se, ne misli zlo. S ovom blagošću i ljubavlju treba da ja tim većma računam, što sam slabiji, i što kanim da govorim o predmetu sa stajališta, s kojega se još nije u ovom svetom zboru raspravljalo. Počinjem pako o tom bez bojazni, jer držim, da nam je svima ne samo poznata, nego i duboko u dušu i savjest utisnuta ona riječ velikoga Augustina: „U onom, gdje je potrebno, jedinstvo, u dvojbenom sloboda, a svagdje ljubav."

Dva su poglavito razloga, zbog kojih se priklanjam uz mnijenje i mišljenje, što sam ga spomenuo: jedan nalazim u samom naslovu ili natpisu obrasca dogmatičke konstitucije, a drugi razlog je i sadržaj i oblik samoga obrasca. Što se tiče prvoga, biva naslova i natpisa, želio bih, da se upotrijebi onaj oblik, kakav se upotrebljavao bez sumnje umno i s božanstvenim razborom na tridentskom saboru: potrebno je naime, da se i tu odrazuje ono božanstveno jedinstvo i uzajamno suglasje, što treba da postoji između poštovane crkvene glave i nas; da se velim, to jedinstvo odrazuje ne samo u natpisu, ne samo na početku, nego i u svim dijelovima djela, što ga započimamo. Jer o tom jedinstvu i suglasju uvelike ovisi plod našega djela; oko toga jedinstva i suglasja treba u prvom redu da se staramo, ako hoćemo, da imamo trajnog ploda. Nipošto ne ću, poštovani oci, da ma i najmanje okrnjim

absit ut velim vel in minimo derogari iuribus sanctae sedis apostolicae. Nam sicut omnium, ita animo meo firmissime insidet persuasio a capitis vigore et integritate totius ecclesiae vigorem et integritatem ut plurimum dependere; atque divina sanctae sedis apostolicae iura ante omnia sarta tectaque esse oportere, si velimus ut in ecclesia Dei et in sacra synodo omnia recte et debito ordine procedant, et praeceptis penes omnes sua constet auctoritas. Ast non minus verum est reliquis quoque membris mystici corporis Christi suam debere constare virtutem, atque collegio episcoporum ea, quae eadem virtute et charactere perpetuo immanent iura, ut caput ipsum, virtutem suam retinere ac dignitatem suam in salutem omnium imperturbate excercere valeat.[4]) Haec duo iuxta humilem persuasionem meam divino sane consilio intime iuncta et inseparabiliter unita sunt. Haec unio, haec unio itaque et consensio praecipuum, venerandi patres, illius assistentiae, quae nobis promissa est, signaculum et sigillum est; in hac unione et consensione tota fere vis et virtus nostra constat, in eadem divina et omnibus patens et evidens earum veritatum, quas hic profitemur et docemus, pendet demonstratio. Hanc unitatem et consensionem, nisi fallor, Christus dominus auctor fidei et consummator nostrae prae oculis habuit, quando ex terra discessurus impensissime oravit, ut ii quos divini operis sui ministros et charitatis suae et misericordiae erga genus mortalium haeredes et vicarios constituit, unum sint et maneant in aeternum, quemadmodum ille et Pater aeternus unum sunt.

Quae cum ita sint, venerabiles patres, cum ego spem meam tantum in hac unione et persuasione reponam, cum desiderarem ut in toto opere nostro et in totis eius partibus reluceat, cuperem ut forma et inscriptio immutetur, at in eam quam concilium Tridentinum praeposuit: ita quidem ut quod etiam si non aequo, communi tamen omnium iure, communi cooperatione, communi studio et consensione in effectum deductum est, etiam populis commendetur communi etiam nomine. In quo nomine primum et principem locum obtinet venerandum ecclesiae caput, cui praeterea reservatum semper erit ius confirmandi ea, quae in synodo stabilientur, publicandi, exequendi, et ea omnia in effectum deducendi; quae ei de iure et consuetudine competunt.

Venerabiles patres, mihi de hac re cogitanti et loquenti videtur aeterna memoria et iugi imitatione dignum concilium Hierosolymitanum. Notissimum est, concilium illud sub incunabulis ecclesiae ad controversiam, quae de legalium usu observando orta est, sub ipsius sancti Petri principis apostolorum auspicio celebratum esse. Sanctus Petrus pro iure suo divino synodum convocat, ipse persona sua synodo interest, ipse immediate et directe actionem totam synodi dirigit, ipse in discussione praecipuam partem capit, ipse certe plurimum contulit in decretum illud quod iam hicce laudatum iure merito audivi, et ipse certe pro iure suo disposuit, ut ea quae sapienter et divino modo condita sunt, et publicarentur et populis commendarentur; tamen inscriptio huius decreti sequens est: *Visum est Spiritui sancto et nobis*. Primum igitur laus, honor et gloria aeterna Spiritui sancto datur, in quo unice speramus, cuius opus omnia erunt, quaecumque fiunt et aguntur: deinde dicitur *nobis, nobis*. Ego in hac voce eam unionem, eam consensionem expressam video, quam tantum mox commendavi. *Nobis*: in hac expressione certe primum et praecipuum locum obtinuit Petrus non exclusis tamen reliquis, qui etiamsi, ut ipse, non aequo, communi

prava svete apostolske stolice. Jer, kašto ste vi svi nepokolebivo uvjereni, tako sam i ja u duši svojoj osvjedočen, da o životnoj snazi i nepovrijeđenosti glave uvelike ovisi životna snaga i nepovrijeđenost cijele crkve; treba dakle da božanstvena prava svete apostolske stolice u prvom redu ostanu dobro uščuvana i zaštićena, hoćemo li da u crkvi Božjoj i svetom saboru sve ide ispravno i potrebnim redom, te da svi budu sebi svijesni ugleda njenih zapovijedi. Ali jednako je istina i to, da se mora očevidno razabirati vlastita snaga i ostalih udova otajstvenog tijela Kristova; i u zboru biskupa treba da se razabiru ona prava, koja mu pripadaju jednakom snagom i trajnim obilježjem, da sama glava uzmogne nesmetano uščuvati svoju snagu i svoje dostojanstvo na spasenje sviju. Ovo dvoje po mojem skromnom mišljenju najtjesnije je i nerazdruživo po božjoj upravo volji sjedinjeno. Ovo jedinstvo, poštovani oci, ovo jedinstvo i suglasje, naročiti je znak i pečat one pomoći, što nam je obećana; u tom jedinstvu i suglasju stoji takoreći sva naša sila i snaga; o tom jedinstvu i suglasju ovisi božanstveni, te svima jasan i očevidan dokaz onih istina, što ih ovdje ispovijedamo i naučavamo. Ovo jedinstvo i suglasje, ako se ne varam, imao je pred očima, Krist Gospodin, začetnik i dovršitelj naše vjere, kad je uoči svog odlaska sa zemlje svim žarom molio, da budu i ostanu dovijeka jedno oni, koje je postavio za službenike svoga božanstvenog djela, te postavio baštinicima i zamjenicima svoje ljubavi i milosrđa prema rodu smrtnika, kaošto su jedno On i vječni Otac.

Ako je tomu tako, poštovani oci, i budući da ja polažem svoju nadu samo u to jedinstvo i osvjedočenje, budući da bih želio, te se odrazuje u čitavom našem djelu i u svim njegovim dijelovima, htio bih, da se oblik i natpis promijeni, i to onako, kako je to postavio za uzor sabor tridentinski: tako naime, da što je izvedeno, ako i ne jednakim, ali ipak svima zajedničkim pravom, zajedničkom saradnjom, zajedničkim nastojanjem i suglasjem, bude također narodima i zajedničkim imenom preporučeno. Ovdje dakako zauzima prvo i poglavito mjesto časna glava crkve, kojoj će uza to vazda ostati pridržano pravo, da potvrdi ono, što je uglavljeno na saboru, da to objelodani, provede i sve izvrši; to joj po pravu i običaju pripada.

Časni oci, kad ja o toj stvari razmišljam i govorim, čini mi se da je dostojan vječne uspomene i vazdašnjeg nasljedovanja Jerusalemski sabor. Dobro je poznato, da se taj sabor održavao, dok je još crkva bila u kolijevci, povodom spora, što je nastao o održavanju zakonskih običaja, i to pod vrhovništvom samoga svetoga Petra prvaka apostolskog. Sveti Petar po božanstvenom pravu saziva sabor, on osobno pribiva na saboru, on izravno i neposredno ravna čitavim djelovanjem sabora, on napose sudjeluje u raspravljanju, on je zacijelo najviše pridonio onome dekretu, što sam ga već ovdje s pravom čuo pohvalno spominjati, on je zacijelo po svom pravu odredio, da se sve ono, što je bilo mudro i božanstvenim načinom sastavljeno, također objelodani i preporuči puku; a ipak natpis ovoga dekreta glasi ovako: „Svidjelo se Duhu Svetomu i nama.” Najprije dakle daje se hvala, čast i vječna slava Duhu Svetom, u kom je jedina naša nada, i čije će djelo sve zajedno biti, štogod biva i što se radi: zatim se kaže: „*nama*”, „*nama*”. Ja vidim u toj riječi izraženo ono jedinstvo i suglasje, što sam ga netom preporučio. „Nama” : U toj riječi pripadalo je bez sumnje prvo i poglavito mjesto Petru, a da nijesu bili ni drugi isključeni, koji premda

tamen iure, communi consensione et communi cooperatione contulerunt, ut decretum aeterna memoria dignum conderetur, non exclusis iis quorum erat ut in ipsa synodo novo fervoris et charitatis spiritu animati, illud quod decretum erat, quoquoversus promulgarent et populis commendarent. Venerandi patres, ea quae hicce decernentur et definientur a nobis, qui hicce sumus, et qui post synodum feliciter terminatam ad populos nostros et ecclesias redituri sumus, nostrum erit in ipso novo, quemadmodum apostoli, charitatis et fervoris spiritu animati in id intendamus, ut haec quae stabilita sunt ad salutem populorum littera mortua non maneant, sed ut ingrediantur conscientiam et animam populorum, et vitam et omnem operationem. Quod ut obtineatur, puto nos maiori fructu et maiori effectu praestituros, si illud, quod communi omnium sensu est stabilitum, in omnibus suis partibus nomen commune, et communem denominationem ferat.

Mihi haec, quae dixi, tanto maioris ponderis esse videntur, si ad quaedam adhuc reflectam. Negari non potest in cultioribus populis et nationibus hoc nostro tempore nisum regnare,ut communia sua negotia, iura sua communi consensu definiant et determinent.[5]) Ego quidem quantum ad me hunc populorum in libertatem nisum non reprobo; nam libertas certis legibus restricta spontaneitatem populorum, activitatem et vim moralem promovet, dummodo fides sancte et illibate servetur, dummodo lex christiana regula vitae et morum sit, dummodo homines memmores sint se non tantum in privatae sed imprimis in publicae vitae relationibus legi christianae adstrictos esse, homines fuisse in id vocatos, ut primum sui victores sint, et antiquum Adam, qui in nobis est et quocum luctamus, in finem vincant, qui libertate et aliis muneribus, quae cum libertate coniuncta sunt, digni evadant. Existimo ecclesiae matris gentium et populorum esse in istis circumstantiis, haec dicere populis, hoc iis intimare; quae ecclesia certe in publico iure et publicis populorum libertatibus, nisi me omnia fallant, quaeret et inveniet fulcrum etiam pro ea libertate, ea autonomia et independentia, quae eidem necessaria est, ut auctoritatem et missionem suam cum fructu et effectu exerceat. Interim quidquid hac de re sit, quidquid sit seu hic nisus pro subiectiva cuiusvis cogitandi et sentiendi ratione approbetur vel reprobetur, factum hoc est, quod ignorari non potest; et ecclesia certe pro antiqua sua prudentia et charitate eadem non ignoravit sed veritati eidem semet accommodavit. Spectato igitur eodem hoc nisu patet ea, quae nomine concilii populis nostris commendabimus, ea gratiora et commendabiliora et acceptabiliora fore, si non unius etiamsi summae auctoritatis nomine, sed totius synodi et omnium nomine et auctoritate innixa praesententur.

Accedit nos inde a concilio Tridentino per trium saeculorum decursum certa et stabilita forma penes omnes enutritos fuisse. Sacri concilii Tridentini formula in toto mundo, in scholis, in ecclesiis, in publicis et privatis institutionibus in usum communem et consuetudinem et, dicere debeo, in alteram veluti naturam transiit, ut adeo mihi non videatur esse consultum ab hac formula recedere, quia novitate hac forsitan aliqui offenderentur, praesertim ii, qui antiquarum et plus minus obsoletarum formarum immemores tenent et adhuc tenent et adhaerent formulae per concilium Tridentinum usitatae. Ego sincere fateor debilitatem meam; ipse adeo formulae concilii Tridentini assuevi, et adeo eam momoria et corde meo teneo, ut primae lectioni huius

su kao i on, ne jednakim, ali ipak zajedničkim pravom, zajedničkim suglasjem i zajedničkom suradnjom pridonijeli, da se sastavi dekret dostojan vječne uspomene, ne isključivši onih, kojima je pripadalo da na samom saboru zadahnuti duhom novog žara i ljubavi, ono, što je bilo zaključeno, na sve strane proglase i preporuče puku. Časni oci, ono, što ćemo mi koji smo ovdje zaključiti i odrediti, i koji ćemo se poslije sretno dovršena sabora povratiti k svojem narodu i crkvama, bit će naša dužnost da nastojimo, kao i apostoli, zadahnuti istim novim duhom ljubavi i gorljivosti, te ono što je uglavljeno za spasenje puka, ne ostane mrtvo slovo, nego da se utisne u savjest i dušu naroda, u život i sve djelovanje. Da se pak to poluči, držim da ćemo sa više ploda i većim uspjehom učiniti, ako to, što se zajedničkim suglasjem sviju uglavilo, u svim dijelovima nosi i zajedničko ime, zajednički naziv. Ovo, što sam spomenuo, čini mi se tim znatnije, ako se osvrnem još na nešto. Ne može se tajiti, da u današnje vrijeme kod obrazovanijih slojeva i naroda vlada težnja, da o zajedničkim svojim poslovima i svojim pravima zajednički odlučuju i određuju. Što se mene tiče, ja ne osuđujem ove težnje puka za slobodom ; jer sloboda ograničena izvjesnim zakonima promiče samostalnost naroda, promiče djelatnost i moralnu snagu, doklegod se sveto i neokaljano čuva vjera, dogod je kršćanski zakon pravilom života i ćudoređa, dogod su ljudi sebi svijesni, da nijesu samo u odnosima privatnoga, nego još većma i u odnosima javnog života podvrgnuti kršćanskom zakonu, da su ljudi pozvani, da najprije svladaju sebe, te staroga Adama, što je u nama i s kojim se borimo, do kraja pobijede, i tako postanu dostojni slobode i drugih blagodati, što su u vezi sa slobodom. Držim, da je u takvim prilikama dužnost crkve, kao majke naroda i puka, da to narodima kaže, da im to saopći ; crkva će zacijelo i u javnom pravu i javnim sloboštinama naroda, ako se ne varam, tražiti i naći potporu također za onu slobodu, samostalnost i neovisnost, što je i njoj potrebna, da uzmogne plodonosno i uspješno djelovati svojim ugledom i vršiti svoje poslanje. Međutim bilo kako mu drago s obzirom na tu stvar, i kako se god različitim subjektivnim načinom mišljenja ta sklonost odobravala ili osuđivala, ovo je činjenica, za koju se ne može ne znati. Pa i crkva zacijelo po staroj svojoj razboritosti i ljubavi nije zazirala od toga, već se prema toj istini ravnala. Imajući dakle pred očima pomenutu težnju, očevidno je, da će sve ono, što ćemo u ime sabora preporučiti našem puku, biti draže, prijatnije i prihvatljivije, ako se predloži ne samo jednim imenom pa makar i najvišeg ugleda, već u ime čitavog sabora te na osnovi ugleda sviju.

Pored toga poznato je, da smo se mi svi onamo od tridentskoga sabora već kroz tri vijeka privikli na određeni i stalni oblik. Obrazac tridentinskog sabora upotrebljavao se i uobičajio se svagdje po čitavom svijetu, u školama, u crkvama, u javnim i privatnim poukama i da tako kažem, kao da nam je prešao u krv, te mislim, da zbog toga nipošto ne bi bilo uputno da se napusti taj obrazac, jer bi se možda zbog ove novotarije mogli neki uvrijediti, naročito oni, koji, ne opominjući se davnih više ili manje zastarjelih oblika još se sveudilj drže i prianjaju uz obrazac, što se upotrebljavao na tridentinskom saboru. Ja iskreno priznajem svoju slaboću, da sam se i sam tako navikao na obrazac tridentskoga sabora, i tako mi se ucijepio u pamet i u srce, da sam se čitajući prvi puta taj tekst doista iznenadio, te se pitao kako

schematis revera haeserim, et quaesierim quomodo sit, ut a forma concilii Tridentini recessum sit. Vidi provocationem fieri ad explicationem et dilucidationem, quam viri pii et docti dederunt ad finem eorum, quae proponuntur decernenda et definienda.[6]) Haec sincere dico: illa argumenta, quae viri docti in patrocinium suae sententiae adduxerunt, non me convicerunt et quidem ex tribus rationibus: 1⁰ ratione generali; 2⁰ ex duabus rationibus specialibus. Quantum ad observationem generalem, formae antiquae, quae diversis temporibus et adiunctis actae sunt, quantumcumque venerandae sint, quantumcumque valorem historicum habeant quantumcumque testentur spiritum ecclesiae, nunquam tamen eam vim et virtutem habent, ut ecclesiam in libera sua determinatione turbare aut vere restringere possint. Ecclesia, venerabiles patres, meo iudicio ideo potestatis et iuris a Christo domino facta est haeres, ideo Deum inter et homines mediatrix ac divini operis redemptionis continuatrix, ut sit organismus aeternus vitae et vigoris; illa omnibus temporibus eodem iure et eadem veritate agit, et ideo eodem iure quo antiquitus olim formulas in populorum tunc temporis adiunctis accommodatas creavit; ita eodem quoque iure, mutatis temporum et populorum indigentiis, alias convenientiores creare potest. Mihi autem si ad ea quae dixi reflectam, si ad genium etiam huius temporis et ad modum agendi quoque nostrum per prudentiam et charitatem reflectam, existimo formam a concilio Tridentino usitatam retinendam non solum in capite, sed in singulis partibus operis quod aggredimur, et feliciter dictante Spiritu sancto consummabimus.

Ratio secunda: in conciliis, quae per auctores huius dilucidationis et probationis citantur, praesidebant summi pontifices ut in Lateranensi IV, in Constantiensi et aliis; sed praesidebant modo alio, iuxta meam opinionem humilem, quam nostris temporibus venerandum ecclesiae caput concilio praesidet. Summi nempe pontifices in conciliis quibusdam praesidebant persona sua, orationes ad patres frequentius habebant, negotii totius cursum ipsi dirigebant, in discussionem ipsam immediatum et saepe sepius decisum influxum exercebant, ipsi testes immediati, directi et oculares erant eorum omnium, quae in synodo dicebantur, uti etiam impressionis illius, quam dicta et discussiones habebant. Jam dicere debeo in omni humilitate, si haec praesentia comparetur cum ea, quam hodie videmus, ea mihi videtur alia; venerandum enim ecclesiae caput, cui summa devotione et pietate omnes et intime adhaeremus, quem decuperemus semper in medio nostrum videre et admirari, hodie tantum in iis sessionibus praesidet, in quibus, negotio iam ad finem deducto, ea quae decreta jam sunt et in formam certam redacta, nonnisi solemnizantur; in aliis autem sessionibus, ubi discussiones habentur, ubi impressiones, quae discussiones et argumenta exprimunt, percipiuntur, in iis non adest. Ego itaque existimo, si praesentiae, quae in conciliis illis memorantur, si praesentiae illae personales vere ipsae iuridicas aliquas sequelas habuerunt, cum praesentia, quam hic veneramur, confundi mea saltem opinione non posse.[7])

Tertio etiamsi dici posset... *Hic ab eminentissimo primo praeside cardinali De Luca dato campanulae signo assurgit eminemtissimus cardinalis Capalti, alter ex praesidibus, et haec verba profert oratore mox considente in ambone.*

to, da se odustalo od oblika tridentskoga sabora. Vidio sam da se izaziva tumačenje i razjašnjenje, što ga dadoše pobožni i učeni ljudi u svrhu onoga, što se predlaže da bude zaključeno i određeno. Otvoreno kažem, da me nijesu mogli osvjedočiti oni razlozi, što ih navedoše učeni ljudi u potkrepu svoga mišljenja, i to s triju razloga: 1. općeg razloga, 2. iz dvaju posebnih razloga. Što se tiče općenite primjedbe, mislim, da stari oblici, koji su se upotrebljavali u razna vremena i u različitim prilikama, kolikogod ih valja poštivati, i kolikogod imadu svoju historijsku vrijednost, i kolikogod posvjedočavaju duh crkve, ipak nikad nemaju tolike snage i jačine, te bi mogli crkvu u njezinu slobodnom određivanju smetati ili je doista ograničivati. Crkva, — časni oci, — po mom mišljenju, postala je zato od Krista Gospoda baštinicom vlasti i prava, postala je zato posrednicom između Boga i ljudi te nastavljačicom božanstvenog djela spasenja, da bude vječni organizam života i životne snage; ona djeluje u svim vremenima istim pravom i istom istinom, i zato, kaošto je nekoć u davnini stvarala obrasce priudešene za prilike naroda tadanjeg vremena, istim pravom također i danas, kad su se izmijenile potrebe vremena i naroda, može da stvara nove i zgodnije oblike. Ja pak scijenim, ako se osvrnem na ono, što sam spomenuo, te ako razborito i s ljubavlju pomislim također na duh ovoga vremena i kako mi običajemo da radimo, da valja zadržati obrazac, kakav se upotrebljavao na tridentskom saboru, ne samo na početku nego i u pojedinim dijelovima djela, što ga započimamo, i što ćemo ga pod sretnim vodstvom Duha Svetoga dovršiti.

Drugi razlog: U saborima, što ih navode sastavljači ovoga razjašnjavanja i dokazivanja, predsjedali su vrhovni svećenici (pape), kao u IV. lateranskom, u kostničkom i drugima; ali su predsjedali po mom skromnom mišljenju drukčije, nego li predsjeda saboru u današnje vrijeme poštovana glava crkve. Vrhovni su naime svećenici (pape) u nekim saborima osobno predsjedali, češće držali govore ocima, upravljali sami čitavim tokom djelovanja, u samoj raspravi su neposredno sudjelovali i prečesto odlučno na nju uplivisali; oni su bili neposredni svjedoci, bili su sami izravno očevidci svega onoga, što se u saboru govorilo, pa i onih utisaka, što su ih učinili govori i raspravljanja. U svoj skromnosti moram da kažem, ako se ova prisutnost usporedi s onom, što je vidimo danas, meni se čini drukčija; časna naime glava crkve, kojoj smo svi s najvećom pobožnošću i poštovanjem najdublje odani, koga bismo željeli da vazda u našoj sredini sjedi i da nas zadivljuje, predsjeda danas samo u onim sjednicama, gdje se tek svečano proglašuje nakon svršena posla ono, što je već zaključeno i konačno stilizovano; u drugim pak sjednicama, gdje se raspravlja, gdje se osjećaju utisci, što ih proizvode rasprave i razlozi, u tim ne prisustvuje. Ja prema tomu mislim, ako su one prisutnosti, što se spominju u dotičnim saborima, ako su one osobne prisutnosti imale doista neke pravne posljedice, da se barem po mom mišljenju ne smiju pobrkati s prisutnošću, što je ovdje imademo čast gledati.

Treće, ako bi se i moglo reći... *Ovdje je uzoriti prvi predsjednik kardinal De Luca dao znak zvoncem, a drugi je predsjednik, uzoriti kardinal Capalti, ustao i rekao ove riječi, dok je govornik još bio na govornici*

Uzoriti prvi predsjednik dopustio mi je da govorim, budući da je potrebno nešto primijetiti na govor, što Vam ga je rekao prečasni otac biskup bosansko-srijemski. U ovom uzvišenom hramu Petrovom,

Eminentissimus primus praeses mihi veniam dedit loquendi cum necesse sit aliquid animadvertere de sermone ad vos habito a reverendissimo patre episcopo Bosnensi et Sirmiensi. In hoc augusto Petri templo, coram eius cineribus dedecet verba loqui quae apostolicae sedis iuribus derogare videantur. Quapropter necesse omnino est, ut patres, qui locum hic habent, debeant de iis loqui quae eis proposita sunt a Romano pontifice, nec divagari ad alias quaestiones omnino diversas. Hic agitur de titulo constitutionis, quem reverendissimus pater episcopus Bosnensis et Sirmiensis immutare vellet, adeo ut hoc loco constitutionum deberent fieri canones et decreta communi nomine totius concilii. Duo in haec animadverto: primum est, quae sancita iam fuerint litteris apostolicis sanctissimi Domini nostri, non posse in quaestionem adduci. Jam vero in iisdem litteris apostolicis sancitum iam est, omnes constitutiones quae edendae sunt ab hac sacrosancta synodo oecumenica, inscribi debere nomine summi pontificis sacro approbante concilio: in qua forma dum summus pontifex demonstrat suum primatum in universam ecclesiam, uno eodemque tempore admittit nihil ex se facere, sed sacro approbante concilio, adeo ut nomine etiam sacrosancti concilii loquatur. Animadverto secundo: in iis quae ecclesia catholica in usu alias habuit, non licere nobis recedere a vestigus sanctorum patrum. Iam vero in omnibus oecumenicis concilus, quibus praefuerunt Romani pontifices, semper constitutiones editae sunt nomine eiusdem pontificis, qui praefuit, sacro approbante concilio. Ea propter nihil video, cur hic in quaestionem adducatur titulus constitutionis. Placet hic titulus: est sacer eo quod a Romano pontifice iam statutus sit, sacer eo quod innitatur veteri ecclesiae consuetudini. Quapropter non video necessitatem huius quaestionis hoc momento inserendae, quae omnino aliena est a constitutione quae exhibita patribus fuit, ut omnes dicere libenter suam sententiam possent. Haec libertas in eo constituta est, ut quilibet pro sua conscientia debeat dicere, num aliquid notandum sit in constitutione, num aliquid omissum forte fuerit, quod ad communem populorum utilitatem possit conferre, num locutiones eiusmodi sint ut aliquid inexactum contineant, num stylus immutari debeat, num errores exacte fuerint expositi, num doctrina catholica aliquo modo aliquid habeat quod desiderandum sit, et cetera huiusmodi. At vero in eo quod attinet ad titulum constitutionis nos praesides (loquor nomine omnium) admittere omnino non possumus quaestionem a reverendissimo patre institutam super amotionem huius tituli. Haec dixi, quia nobis omnino munus incumbit, impositum est, ne extra quaestiones propositas omnino vagari liceat.[8]) Nunc potest reverendissimus pater prosequi sermonem suum.

Hinc inde patres submissa voce dicunt: Placet.

Orator. — Iis quae eminentissimus cardinalis praeses dixit adiungere id debeo, me nihil dixisse, et spero, quod hoc testimonium mihi omnes venerandi patres cuiuscumque demum sint opinionis et sententiae, mihi, inquam hoc testimonium denegaturi non sint, quod vel minimum dixerim quod cum pietate, reverentia, devotione sanctae sedi apostolicae debita non possit coniungi: et declaro posse me, quamquam dignus non sim, in hac congregatione illa magni Bossueti verba proferre, quae habet in sermone suo de unitate ecclesiae: „Lingua arescat, lingua mihi in faucibus exarescat, si quid unquam intentione

pokraj njegova praha ne dolikuje se govoriti što takova, što bi se činilo da okrnjuje prava apostolske stolice. Stoga je svakako potrebno, da oci, što se nalaze ovdje, moraju govoriti o onom, što je predloženo od Rimskoga biskupa, i ne zastranjivati u druga sasvijem različita pitanja. Ovdje je govor o naslovu konstitucije, koji bi prečasni otac biskup Bosanski i Srijemski htio promijeniti tako, da bi ovdje mjesto konstitucija morali biti kanoni i odredbe pod imenom čitavog sabora. Na ovo primjećujem dvoje: prvo je, što je već odobreno apostolskim pismom našega svetog oca, o tom se više ne može raspravljati. U tom pak apostolskom pismu već je odobreno, da sve odredbe, što valja da ih objelodani ovaj sveti općeniti sabor, treba da su naslovljene imenom svetog oca privolom svetog sabora. Na ovaj način dok papa pokazuje svoje prvenstvo nad čitavom crkvom, u isto vrijeme dopušta, da ništa ne čini sam od sebe, već s odobrenjem sabora, te tako da govori i u ime svetog sabora. Drugo primjećujem: u onom, kako je katolička crkva u drugim zgodama postupala, ne smijemo se udaljiti od tragova svetih otaca. U svim pak općenitim saborima, kojima su predsjedali rimski biskupi (pape), izdavale su se odredbe vazda pod imenom istoga pape, koji je predsjedao, s odobrenjem svetoga sabora. Zbog toga ne vidim razloga, zašto da se ovdje pravi pitanje o naslovu konstitucije. Dobar je taj naslov: svet je po tom, što je određen već od Rimskoga biskupa, svet je zato, jer se oslanja na davni običaj crkve. Zato ne vidim potrebe, da se sada pokreće to pitanje, koje se nimalo ne tiče konstitucije, što je bila predložena ocima, da uzmognu svi slobodno reći svoje mišljenje. Ova sloboda stoji u tom, da je svaki po svojoj savijesti dužan da kaže, treba li štogod spomenuti u konstituciji, da li je štogod možda izostavljeno, što bi moglo biti za opću korist puka, da li je način izražavanja takav, da sadržaje nešto nepotpuno, bili trebalo promijeniti stil, jesu li potpuno iznesene zablude, da li katolički nauk na neki način još štogod sadržaje, što je poželjno, i slično. Što se pak tiče naslova konstitucije, mi predsjednici (govorim u ime sviju), nikako ne možemo dopustiti pitanje, što ga je zapodjeo prečasni otac o uklonjenju toga naslova. Ovo rekoh, jer nam je svakako dužnost, i naloženo nam je, da nije slobodno sasvim zastranjivati od predloženih pitanja. Sada može prečasni otac svoj govor da nastavi.

(Tu i tamo čuje se među ocima poluglasno: Tako je.)

Govornik: Na ono što je rekao uzoriti kardinal predsjednik moram da nadovežem, da ja nijesam ništa rekao, i nadam se, da mi to svjedočanstvo ne bi uskratio nijedan od časnih otaca bio kojega mu drago mnijenja i mišljenja, da sam išta rekao, što ne bi bilo u skladu sa štovanjem, čašću i pobožnošću dužnom naprama apostolskoj stolici; i izjavljujem, da mogu, premda nijesam dostojan, prozboriti u ovom zboru one riječi slavnoga Bosueta, što ih kaže u svom govoru o jedinstvu crkve: „Usahnuo mi jezik, usahnuo mi u ustima jezik, ako ikad što zlonamjerno mislim reći, što bi moglo okrnjiti prava svete stolice; neka mi usahnu obje ruke, ako sam ikad i pomislio na to." Služio sam se onom slobodom, kakvu smatram apsolutno potrebnom u našim raspravljanjima, i to zato potrebnom, da o toj stvari kažem sa svom smjernošću ne samo ono, što bi se moglo prebaciti, ne samo ono što je na razlozima osnovano, nego ću u toj stvari progovoriti o svemu, štogod bi se vjerojatno o toj stvari moglo i pomišljati, da se izbjegne te se ne pomišlja. Treba naime znati, da će sve, o čemu god ćemo ovdje

quadam sinistra dicturus sim quod iuribus sanctae sedis derogare possit: manus mihi exarescant ambae, si quandocumque hac de re vel cogitaverim." Usus sum ea libertate, quam ego in discussionibus nostris absolute necessariam esse duco, et quidem adeo necessariam, ut ego omni cum humilitate dicam hac in re, non tantum ea quae forsan possent oggeri, non tantum illud quod fundatum sit, sed hac de re dicam quidquid probabiliter fingi hoc respectu potest, ut ne fingatur evitetur. Nam sciendum est quod ea quae hic dicturi sumus in publicum postea venient, et excipientur non tantum a piis et obedientibus filiis aut a viris amicis nobis, sed etiam inimicis, et hi inde occasionem sument calumniandi et ea quae diximus in suspicionem inducendi, populos ab obedientia avocandi, imo vero infidelitatis virus inspirandi cordibus fidelium. Quaecumque dixi, dixi ea intentione et animo, Deus et Spiritus sanctus qui nobis assistit, testis est, ut ea quae in synodo determinantur per unanimem et mutuam consensionm, cum exteriori quoque sua forma fierent tamquam acies ecclesiae bene ordinata ictibus omnium inimicorum impervia: ego hoc animo, hac intentione dixi, ut ecclesia in omnibus nostri operis partibus eam unionem et consensionem ferat, quae adeo necessaria est imprimis mundo in f(*r*)actiones et bella discisso, cui nos hic praebere remedium obligati sumus; ut ecclesia appareat tanquam domus in alto posita bene ordinata, bene coniuncta sanctis charitatis et obedientiae vinculis; ut populi pertaesi earum controversiarum, contentionum, bellorum, qui bus discinduntur in dies, unum se sentiant in hac sancta domo; ut pertaesi calamitatum et miseriarum in ea refugium non tantum aeternae veritatis et iustitiae, sed etiam pacis, tranquilitatis, fraternae charitatis et evangelicae libertatis inveniant et omnium illorum bonorum seriem, quae Dei munere obtinere debent omnes, ut in publica et privata vita felices sint.

Sed cum de titulo amplius dicere non liceat, verbis transibo brevibus ad objectum, de quo dicere licitum est. Adiungo me iis venerandis patribus, qui dicunt et asserunt et argumentis solidissimis hucusque probarunt hoc schema refici et in aliam omnino formam redigi debere. Et quidem quantum ad materiam dicam. Viri qui hoc schema confecerunt certe docti erant, pii erant et optime in ecclesiam animati: ast venia eorum dictum sit, existimo eos scholarum parietibus reclusos magis scholae necessitates, indigentias et contentiones novisse, quam ecclesiae et populorum. Mihi haec legenti, sincere fateor, vel invito incidit historia sancti Nehemiae, qui ex captivitate redux et templo Dei restaurando intentus dum vocaretur ut cum vicinis foedera ageret, gravitate et dignitate tanto viro digna ait: Foedera quidem haec amica et mihi agenda sunt; se ind praesentiarum opus grande Dei ago, non est mihi ut descendam, et pactum novum vobiscum agam. Etiam nos, venerabiles patres, in illa malorum colluvie, quibus populi et mundus illuitur, tamquam ex captivitate quadam sumus in hunc sublimen Vaticani locum sublati, et restaurandis ecclesiae ruinis intenti quodammodo iis piis et doctis viris respondere deberemus: Quamquam ea quae vos proponitis vera sunt et recta, quia tamen ex indigentiis publicis non hausta, non est nobis cur descendamus; nam opus cui intenti sumus opus grande est: quidquid agitur in sacra synodo, pietate agi debet unice, non ad scholae alicuius sed ad populorum utilitatem et ecclesiae. Nam quaecumque fiunt et aguntur, populi a nobis expectant,

govoriti, kasnije izići na javu, i da će to saznati ne samo pobožni i poslušni sinovi ili ljudi koji su nam prijatelji, nego i neprijatelji, kojima će to dati prilike za klevetanje i pobuđivanje sumnje o ovom, što rekosmo; odvraćat će narod od poslušnosti, što više uštrcavat će u srca vjernih otrov nevjerstva. Štogod sam rekao, rekao sam s tom nakanom i u tom smislu, — Bog mi je svjedok i Duh sveti, koji je uz nas prisutan, — da što se u saboru određuje jednodušnim i uzajamnim suglasjem, bude također po svom spoljašnjem obliku kao dobro uređena vojska crkve, zaklonjena protiv udaraca svih neprijatelja; rekao sam u tom smislu i s tom nakanom, da se u crkvi vidi u svakom pojedinom dijelu našega rada ono jedinstvo i suglasje, što je toliko potrebno u prvom redu svijetu pocijepanu strankama i ratovima, a mi smo mu dužni ovdje pružiti lijeka; da se crkva pokaže kao kuća na visokom sagrađena, dobro uređena, dobro povezana svetim vezama ljubavi i poslušnosti; da narodima dodijaju one raspre, svađe i ratovi, što ih sveudilj cijepaju, pa da se osjećaju jedno u ovoj svetoj kući; kad im dodijaju nesreće i nevolje, da nađu u njoj utočište ne samo vječne istine i pravde, nego i utočište mira, pokoja, bratske ljubavi i evanđeoske slobode, te niz svih onih blagodati, što ih po Božjoj dobroti treba da poluče svi, da budu sretni u javnom i privatnom životu.*)

Ali budući da nije više dopušteno govoriti o naslovu, prijeći ću ukratko na stvar, o kojoj je slobodno govoriti. Pridružujem se onim ocima, koji kažu i tvrde, a i dokazaše to dosele veoma krepkim dokazima, da treba ovaj tekst preraditi i dati mu posvema drugi oblik. Što se tiče sadržaja, velim: Ljudi, koji su sastavili taj tekst, bili su doista učeni, bili su pobožni i imali najbolje namjere za crkvu: ali neka mi dopuste da kažem, ja mislim, da oni zatvoreni u školske zidine većma poznadu potrebe, nedostatke i prepirke škole, nego li potrebe crkve i naroda. Iskreno vam kažem, kad sam čitao taj tekst, i nehotice sam se sjetio povijesti svetog Nehemije, koji povrativši se iz ropstva i zaposlen obnavljanjem hrama Božjega, kad bi pozvan da sklapa ugovore sa susjedima, reče ozbiljno i dostojno kako se dolikuje tolikom mužu: Ovi su savezi doduše prijateljski i treba da ih sklapam; ali ovaj čas, dok sam zabavljen velikim djelom Božjim, ne valja da silazim i sklapam s vama novi ugovor. I mi bismo, časni oci, sred te kaljuže zala, u koju zaglibiše narodi i svijet, kao iz kakva ropstva podignuti na ovo uzvišeno mjesto Vatikana, da obnovimo ruševine crkve, trebali u neku ruku da odgovorimo onim pobožnim i učenim muževima. Premda je sve ono, što vi predlažete, i istinito i ispravno, ipak jer ne odgovara javnim potrebama, nemamo razloga da silazimo; jer djelo, kojim smo zabavljeni, jest golemo: štogod se naime u saboru radi, treba da se radi jedino iz pobožnosti, ne na uhar koje škole, već na korist naroda i crkve. Jer štogod biva i štogod se radi, narodi od nas očekuju da im time pružimo lijeka, da se dokrajče zla, što ih toliko pritješnjuju. Pa i sveta crkva od nas očekuje, da vjernici u onom, što ćemo zaključiti, sigurnije pronalaze vrela njezina božanstvenog poslanja. Štogod se mimo toga radi, bit će beskorisno, i žalosni gubitak vremena. Dvije su stvari po mom mišljenju od ovog skolastičkog duha uplivisale na

*) Misao proročka i savremena, iz koje se vidi, kako je Strossmayer imao duboko shvaćanje o veličajnoj misiji crkve u svijetu. Slično poimanje o misiji crkve nalazimo u djelima ruskog filozofa Vladimira Solovjeva, kao u: Rusija i opća crkva. Sadašnjost i budućnost teokracije. (Op. prev.).

ut malorum finem quibus tantopere premuntur, in iis remedia praebeamus. Ecclesia etiam sancta, a nobis expectat, ut in eis quae definiemus divinae suae missionis efficacius exercitae fontes fideles reperiant. Quidquid extra hoc agitur, frustraneum erit, atque dolenda temporis iactura. Ex scholastico hoc spiritu ego existimo duas res influxisse in schema hoc. Primo viri ii propositiones et theses, quae olim in scholis agitatae iampridem evanuerunt, quodammodo ex tumulo suscitarunt, atquae viros non tantum celebres, sed etiam obscuriores provocarunt, quorum certe nonnulli mirabuntur, imo gratulabuntur se ex illis oblivionis tenebris, quibus iuste consepulti sunt, per ipsam synodum ad lucem et memoriam hominum revocari, et propositiones iampridem obsoletas dignas haberi, ut plane conciliaris discussionis, imo definitionis dogmaticae obiectum efficiant. Ego saltem memorabo Hermesium et aliquem doctorem obscuriorem Frohschammer, quem vix aliqui in hoc coetu augusto ecclesiae iuxta meam sententiam nominarent. Hac in re meo quidem iudicio aeterna memoria et imitatione dignum est concilium Tridentinum, quod in suis singulis canonibus et decretis processit ita, ut haec decreta et canones comparari possint beneficis illis luminaribus, quae in littore maris posita, iis qui dire tempestatis fluctibus agitabantur, certum quietis et tranquilitatis portum monstrabant. Secundum observo: hic scholae spiritus, quo viri illi pii et docti animabantur, hanc sequelam habuit, quod multa afferantur, meo saltem iudicio, vera et recta et certi systematis scholastici proposita, quae non consulunt religioni vel necessitati ecclesiae et populorum. Ea enim quamquam vera, minus tamen necessaria sunt, ut adeo si ea quae hoc in loco definiuntur, divinum verbum sunt, sicut sunt, haec bono semini comparata seminabuntur, sed multa ob defectum soli etsi ad fertilitatem praeparata et ad utilitatem populorum seminabuntur vel super terram aridam, vel inter tribulos et spinas. Ego puto hac ratione revera multa volumina scribi posse cum maiori vel minori eruditione et laude, quin tamen sacra synodus finem suum obtineat. E contrario si pauca tantum folia scribantur, et veris necessitatibus populorum et ecclesiae occurratur, tunc vere haec synodus, quod ex toto corde desidero, aeternum nomen obtinebit, et populorum gratulationem merebitur. Hodierna die mihi videtur quod non tam fidei nostrae sancta dogmata impugnentur, quam potius securis ad radicem posita sit, et illud agitur non tantum ut positiva religio, sed omnis religio cesset. Imo vero, ut iam unus ex eminentissimus oratoribus sapienter observavit, ducuntur odio vario viri perversi, qui sub velato scientiae et prosperitatis communis, quam omnibus falso promittunt nomine, ecclesiam et omnen religionem evertere et si fieri posset Deum ipsum non tantum ex tota societate, non tantum ex legibus et institutionibus publicis sed etiam privatis, imo ex intimo Dei sacrario, id est ex conscientia et corde populorum in perpetuum profligare student.[9]) Hic meo iudicio plurimorum malorum, quibus mundus premitur, fons est et origo: inde nova ecclesiae Dei praelia, inde societati humanae nova et inaudita pericula, quae excidium illi minantur. Haec autem pericula eo graviora sunt ob ingentem copiam librorum et ephemeridum; unde facilitate communicationis contagiosum virus penetravit etiam in inferioris classis turbam, quae huius vitae bonis quodammodo exuta, malisque in dies gravioribus pressa, novum contra ecclesiam et religionem concipit odium; atque adeo maiori impietate Deum

izradbu ovog teksta. Prvo ovi su ljudi da tako kažem uskrisili iz groba one stavke i tvrdnje, o kojima se nekoć u školama prepiralo i već ih je odavno nestalo, te izazvali ne samo ljude glasovite već i manje poznate, od kojih će se zacijelo neki čuditi, što više i sebi čestitati, što su iz one tmine zaboravi, u kojoj su s pravom bili pokopani, od samog sabora opet izneseni na vidjelo i dozvani ljudima u pamet, i što se već davno zastarjele tvrdnje smatraju tako znatnima, da se i na saboru o njima raspravlja, što više, da su predmetom dogmatske definicije. Ja ću tek spomenuti Hermes-a i nekoga nepoznatog doktora Frohschammera, koga bi po mom mišljenju neki iz ovog uzvišenog crkvenog zbora jedva i spomenuli. U ovoj stvari po mom barem mišljenju dostojan je vječne uspomene i nasljedovanja tridentski sabor, koji je u pojedinim svojim kanonima i odredbama postupao tako, da se ove odredbe i kanoni mogu usporediti s onim blagotvornim svjetionicima, postavljenim, na morskoj obali, što pokazivahu sigurnu luku mira i pokoja onima koje bacaju valovi strašnog nevremena. Drugo, što primjećujem jest: ovaj duh škole, kojim bijahu zagrijani oni pobožni i učeni ljudi, imao je za posljedicu to, što se po mom barem mišljenju navode mnoge istinite i ispravne stavke izvjesnoga skolastičkog sustava, koje nijesu na korist vjeri ili potrebi crkve i naroda. Ove naime stvari, premda su istinite, ipak su manje potrebne, pa zato ako i jest sve ono, što se ovdje definira, kako jest, riječ božja, bit će to posijano kao dobro sjeme, ali će mnogo toga zbog nedostatka zemlje, ako je i pripravljeno za plodnost i korist naroda, biti posijano ili na suhu zemlju, ili među korov i trnje. Ja mislim ovako bi se doista moglo napisati mnogo knjiga s većom ili manjom učenošću i pohvalom, a da ipak sveti sabor ne bi polučio svoje svrhe. Nasuprot, ako bi se napisalo samo nekoliko listova, i osvrnulo se na zbiljske potrebe naroda i crkve, tada će doista ovaj sabor, što od svega srca želim, zadržati vječni spomen i zavrijediti čestitanje naroda. U današnje vrijeme meni se čini, da se ne napadaju toliko svete istine naše vjere, nego što više sjekira je položena na korijen, i radi se na tom, da nestane ne samo pozitivne religije, nego uopće svake religije. Još više, kako je već umno primijetio jedan od uzoritih govornika, opaki ljudi zadojeni različitom mržnjom, nastoje pod plaštem znanosti i općega napretka, što ga svima lažno obećavaju, da unište crkvu i svaku religiju, i kad bi bilo moguće, da zauvijek uklone samoga Boga ne samo iz čitavoga društva, ne samo iz javnih zakona i uredaba, nego i iz privatnog života, dapače i iz najskrovitijega svetišta, to jest iz savijesti i iz srca. Tu je po mom sudu izvor i početak premnogih zala, što pritištu svijet: odatle nastaju nove borbe za crkvu Božju, odatle nove i nečuvene pogibli za ljudsko društvo, što mu prijete propašću. Ove su pogibli još veće zbog silnog obilja knjiga i časopisa; i tako je zbog lakog saobraćaja zarazni otrov prodro već i u mnoštvo nižega sloja, što na neki način lišen dobara ovoga života, i od dana u dan pritište ga sve veće zlo, uspiruje novu mržnju protiv crkve i vjere, pa tako pomišlja još većom bezbožnošću, da je nekim načinom Bog sukrivac zala, a ipak se ne može ni u čemu drugom naći olakšica i lijek zala, nego u Bogu, religiji i Kristovoj vjeri. Ja mislim, te bi trebalo pomno ispitivati, gdje je početak ovoga zla i kako bi mu se moglo stati na put. Po mom uvjerenju, crkva je pozvana naročito s ovoga stajališta, da se posluži svetim saborom za zdravlje kao u neku ruku novom vrsti vina i ulja, da njima njeguje i liječi rane čovječanstva.

quodammodo esse malorum complicem putat, cum tamen nonnisi in Deo, in religione et Christi fide levamen et medicina malorum reperiri possit. Ego existimo in huius mali origine, et in modis quibus propagatur, inquirendum diligenter esse, et determinandum, quae huic malo remedia parari possint. Ecclesia hoc respectu, speciali, iuxta meam convictionem, habet missionem ut per sanctam synodum ad sanitatem utatur nova quodammodo vini et olei specie, quibus vulnera humanitatis curet et medeatur.[10]) Hunc in finem vix erit multis dogmatum definitionibus opus. Cuius rei argumentum desumo ex ipso hoc volumine, quod plerumque antiquas saltem definitiones affert, at eas, dico quod dictum est, non ea simplicitate, non ea unctione, non ea claritate, non ea soliditate qua concilium Tridentinum usum est. Dogmata etiam Unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis quae nobis proponuntur, quantum ad modum proponendi et claritatem, non possunt comparari cum iis quae in symbolo Athanasiano tam divino et praeclaro modo definiuntur. Non igitur ad hoc vulnus curandum societatis humanae est opus novis definitionibus; sufficiunt eae quae antiquae sunt, quae eo ipso quod divinae sunt, inexhaustae sunt, et omnium populorum et gentium et temporum malis medendis aptae sunt, modo rite proferantur et recte applicentur. Et ideo quantum ad materiam existimo hoc opus tum tantum corrigi posse, si commissioni speciali tradatur, in qua partem capiant episcopi et antistites, qui in mundo extant et ministerium suum exercent, mundum optime et eius debilitatem et mala optime norunt; inprimis autem ii episcopi et antistites, qui in metropolibus residentes in sede ipsa malorum quodammodo resident, et oculis suis intuentur fontes malorum, et modos quibus propagantur, et qui iam aut conciliariter aut extra concilium pro zelo et charitatis suae ratione multa determinarunt, quae aggerem huic malo opponere possunt. Quod si autem hoc non licet, tunc existimo hoc opus religandum (relegandum) esse ad eam commissionem de fide, quae iam electa est, ut illud omnino reficiat et in ordinem redigat, libertate relicta episcopis et antistitibus qui vellent suas observationes facere et eas scriptas dare, imo vero etiam in medio huius commissionis eas defendere et propugnare.

Quantum ad formam dicam breviter aliquid. De stylo et aliis formae defectibus iam alii antea praeclarissime dixerunt. Mihi unum saltem in forma hac displicet; et hoc est, quod, ut tria aut quatuor prima folia testantur, in eis ego reperio expressiones duriores, imo vero durissimas, ita *antichristi, turpitudinis, noxae, abominationis* et *detestationis, impietatem* et *errorum monstra, pestis, cancer* etc. Ego veniam peto, dicam haec non tantum saeculi nostri genio, sed neque ecclesiae ipsius spiritui convenire: nam errant oppido qui hac duritia et his execrationibus putant hodierno die mundum converti, et in sinum sanctae ecclesiae revocari posse. Mihi haec cogitanti incidit semper exemplum domini nostri Jesu Christi, quem in omnibus imitari debemus, qui apostolos suos corripuit, cum illi de coelo peterent ut homines punirentur; quin imo incidit in me cogitantem exemplum quod in cruce praebuit, cum desertus ab omnibus etiam a patre suo aeterno desertus est ut nos non deseramur ab eo, qui filium suum naturalem deseruit, ut nos filii adoptivi esse possemus. Ille in cruce sua oblatus orat pro toto mundo, orat pro omnibus, orat etiam pro eis qui eum cruci affixerunt; et quae, venerabiles patres, erat sequela? Illa erat sequela quod homines a cruce redeuntes pectora sua percusse-

U tu svrhu jedva da će nam biti potrebno mnogih dogmatskih definicija. Dokaz zato navodim iz samoga ovog sveska, gdje se ponajviše navode tek stare definicije, samo, velim što je već rečeno, ne navode se onako jednostavno, onom unkcijom, onako jasno i krepko, kašto je to običavao tridentski sabor. Pa ni članci vjere o Božjem Jedinstvu, Trojstvu, Utjelovljenju, što nam se predlažu, s obzirom na način predlaganja i s obzirom na jasnoću ne mogu se usporediti s onima, što se u Atanasijevom vjerovanju tako božanstvenim i presjajnim načinom definiraju. Nijesu dakle potrebne nove definicije da se liječi ova rana ljudskoga društva; dostaju one stare, koje su već po tom, što su božanstvene, neiscrpive, i podesne su da liječe zla svih naroda, plemena i vremena, samo neka se valjano izlažu i ispravno primijenjuju. Stoga što se tiče sadržaja, držim, da se ovo djelo može ispraviti samo tako, da se povjeri posebnom odboru, gdje će sudjelovati također biskupi i vladike, što se nalaze i vrše svoju službu u svijetu, što najbolje poznaju svijet, njegove slabosti i zla; poglavito pak treba da su tu oni biskupi i vladike, koji stoluju u glavnim gradovima, stoluju takoreći u samom središtu zala, te svojim očima gledaju izvore zla i načine, kako se šire, a i sami su već bilo u saboru, bilo izvan sabora po svojoj revnosti i ljubavi mnogošta odredili, kako da se protiv ovoga zla zaštite. Ako li pak to nije slobodno, tada držim, da valja ovo djelo ponovno odaslati onom odboru o vjeri, što je već izabran, neka ga sasvijem preradi i uredi, ostavivši slobodu biskupima i vladikama, da izvole staviti svoje opaske i pismeno ih predati, što više i u samom ovom odboru braniti i zagovarati.

Što se tiče teksta, reći ću nešto ukratko. O stilu i drugim nedostacima teksta već su drugi prije prekrasno rekli. Meni se tek jedno u ovom tekstu ne sviđa; a to je, kako se vidi na prva tri ili četiri lista, što tu nalazim oštre, dapače i preoštre izraze, kao antikrist, sramota, šteta, mrzost i oduravanje, bezbožnost, nakaze, zabluda, kuga, rak itd. Molim vas da kažem, ovo se ne dolikuje ne samo duhu našega vremena, nego i ne pristaje duhu same crkve. Veoma se naime varaju oni, koji misle, da će u današnje vrijeme ovom oštrinom i ovakvim proklinjanjem obratiti svijet i moći ga privesti u krilo svete crkve. Kad o tom razmišljam, vazda se opominjem primjera Gospoda našega Isusa Krista, koga treba da u svemu nasljedujemo, koji je ukorio svoje apostole, kad su iskali, da se ljudi s neba kazne, štoviše, opominjem se primjera, što ga je podao na križu, kad bi zapušten od sviju pa i od svoga vječnoga oca, da mi ne budemo zapušteni od onoga, koji je zapustio svoga naravnoga sina, da mi uzmognemo biti posinci. On je na svom križu prinesen molio za sav svijet, molio za sve, molio također i za one, što ga pribiše na križ; a kakva je bila časni oci, posljedica? Posljedica je bila ta, da su se ljudi vraćajući se od križa, udarali u svoja prsa; bila je ta posljedica, da je i sam čovjek poganin, sam stotnik rekao: Zaista ovaj bijaše sin Božji; bila je posljedica ta, da se zbivaju čudesa ljubavi, dobrote i mogućnosti. Ja iskreno kažem, te nalazim zorno predočeno božansko poslanje crkve u samarjaninu, u dobrom pastiru, što ostavlja devedeset i devet ovaca, da stavi izgubljenu na svoja ramena. Ja je vidim zorno predočenu u ocu porodice, čija ljubav i milost nije napustila sina ni onda, kad je pasao nečiste životinje; njegova ljubav i milost bila je zacijelo ona, što ga je na povratku k ocu primila sa zagrljajem i cjelovom, te ga uspostavila u sva njegova prava. Ja

rint; illa erat sequela, ut ipse paganus vir, ipse centurio dixerit: *Vere hic filius Dei erat*; haec erat sequela, quod charitatis, bonitatis et potentiae miracula perficiuntur. Ego sincere dicam, ecclesiae divinam missionem figuratam invenio in samaritano, in bono pastore, qui nonaginta novem derelinquit oves ut perditam suis humeris imponat. Ego figuratam eam reperio in patrefamilias, cuius charitas et gratia nec tunc deseruit filium, cum immunda animalia pascebat, cuius charitas et gratia erat certe ipsa quae ad patrem reducem cum amplexu et osculo excepit, et in omnia sua iura restituit. Ego ecclesiae auctoritatem et missionem figuratam video in illo sancto actu, quem ad puteum Jacob Dominus, quamquam defessus, quamquam famelicus, ad foeminam summa charitate habuit, ut adeo hac charitate et hac benevolentia eam ex perditionis barathro liberaverit; quin imo apostolatus sui participem reddiderit, et sic divinam missionem Christi domini suis annuntiaverit. Ecclesia meo iudicio etiam tunc dum sua potestate et suae auctoritatis interventu errores pro officio et munere suo configit et condemnat, semper est et manet mater gentium et populorum, quae omnes etiam eos qui errant, eos imprimis in visceribus suis gerit, atque dum suae auctoritatis interventu errores condemnat, conatur semper charitatis et benevolentiae suae affectu errantes vincere ac ad unitatem reducere.[11])

Haec sunt, venerabiles patres, quae pro conscientiae meae debito in sacra synodo effundere decrevi. Vestrum est iudicare, an sint inania, sint omni pondere destituta. Meum autem fuit, quamquam insipienter, dicere ea, quae in corde et conscientia mea continentur, et quae semper dicturus sum quoadusque vitam in me habuero.

gledam slikovito predočen ugled i poslanje crkve u onom svetom prizoru, što ga je Gospod upriličio sa ženom kod Jakovljeva izvora s najvećom ljubavlju, premda je bio umoran, premda je bio žedan, a to zato, da je tom ljubavlju i dobrohotnošću oslobodi iz bezdana propasti, što više, da je učini suradnicom svog apostolata, te je tako naviještala svojima božansko poslanje Krista Gospoda. Crkva po mom sudu jest i ostaje uvijek majka naroda, pa i onda, kad svojom vlašću, pomoću svog ugleda po svojoj službi i dužnosti obara i osuđuje zablude; ona se za sve, pa i za one koji blude, za njih ponajviše, živo brine, i dok po svom ugledu osuđuje zablude, nastoji vazda, da osjećajem ljubavi i dobrohotnosti predobije zabludjele i opet privede k jedinstvu.

Ovo je, časni oci, što sam po dužnosti svoje savjesti u svetom saboru htio da kažem. Izvolite da prosudite, je li suvišno i bez ikakva zamašaja. Moja je dužnost bila, da makar i nerazborito kažem ono, što osjećam u srcu i svojoj savjesti, a to kanim uvijek reći, doklegod budem živ.

Verbalne opaske

1.) Odmah u početku izjavljuje da pristaje uz opoziciju.
2.) Unaprijed hoće da predusretne krivom shvaćanju.
3.) Captio benevolentiae.
4.) Ovu misao, gdje uzima u obranu biskupska prava, bojeći se, da ne budu izdizanjem papina ugleda suviše prikraćena, vidimo ponovno naglašenu i u ostalim govorima Strossmayerovim, kao jedan od najvažnijih razloga zašto se Strossmayer također protivi nastojanju oko definicije papine nezabludivosti. I u snazi biskupskih prava vidi jaku potporu crkvenog jedinstva.
5.) Argumenat kongruencije na osnovi općeg savremenog mentaliteta, koji se doduše ovdje može zgodno primijeniti, ali ne može važiti kao apsolutna norma u svakom slučaju prigodom proglašivanja dogmatskih definicija. S teološkog naučnog stajališta pogrješno je naime ono naziranje kao da puk imade pravo aktivne ingerencije na opredjeljivanje dogmatskog shvaćanja. To pravo pripada po izričitom naređenju Kristovu samo nosiocima crkvene učiteljske vlasti, dakle članovima crkvene hijerarhije, dok je uvjerenje kršćanskog puka o istinitosti koje objavljene nauke tek pasivna posljedica ili odraz naučavanja aktivne crkv. učiteljske vlasti. Pomenuta zabluda raširila se u nekim bogoslovskim krugovima pravoslavnih bogoslova, a naročito ju je zastupao ruski lajik teolog Homjakov u svojim bogoslovskim spisima.
6.) Aludira naime na to, kao da je već ovim izražena nakana, da se s izvjesne strane (pristaša saborske većine) nastoji oko definicije pap. nezabludivosti.
7.) Uvijenim riječima kao da prigovara ili spočitava, zašto papa osobno ne sudjeluje i u generalnim sjednicama, nego samo kod svečanih. Međutim osobno prisustvovanje papino nije neophodno potrebno ni kod svečanih sjednica, a kamoli kod generalnih. To stoji papi sasvijem na volju.
8.) Opaska kard. predsjednika Capaltia čini se preoštra u tom, što spočitava povredu prava svete Stolice, jer u tom smislu tumačiti Strossmayerove izvode o promjeni naslovnih riječi čini se da je pretjerano. No stvarno je sasvim opravdana druga opaska, gdje podsjeća govornika, neka se drži predmeta.
9.) Vrlo savremena opaska, što ju je Strossmayer naglasio, jer je doista osnovna teza modernog bezbožtva organizovanog u slobodnom zidarstvu, da se ukloni iz ljudskog društva i svaki trag pozitivne religije. To vrijedi jošte i danas.
10.) Lijepa zorna slika o misiji katol. crkve u svijetu.
11.) Parafraza iste misli pod 10.), kao i one: »Errores damnandi, errantes miserandi«, gdje se vidi, kako je Crkva dobra majka čovječanstva.

O NACRTU KONSTITUCIJE O CRKVENOJ STEZI

Sadržaj govora.

Na dnevnom je redu rasprava o tekstu konstitucije: »De disciplina ecclesiastica«. Strossmayer ustaje na obranu biskupskih prava. Odmah na početku naglašuje, da pristaje uz mišljenje onih, koji smatraju tekst, što im je predložen na raspravljanje, posvema manjkavim, i stoga potrebnim da se preinači, jer u njemu imade mnogošta suvišno, a mnogošta, što bi bilo nužno, uopće nije uvršteno u nj. Prigovara, zašto se bez ikakva uvoda raspravlja odmah o dužnostima biskupa, a da se prije ne govori o njihovim pravima, jer da to baca loše svijetlo na ugled biskupa; današnji u pretežnoj većini uzorni episkopat nije dao povoda za takav postupak. Izjavljuje, da se pridružuje mišljenju praškoga kardinala nadbiskupa (Schwarzenberga), da je potrebno reformirati kardinalski zbor tako, te će u njemu biti u pretežnoj većini doista zastupani svi narodi, a ne da u njemu jedna narodnost pretežnim dijelom prevladava. Poziva se u tom smislu i na posebnu odredbu tridentskoga sabora sjed. XIV. gdje je to već sankcionirano. To bi bilo od velikog zamašaja za opću korist Crkve, a i lijepo bi se u tom očitovao univerzalizam katol. Crkve. Analogno želi Strossmayer reorganizaciju svetih rimskih kongregacija.

Drugo, čim se Strossmayer ne slaže, jest, što se u tekstu kaže, da valja nastojati oko toga, da se svjetovni vladari predobiju, te budu skloni crkvi. Strossmayer dobro primjećuje, da je iluzorna nada u pomoć i naklonost svjetovnih vlasti prema crkvi, jer se redovno događa, te Crkva u takvim prilikama više štetuje negoli imade koristi od te naklonosti, osobito kad se radi o tom, da se svjetovnim vlastima dopusti pravo uplivisanja na izbor i imenovanje biskupa i viših crkvenih dostojanstvenika. U tom pogledu naprotiv trebalo bi se što više emancipirati od upliva državnih vlasti, da se predusretne mnogim žalosnim pojavama.

Treće, što Strossmayer osobito naglašuje kao potrebno, da se češće drže i opći crkveni sabori, a i pokrajinski. Poziva se u tom smislu i na želju pape Pija IV. za tridentskog sabora, i na dekret kosničkoga sabora.

Strossmayer nadalje ističe, kako ne valja pretjerivati u nastojanju oko apsolutne unifikacije u onim stvarima, gdje posebne prilike nužno traže, da se zadrže posebni običaji crkve, koji se ne protive jedinstvu dogmata i ćudorednih istina. Nezgodno bi primjerice bilo cenzuru različitih religijoznih časopisa rezervirati samo apostolskoj stolici, oduzevši to pravo pokrajinskim biskupima. Ne slaže se također ni s time, da se uopće zabrani biskupima i kleru sudjelovanje u javnom političkom radu, jer često prilike iziskuju, da su svećenici prinukani nastupati kao javni radnici na političkom području, da uzmognu zaštititi interese Crkve. S druge strane nije uputno, da Crkva sama sebe potiskuje iz javnoga života, odakle je i onako nastoje izvjesni faktori potisnuti.

Najposlije zauzima se Strossmayer zato, da se po mogućnosti ostave netaknuti zaključci provincijalnih crkvenih sabora, a osobito da se ništa ne dodaje. Zauzima se također za to, da se prava apostolskih vikara i provikara, koji imadu biskupski red, u svemu izjednače s pravima pravih biskupa. Toplo zagovara također potrebu reforme kanonskoga crkvenog prava, pa ako bi vatik. sabor u tom smislu dao inicijativu, uvelike bi se zadužio.

DE JURIBUS EPISCOPORUM

ORATIO

reverendi patris domini Josephi Georgii Strossmayer episcopi Bosniensis et Sirmiensis.

Habita in conc. Vatic. in congreg. XV. die 24. ianuarii 1870.
(Mansi — Petit, o. c. tom. 50, pag. 474 C — 489 A).

Eminentissimi praesides, eminentissimi et reverendissimi patres.

Circa schemata nostro iudicio proposita duo sententiae vigent. Una eorum qui schemata haec approbant; et nudius tertius audivimus orationem illustrissimi praesulis Moulinensis qui effusa oratione schemata haec laudavit, et severiori censurae subiecit contrariam sententiam, cui etiam ego adstipulor existimans et iudicans schemata haec omnino defectuosa esse, reformatione proinde indigere; et quidem ideo quia haec schemata meo iudicio in necessariis desunt, in superfluis abundant: adeo quidem ut multa in iis desint quae adesse, multa adsint quae deesse deberent.[1])

De iis igitur dicam reflectens ad principia et argumentationem eius orationis cuius memoriam ingessi. Etiam mihi schemata haec penitus expendenti mirum visum est, auctores schematis contra, ut puto, naturam rei, systematis rationem et antiquorum conciliorum praxim in mediam veluti rem irruentes, subito et absque ulla transitione de episcopis, et eorum officiis et obligationibus ordiri: quod suspicioni modestiae episcopali contrarium esse de iuribus episcoporum loqui, si non cedit meae auctoritati, quae certe minima est, forsitan cedet auctoritati magni doctoris Augustini, qui quadam occasione hunc in modum semetipsum et sacerdotes suos alloquitur: Viri, inquit, fratres, christiani sumus et sacerdotes sumus. In quantum christiani sumus, nostri sumus, nostri curam gerimus, de nobis et vita nostra rationem districto iudici reddituri sumus: in quantum sacerdotes sumus, non sumus nostri, non, sed populi pretioso Jesu Christi sanguine redempti. Quidquid iurium et munerum a Domino accepimus, non accepimus illud in ostentationem aut vero elationem nostram, sed in sanctissimam obligationem nostram, ut illud totum in populi utilitatem impedamus et superimpendamus. Jura et munera episcoporum sunt illud divinum talentum nobis a Domino concreditum, quod nullus inane relinquere debet, non; quia iudici illi, a quo illud accepimus, cum optimo foenere et usura est restituendum. En quantopere grandis hic homo existimet iura et obligationes episcoporum intime iunctas esse.[2])

OBRANA BISKUPSKIH PRAVA

II. GOVOR

bosansko-srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera,

održan u 15. skupštini vatikanskog sabora dne 24. januara 1870. (Mansi — Petit, tom. 50. pag. 474 C — 489 A).

Uzoriti predsjednici, uzoriti i prečasni oci.

O tekstu, što nam je dan na prosuđivanje, postoje dva mišljenja. Jedno je mišljenje onih, što ovaj tekst odobravaju; i prekjučer smo čuli govor presvijetloga prelata Moulinskoga, koji je u svom govoru ovaj tekst pohvalio, te je i strože osudio protivno mišljenje, uz koje također i ja pristajem držeći i sudeći, da je ovaj tekst posvema manjkav, i da je prema tome potrebno, da se preudesi, i to zato, jer u ovom tekstu nedostaje ono, što je potrebno, a imade izobila što je suvišno: tako te u njemu mnogo nedostaje, što bi se moralo tamo nalaziti, a mnogo šta imade, što bi moralo izostati.

O tom ću dakle govoriti, osvrćući se na načela i izvode onoga govora, što sam ga spomenuo. Kad sam ovaj tekst točno proučio, i meni se činilo čudnovatim, što sastavljači teksta počimaju, kako ja držim, neprirodno, kad se ne drže sustavnog načina i prakse davnih sabora, već prelaze na samu stvar, te odmah i bez ikakva prijelaza počinju govoriti o biskupima, o njihovoj službi i dužnostima: to bi moglo biti povodom sumnjičenju, kao da je episkopat najnovijega doba dao povoda, da biskupe treba ponukati na službu opomenama i prijetnjama strožih kazni, kojima obiluje tekst; a ipak se ne bi moglo zanijekati, da je čitav episkopat u novije vrijeme većma nego ikad uopće nastojao oko toga, da se pokaže korisnim i blagotvornim crkvi Božjoj i sebi povjerenim narodima; ne bi se moglo zanijekati, da su biskupi naročito u novije vrijeme možda više nego ikada bili točni i savjesni u ispunjavanju i izvršivanju crkvenih zakona; možda ni u koje doba nije episkopat tako jednodušno poštivao jedinstvo crkve i božanstvenu stolicu Petrovu, kaošto se u novije doba svojevoljno u više navrata sabrao kod apostolskih pragova; i iskazao prema našem presvetom i preljubaznom ocu službu poštovanja, pobožnosti i poslušnosti, kako se i dolikuje. Ne dajmo dakle niti nehotice povoda potcjenjivanju biskupskoga reda, što zacijelo nije bilo u pobožnoj nakani sastavljača teksta.

I ja mislim, da su oni morali s višega započeti, te od najviših stepena hijerarhijskog reda tako silaziti na niže, da u neku ruku prirodnim tokom dođe govor do biskupa; i to da se govori ne samo o nji-

Idem illustrissimus praesul existimavit sub obtentu, ne forum internum cum externo, et ne munus patris cum munere iudicis confundatur, deinceps, si bene intellexi, episcopis et vicariis generalibus non integrum esse debere confessiones populorum et sacerdotum exaudire. Bone Deus! Summa igitur illa potestas, quam episcopi et vicarii generales consequuti sunt, remittendi et retinendi peccata, id est mortuos ex sepulchro resuscitandi, inanis manebit in episcopis et vicariis generalibus, ideo quia patris et iudicis munus irreconciliabile est! Ego quidem usque ad hanc diem non audivi occasionem praebere potest, quasi episcopatus novissimis temporibus occasionem dederit, ut monitionibus et severiorum poenarum, quibus schemata abundant, comminationibus ad officium revocari debeant; cum tamen negari non possit episcopatum recentiori tempore, magis quam unquam in id totum in genere intentum fuisse, ut ecclesiae Dei et populis sibi creditis semet utiles et proficuos reddant, cum negari non possit episcopos recentiori praesertim tempore, magis quam umquam forsan semet exactos et conscientiosos exhibuisse in legibus ecclesiae observandis et exequendis; cum magis forsan nunquam alias episcopatus tanta consensione tantaque unanimitate unitatem ecclesiae et divinam cathedram Petri coluit, ut sponte sua recentiori tempore plurimis vicibus ad limina apostolorum affluerit; et reverentiae, pietatis et obedientiae obsequium, ut par est, sanctissimo et amantissimo patri nostro exhibuerit. Non igitur vel inviti occasionem demus vilipensioni ordinis episcopalis, quod certe a pia auctorum schematis intentione alienum erat.

Puto et ego altius eos ordiri debuisse, atque a supremis hierarchici ordinis gradibus ita ad inferiores descendere, ut naturali quodam modo cursu sermo defluat ad episcopos; et eorum non tantum obligationes, verum assentior animo iis patribus, qui dicunt non tantum obligationes, sed et iura: nam mea quidem sententia inter iura et obligationes episcoporum intimus atque indivulsus est nexus. De iuribus episcoporum loqui, significat, reverendissimi patres, mea sententia, de sanctissimis episcoporum obligationibus loqui. Et si episcopus, quem honoris causa nominavi, nuper in oratione sua dixit haec duo irreconciliabilia esse; quin imo optime conciliari possunt. Et ubique certe terrarum et gentium, et certe in praestantissima Galliarum ecclesia episcopi nunquam visi sunt se subtrahere a sancta et sacrosancta obligatione fidelium confessiones exaudiendi.

Mirabar ego id ab episcopo Galliarum dici posse, qui melius scit quam ego, quod sidus Galliarum, imo vero totius ecclesiae sanctus Franciscus Salesius totam suam vitam insumpserit in florentissimum et efficax munerum apostolicorum exercitium. Eruditissimus Hamonius (Anonius) in vita eius affert infinita exempla eius charitatis, eius benevolentiae, eius humilitatis, qua vir hic sanctus officium iudicis et patris exercuit; imo vero plerumque illud exercuit lacrymis et precibus, ut adeo frequenter ad pedes perditorum sacerdotum provolutus fuerit, et sua humilitate, sua charitate, suis precibus iudicis et patris officium exercendo perditissimos ad fruges revocaverit, et sanctae eclesiasticae vocationi iterum donaverit. Si illustrissimus hic praesul (parcat mihi quae dicam) suo tempore vixisset, et si opinio eius in normam vitae episcopalis transiisset, tunc infinita illa hominum multitudo, quam sanctus Franciscus Salesius convertit, inconversa, et a fide et salute aliena mansisset.

hovim dužnostima, u čemu se potpuno slažem s onim ocima, koji kažu, da valja govoriti ne samo o dužnostima, nego i o pravima: po mom naime mišljenju postoji najtjesnija i nerazdjeljiva veza između prava i dužnosti biskupa. Govoriti o pravima biskupa, prečasni oci, znači po mom mišljenju govoriti o najsvetijim dužnostima biskupa. I ako je biskup, koga sam imao čast imenovati, netom u svom govoru rekao, da se protivi čednosti biskupa govoriti o biskupskim pravima, ako ga ne uvjerava moj ugled, koji je jamačno najmanji, možda će ga uvjeriti ugled velikog učitelja Augustina, koji nekom prigodom ovako nagovara sebe samoga i svoje svećenike: Ljudi, kaže, braćo, kršćani smo i svećenici smo. U koliko smo kršćani, svoji smo, brinemo se za sebe, davat ćemo pred oštrim sucem račun o sebi i svom životu: u koliko smo svećenici, nijesmo svoji, ne, već pripadamo narodu, koji je otkupljen dragocjenom krvlju Isusa Krista. Kolikogod smo prava i dužnosti primili od Gospoda, nijesmo ih primili da se tek njima hvališemo, ili što više da se uzdižemo, već smo ih primili kao našu najsvetiju dužnost, da sve to što zdušnije upotrijebimo na korist puka. Prava i dužnosti biskupa jesu onaj božanstveni talenat povjeren nam od Gospoda, što ga nijedan ne smije ostaviti utaman, ne; jer ga valja onome sucu, od koga smo ga primili, povratiti s ponajboljim kamatama i dobitkom. Evo dakle, kako scijeni taj veliki čovjek, da su prava i dužnosti biskupa najtjesnije spojena.

Isti presvijetli prelat smatrao je pod izlikom, da se ne pomiješa nutarnji sud s vanjskim, kao i služba oca sa službom suca, ako sam dobro shvatio, te ne bi u buduće bilo uputno da biskupi i generalni vikari ispovijedaju puk i svećenike. Dobri Bože! Zar dakle da ona najviša vlast, što su je polučili biskupi i generalni vikari, opraštati i zadržavati grijehe, ili drugim riječima uskrisivati mrtve iz groba, ostane beskorisna kod biskupa i generalnih vikara, i to zato, što je služba oca i suca nespojiva! Ja barem do današnjega dana još nijesam čuo, da je ovo dvoje nespojivo; što više može se veoma lijepo spojiti. I jamačno svagdje po svijetu i među narodima, a nema sumnje i u veoma odličnoj francuskoj crkvi nije se nikada opazilo, te bi se biskupi ustručavali od svete nepovrjedive dužnosti da slušaju ispovijedi vjernika.

Čudio sam se, da može što takovo reći jedan francuski biskup, koji bolje znade nego ja, da je zvijezda ne samo francuske nego i cijele crkve, sv. Franjo Saleški, cijeli svoj život utrošio u najodličnije i najuspješnije vršenje apostolskih dužnosti. Veoma učeni Hamonije (Anonije) navodi u njegovu životu nebrojene primjere njegove ljubavi, njegove dobrohotnosti, njegove poniznosti, kojom je taj sveti čovjek vršio službu suca i oca. Što više, često ju je vršio uz suze i molitve, kad je toliko često puta padao pred noge propalih svećenika, te svojom poniznošću, svojom ljubavlju, svojim molitvama vršeći službu suca i oca i najpropalije obratio na put poštenja, te ih opet darovao svetom crkvenom pozivu. Da je presvijetli onaj prelat (neka mi oprosti, što ću reći), živio u njegovo vrijeme i da je njegovo mišljenje postalo pravilom za život biskupa, tada bi ono nebrojeno mnoštvo ljudi, što ga je obratio sv. Franjo Saleški, ostalo neobraćeno, otuđeno vjeri i spasenju.

Isti presvijetli prelat držao je potrebnim, da valja koncilskom odredbom narediti, neka biskupi i kapitularni vikari namijenjuju svetu žrtvu mise za puk. Ja također držim, da biskupi ne mogu bez nepravde odnemariti svoju najtežu dužnost, da mole za svoj puk

Idem illustrissimus praesul existimavit decreto conciliari cavendum esse, ut episcopi et vicarii capitulares sacrum missae sacrificium pro populo suo applicent. Ego equidem existimo sine iniuriae praesumptione non posse episcopos gravissimo suo officio pro populo sibi concredito orandi et quam frequentissime missae sacrificium applicandi defuisse. Caveamus ne sancta quidem intentione et inviti aliquid statuamus, quod episcopalem dignitatem vilipensioni exponere possit. Quid enim populi nostri dicerent si hoc sanciretur ? Dicerent fortasse : En nostri episcopi tantopere officii sui pro nobis orandi obliti fuerunt, ut conciliari decreto ad hoc determinari debuerint. Si quando, certe nostris diebus egemus confidentia, egemus amore populorum nostrorum, ut cum fructu operari et vocationi nostrae intendere possimus. Existimo itaque, ut dixi, auctores schematis omnino altius ordiri debuisse. Eminentissimus cardinalis et archiepiscopus Pragensis, quem honoris causa nomino et cui pro iis quae hoc loco tanta cum gravitate et auctoritate dixit, mea ex parte intimas ago gratias, dixit ille reformationem ordiri debere ab augusto cardinalium collegio. Censuram hac de causa identidem incurrit venerandi episcopi saepius nominati, qui dicit non sine ironia quadam, observari, quod cardinalis recte quidem a seipso reformationem incohet (inchoet), minus autem recte a cardinalium collegio. Quantum ad primum existimo ego, eminentissimi et reverendissimi patres, quicumque nos simus, quantumcumque sancti et perfecti simus, quamdiu hoc corpus mortis circumferimus, quamdiu in hoc mortali vita versamur, singuli nostrum omni temporis momento usque ad extremum alitum reformatione indigemus ; et ni fallor in humili et efficaci huius rei confessione tota salutis nostrae et spei ancora vertitur. Quantum autem ad secundum dixit idem praesul collegium cardinalitium esse sacrum, sacrum non tantum nomine, sed sacrum pietate, sacrum conversatione : et recte dixit, et certe nos omnes eidem assentientes habet. Augustissimum hoc cardinalium collegium, quo amantissimum nostrum patrem circumdatum esse venerabundi cernimus, constat summis et omni veneratione dignissimis viris ; sed sciat illustrissimus praesul non agi de personis, sed agi de instituto. Collegium habet, ut ille bene dixit, patrem, patrem amantissimum et sollicitissimum ; qui certe ubi reformatione opus est, ut dubitat nemo, ad cumulum immortalium rerum, quas hucusque consummavit et ad effectum deduxit, eidem coronam imposuit convocando hoc sacrum concilium, ut reformat in ecclesia omnia quae reformatione opus habent.

Verum meminerit illustrissimus praesul, si cardinales habent patrem, habent, ut nos, etiam matrem, quae nos omnes in visceribus suis portat, et materna sollicitudine, et materna cura in id intendit, ut illud, quod reformatione opus habet, reformationi etiam subiiciatur. Habent etiam cardinales matrem ecclesiam catholicam, quae in Vaticano concilio collecta pro divino iure et potestate sibi a Christo data reformare debet et tenetur quidquid existimaverit in Domino et sancta cum libertate reformatione indigens esse. Habebant cardinales ecclesiam matrem etiam in concilio Tridentino, quod concilium Tridentinum, ut notum est, hac de re sese occupavit ; et ni fallor sessione XIV. tulit decretum illud, desiderans et praecipiens, ut cardinalium collegium, quantum fieri potest, ex omnibus gentibus et nationibus coalescat. Et liceat mihi sacri huius concilii vestigiis insistendo cum

i što češće namijenjuju za nj žrtvu svete mise. Čuvajmo se, te ne bi svetom doduše nakanom i nehotice štogod odredili, što bi moglo biti razlogom potcjenjivanja biskupskog dostojanstva. Ta što će reći naš puk, ako se to potvrdi? Možda bi rekao: Evo naši su biskupi toliko zaboravili na svoju dužnost da za nas mole, te je trebalo da ih se na to obveže koncilskim dekretom. Ako ikada, a ono danas trebamo povjerenja, trebamo ljubavi našega puka, da uzmognemo plodonosno djelovati i raditi prema svom zvanju. Držim dakle, kako rekoh, da su sastavljači teksta sasvijem više trebali početi. Uzoriti kardinal i nadbiskup praški, koga imadem čast imenovati, i komu sa svoje strane najusrdnije zahvaljujem za ono, što je na ovom mjestu s tolikom ozbiljnošću i ugledom rekao, on je spomenuo da obnova treba da započne od uzvišenog kardinalskog zbora. Zbog toga ga je ponovno osudio poštovani biskup, što sam ga češće spomenuo, koji mu je ironički rekao, da se opaža, te bi s pravom trebao započeti reformaciju kod sebe samoga, a manje s pravom kod kardinalskoga zbora. Što se tiče prvoga, ja mislim, uzoriti i prečasni oci, tkogod mi jesmo, kako smo god sveti i savršeni, dok hodamo u ovom smrtnom tijelu, dok se krećemo u ovom smrtnom životu, mi pojedinci u svako doba sve do posljednjega daha trebamo obnove; i ako se ne varam, u poniznom i potpunom priznanju toga stoji naš čitav spas i sidro nade. Što se pak tiče drugoga, kazao je isti prelat, da je zbor kardinala svet, i to ne samo po imenu svet, već da je svet i pobožnošću, svet u saobraćaju: i rekao je ispravno, pa se zacijelo mi svi u tom s njime slažemo. Preuzvišeni ovaj kardinalski zbor, kojim imademo čast promatrati okružena našega preljubljenog oca, sastavljen je od najodličnijih i svakog poštovanja najdostojnijih muževa; ali neka znade presvijetli prelat, da se ovdje ne radi o osobama, već o uredbi. Zbor imade, kako je on dobro kazao, oca, oca preljubaznog i prebrižljivog; on je jamačno, kad se radi o obnovi, što nitko ne sumnja, okrunio množinu neumrlih stvari, što ih je dosele dovršio i polučio, sazivajući ovaj sveti sabor, da obnovi u crkvi sve, što je potrebno obnove.

Ali neka znade presvijetli prelat, ako kardinali imadu oca, imadu također kao i mi i majku, koja sve nas u srcu nosi, te materinskom brižljivošću i materinskom skrbi nastoji oko toga, da se ono, što potrebuje obnove, također podvrgne obnovi. Kardinali imadu također majku, katoličku crkvu, koja sabrana u vatikanskom saboru po svom božanskom pravu i vlasti, što joj je dana od Krista, mora i dužna je da obnovi sve, štogod uscijeni da je u Gospodu i sa svetom slobodom potrebno obnove. Kardinali su imali crkvu za majku također u tridentskom saboru, a i taj tridentski sabor, kako je poznato, zabavio se tim pitanjem; i ako se ne varam u XIV. sjednici donesen je onaj zaključak, što želi i zapovijeda, da kardinalski zbor bude sastavljen koliko je to moguće, od svih plemena i narodnosti. Neka je i meni slobodno, da slijedeći stopama ovoga svetog sabora sa svom čednošću, kakva se dolikuje mojoj neznatnosti, jednaku želju izrazim. I ja bih želio, da ovaj najuzvišeniji red u svojim sastavnim dijelovima postane istinita i prava slika crkve, i da tako kažem najodličniji kompendij (pregled); tako da svako pleme i narod prema mjeri svoje veličine i svoje znatnosti u ovom svetom tijelu jednako vidi i svoje članove u ovom uzvišenom senatu, i svoje predstavnike. Oko toga nastojao je tridentski sabor, i to s dvostrukog razloga, što ću ga sada navesti:

omni modestia, quae exiguitatem meam decet, aeque desiderium exprimere. Cuperem et ego ut augustissimus hic ordo in constitutivis suis partibus vera ac realis evadat totius ecclesiae catholicae imago, et praeclarissimum quoddam, si ita fas est dicere, totius orbis terrarum compendium; ita ut qualibet gens et natio pro mensura granditatis et momenti sui in sacro hoc corpore, ex aequo sua membra in augusto hoc senatu, et suos repraesentantes videat.

Id intendebat concilium Tridentinum et ex duplici ratione quas nunc afferam: 1. ex ratione quod ex augusto hoc senatu prodit summa illa plane ac divina potestas et omnino necessaria ecclesiae, quae aeternum et immobile eius fundamentum est et toti humanitati, quia totius socialis ordinis angularis lapidis instar est. Nihil hac divina potestate in ipsa idea et conceptu suo magis universale, nihil magis omnibus commune, nihil magis ab omni nationali elementorum admixtione alienum. Cuperem itaque insistendo vestigils concilii Tridentini ut haec potestas in ipso sui ortu hunc universalitatis characterem praeseferat; ut qui communis omnium cardinalium pater, doctor, iudex, ex sinu totius ecclesiae matris prodest, et in primo suo ortu omnium omnino suffragio munitus et provisus videatur. Tendebant haec olim, tendunt etiam hodie eo, ut vis ac virtus huius potestatis apud omnes crescat et ubique locum inveniat, et quaerat ubi Dominus noster Jesus Christus sibi ipsi sua sancta lege et virtute, imo etiam muneribus et gratia sua locum praeparavit, gratissimum nempe in corde et conscientia omnium mortalium, quasi haec divina potestas ad omnes spectans, ab omnibus aeque ametur, colatur, observetur: et, ut praesul ille dixit, ex omnibus gentibus fiat unus pastor et unum ovile, si (ut existimo et convictus sum) haec omnia fiant, quae praecipue ad sanctam matrem ecclesiam, et ad eius divinam potestatem, vocationem et destinationem pertinent.[3])

Secunda ratio, quare concilium Tridentinum hac de re sese occupavit, est quod augustissimus hic et omni venerationie dignisimus senatus tractat gravissima totius orbis catholici negotia. Naturae autem rei convenit, ut senatus totius orbis terrarum negotiis gravissimis tractandis et definiendis destinatus, in constitutivis suis partibus aeque communis sit, et quidem ut omnis gens et natio catholica (quantum saltem possibile est) in hocce senatu sui causarumque gerendarum suarum advocatos et patronos reperiat. Fit hac ratione, ut negotia gravissima ecclesiae certe non maiori maturitate, non maiori gravitate quam nunc (quia pertractantur certe summa cum gravitate), sed ampliore rerum totius orbis cognitione, et magis accommodata ad veras et reales non unius sed omnium ecclesiarum indigentiis; accommodata ad vota et desideria omnium gentium et populorum, quo hae summi momenti decisiones omnes maioris reverentiae, et pietatis et obedientiae sensu accipiantur et colantur. Accedit hoc modo, mea sententia saltem, pretiosa illa unitatis vincula, quae nos cathedrae Petri ligant, actum iri. Romam tendunt omnia, venerandi Patres, Romam propter potentiorem eius principalitatem; Romam tendunt imprimis omnes ii, qui miseriarum huius vitae pertaesi aspirant ad munera immortalitatis, quorum praecipua mediatrix Roma est. Sed tendent alacrius et numerosius, si sciverint gentes et nationes Romae praeter communem et amantissimum patrem, inventuras etiam viros in summa dignitate et auctoritate constitutos, qui sese et gentis suae eodem modo amantes sunt, quo

1. s razloga, što iz ovog uzvišenog senata proizlazi ona najviša i gotovo božanstvena vlast i svakako potrebna crkvi, što je njezin vječni i nepomični temelj, a također i temelj čitavom čovječanstvu, jer je kao ugaoni kamen svekolikog društvenog poretka. Ništa nije u samoj ideji i svom pojmu od ove božanstvene vlasti većma općenito, ništa većma svima zajedničko, ništa većma strano od svake primjese nacionalnih elemenata. Želio bih dakle slijedeći stopama tridentskog sabora, da ova vlast u samom svom postanku nosi na sebi taj značaj općenitosti; da onaj, koji je zajednički otac svih kardinala, zajednički učitelj i sudac, proizlazi iz krila čitave majke crkve, te da se čini da je i u prvom svom postanku doista glasanjem sviju utvrđen i postavljen. Oko toga se nastojalo nekoć, a također se i danas nastoji zato, da poraste kod sviju sila i snaga ove vlasti, i da se svagdje smjesti i traži, gdjegod je sebi samomu pripravio mjesto Gospod naš Isus Krist svojim svetim zakonom i jakošću, što više i svojim darovima i milošću, a ponajdraže u srcu i savijesti svih smrtnika, kakono ova božanstvena vlast, koja se na sve proteže, bude od sviju jednako ljubljena, štovana i pažena; i, kako je onaj prelat rekao, između svih naroda da postaje jedan pastir i jedan ovčinjak, ako (kašto mislim i uvjeren sam) sve ovo bude, što naročito pripada svetoj majci crkvi i njezinoj božanstvenoj vlasti, pozivu i određenju. Drugi razlog, zašto se tridentski sabor zabavio ovim pitanjem, jest taj, što ovaj preuzvišeni i svakog poštovanja najdostojniji senat raspravlja o najzamašnijim poslovima čitavoga katoličkog svijeta. Prirodno je pak, da senat, koji je određen da raspravlja i određuje o najzamašnijim poslovima čitavog svijeta, bude također u svojim sastavnim dijelovima jednako zajednički, biva da svako pleme i katolička narodnost (koliko je barem moguće) u ovom senatu nalazi kako svoje branitelje i zaštitnike, tako i za vođenje svojih poslova. Na ovaj način polučilo bi se, da se najzamašniji poslovi crkve ne bi pretresali sigurno većom zrelošću, ne većom ozbiljnošću negoli sada (jer se sigurno pretresaju s najvećom ozbiljnošću), nego sa širim poznavanjem prilika čitavog svijeta i većma bi se prilagođivali zbiljskim i stvarnim potrebama ne samo jedne, već i sviju crkvi; prilagodivši se željama i težnjama svih plemena i naroda, prihvaćale bi se i poštivale sve ove prevažne odredbe većim čuvstvom poštovanja, pobožnosti i poslušnosti. Na ovaj bi način, po mom barem mišljenju, bio proveden onaj dragocjeni vez jedinstva, što nas veže s Petrovom stolicom. K Rimu teži sve, poštovani oci, k Rimu teži zbog njegova jačeg prvenstva; k Rimu teže prije svega oni, kojima su dodijale nevolje ovoga svijeta i čeznu za darovima besmrtnosti, kojih je Rim naročitim posrednikom. Ali težit će još življe i brojnije, ako budu plemena i narodi znali, da će u Rimu pored zajedničkog i preljubljenog oca naći također muževe postavljene na najvišem dostojanstvu i ugledu, koji njih i svoj narod jednako ljube, kašto je ljubio sveti Pavao Apostol, koji, premda je bio određen za sve narode, rekao je da je želio za svoje suplemenike Židove biti anatema.

Što sam poštovani oci rekao, slijedeći stope tridentskoga sabora, o ovom najuzvišenijem zboru, držim, da valja reći isto i o onim poštovanim zborovima, što raspravljaju o najzamašnijim poslovima crkve. I ovi bi se po mom mišljenju morali isto tako učiniti općenitima, te ne bi samo najodličniji i najučeniji muževi iz krila samo jedne crkve imali u njima udjela, već koliko je to moguće, da bi u njima bili

modo amans fuit sanctus Paulus apostolus, qui licet omnibus gentibus destinatus, dixit se cupiisse pro contribulibus suis Judaeis anathema esse.

Quod dixi, venerandi patres, vestigiis insistendo concilii Tridentini de augustissimo hocce collegio, idem existimo dicendum fore de venerandis illis congregationibus, quae negotia gravissima ecclesiae tractant. Etiam ea, meo iudicio, universalizari ita deberent, ut non tantum viri praestantissimi et doctissimi ex unius ecclesiae sinu prodientes partem capiant; sed quantum est possibile, ex omni gente et natione viri pii, docti ac graves. Haec reformatio harum congregationum perfecta erit, si ab iisdem resecentur omnia, quae minoris momenti sunt, quae proinde suis locis bene definiuntur. Nam generale et ab omnibus adhibitum principium est, quod ille, qui minimis et minus necessariis et superfluis intentus est, quandoque necessariis deest.

Secundum quod in schematibus nobis exhibitis, mea saltem sententia, adesse deberet, deest autem, est quod saepius hoc loco commemoratum est, nempe modus quo sedibus vacantibus episcopalibus providendum est. Hic, venerabiles patres, totius rei cardo vertitur; haec una ex gravissimis ecclesiae necessitatibus est; hic nisi fallor tota causa libertatis ecclesiae vertitur. Pia quidem et sancta certe intentione schematis auctores existimarunt, principes huius saeculi et magistratus interpellandos esse, ut praesidio sint libertati ecclesiae. Verum pace eorum dictum esto, rem hanc primum esse periculosam, secundo frustraneam. Periculosam: quia hodie etiam hoc loci observatum, et bene observatum est, hoc principum praesidium, hanc advocationem et protectionem saepe saepius in ecclesiae humiliationem et servitutem degenerasse. Frustraneam: nam in hodierno rerum statu principes etiamsi velint, libertati ecclesiae praesidio esse non possunt: nam in plerisque regnis legibus ita dictis fundamentalibus, et hinc inde iurata etiam fide prohibentur. Non possunt hodierna die principes ad petulantia ingenia, et molimina hominum perditorum refraenanda nobis offerre ullum repressionis remedium, ullam legum poenalium auctoritatem et severitatem, quin ipsi populorum indignationem contra se moveant, et turbas excitent: imo non tantum contra se, sed ut hoc loco dictum est, etiam contra ecclesiam et contra sacerdotium[4]). Mea opinio est, si ecclesiae praesidio quidem externo opus esset ad libertatem suam tuendam, illud ecclesiam nullibi quaesituram et inventuram amodo et in posterum, quam in publico iure et in publicis populorum libertatibus; ut ita etiam illo medio, quo perditi homines utuntur ad ecclesiae sanctam causam oppugnandam et ad mores corrumpendos, ecclesia maiori vi et alacriori modo ipsa illud convertat ad suae et populorum et sanctae causae defensionem.

Verum in externis vix aliquid ecclesiae erit praesidio: et Dominus cum Petro vetuit evaginare gladium ad sui defensionem, cumque in ara crucis hostiam semet immolavit pro aeternis veritatis et iustitiae iuribus, ecclesiae suae aliud praesidium libertatis paravit, illud quidem internum tanti valoris ut omnium externorum defectum resarciret. Ipsum autem etiam abundantissimus resarciri externis praesidiis non potest, et hoc praesidium est fortis et constans animus episcoporum, qui ad exemplum Christi mille vicibus potius mori, quam ullo modo sanctam episcoporum vocationem et libertatem ecclesiae prodere parati sunt. Certe magnum divinum munus sunt principes boni, ma-

muževi pobožni, učeni i ozbiljni od svakoga plemena i narodnosti. Ta obnova ovih zborova bit će savršena, ako se od njih odijeli sve, što je manje znatno, i što se po tom na svojim mjestima dobro opredjeljuje. Jer glavno i od sviju priznato načelo jest, da onaj, koji je zaokupljen najneznatnijim, manje potrebnim i suvišnim stvarima, katkada zanemaruje ono što je potrebno.

Drugo, što bi po mom se barem mišljenju moralo nalaziti u tekstovima, koji su nam podastrti, a ne nalazi se u njima, jest ono što je već češće na ovom mjestu spomenuto, a to je način, kako bi valjalo popunjivati upražnjena biskupska mjesta. Oko toga, poštovani oci, kreće se čitava stvar, kao oko stožera; to je jedna od najprečih potreba crkve; o tom, ako se ne varam, zavisi svakolika sloboda crkve. Sastavljači teksta držali su doduše u pobožnoj i zacijelo svetoj nakani, da se valja utjecati svjetovnim vladarima i poglavarstvima, da zaštićuju slobodu crkve. No čast njima, ali ja kažem, da je ta stvar ponajprije pogibeljna, a drugo i uzaludna. Pogibeljna: jer je još i danas na ovom mjestu netko primijetio, i to sasvijem dobro, da se ova pomoć vladara, ovaj zagovor i zaštita prečesto izrodila na poniženje i ropstvo crkve. Uzaludna: jer kakove su danas prilike, vladari sve kad bi i htjeli, ne mogu zaštićivati slobode crkve, jer im se to zabranjuje u mnogim državama takozvanim temeljnim zakonima, dapače tu i tamo pod zakletvom. Danas nam ne mogu vladari pružiti nikakva protusredstva, nikakva ugleda i strogosti kaznenih zakona, da se obuzdaju razvratni duhovi i predriječe pothvati propalih ljudi, a da sami (vladari) ne izazovu protiv sebe negodovanje naroda i da ne uznemire mnoštva; što više, ne samo protiv sebe, već kako je na ovom mjestu rečeno, također protiv crkve i svećenstva. Moje je mnijenje, ako crkva baš potrebuje izvanje pomoći za obranu svoje slobode, da to crkva ne kani ni sada ni kasnije nigdje drugdje tražiti i naći, nego u javnom pravu i javnim sloboštinama naroda; tako bi crkva i ono sredstvo, što ga propali ljudi upotrebljuju na zator svete crkve i na kvarenje ćudoređa, jačom snagom i uspješnijim načinom obratila na svoju obranu, obranu naroda i svoje svete stvari.

Doista, izvana jedva će tko štititi crkvu: i Gospod, kad je zabranio Petru izvlačiti mač iz korica na svoju obranu, i kad je na žrtveniku križa prinesao samoga sebe kao žrtvu za vječna prava istine i pravde, pripravio je svojoj crkvi drukčiju zaštitu slobode, a to je unutrašnja, koja vrijedi toliko, da nadomješta pomanjkanje svih izvanjih zaštita. Ta pak zaštita ne može se nadoknaditi ni najobilnijim izvanjim zaštitama, a ta zaštita jest hrabar i postojan duh biskupa, koji su po uzoru Kristovu spremni tisuću puta radije umrijeti, nego li ikojim načinom izdati sveto biskupsko zvanje i slobodu crkve. Bez sumnje veliki su dar Božji dobri vladari, dobra poglavarstva; ali još usrdnije valja prositi Gospoda da se njegovoj crkvi dade dobar biskup, da joj se davaju Hrizostomi, Atonaziji, Ambroziji, Anzelmi, i crkva ne će izgubiti svoje slobode ni u pomanjkanju svih izvanjih zaštita, a ni posred bura, što više, kako se dolikuje, crkva će ustati iz tih pogibli i progonstava još snažnija i slobodnija. Valja dakle ovdje ozbiljno promisliti o toj stvari, jer o tom ponovno naglašujem, zavisi sva sloboda crkve.

Nekoć, kad je crkva dopustila pravo svjetovnim vladarima i poglavarstvima da imenuje biskupe i druge crkvene dostojanstvenike,

gistratus boni; sed maioribus votis expetendum est a Domino ut ecclesiae suae detur bonus episcopus, dentur Chrysostomi, dentur Athanasii, dentur Ambrosii, dentur Anselmi, et in defectu omnium externorum praesidiorum ecclesia in medio etiam tempestatibus suam libertatem non perdet, imo ut decet, ecclesia ex iis periculis et persecutionibus fortior adhuc et liberior emerget. Hic igitur de hac re cogitandum serio; quia in hac causa, repeto tota ecclesiae libertatis ratio continetur.[5])

Cum olim ecclesia principibus et magistratibus huius saeculi ius concessit episcopos et alias ecclesiasticas dignitates nominandi, confisa fuit in pietate, in fide et amore principum erga ecclesiam; confisa fuit quod principes huius saeculi ecclesiae daturi essent tales viros, qui revera vocationis suae episcopalis memores essent: et quamquam frequenter id acciderit, tamen scimus omnes rem maximis incommodis fuisse coniunctam et maximis et gravissimis etiam controversiis, ut alias de investituris, occasionem dedisse.

Verum modo tota rerum facies immutata est; nunc per publici iuris et vitae normas plerique principes magna parte potestate sua orbati sunt, et haec devoluta est ad eos magistratus qui publicis legibus exequendis et publicae administrationi praesunt, et communiter *ministri* dicuntur. In horum autem electionibus nulla habetur fidei, nulla religionis, nulla pietatis ratio, ut adeo fieri possit ut in ipsis catholicis regnis ministri sint ecclesiae et sanctae eiusdem causae hostiles et infensi. Quaestio est utrum in istis rerum adiunctis ecclesia in concilio Vaticano congregata fere tota, in manibus principum ius tam grave et tantopere cum ecclesiae libertate et commodis coniunctum relinquere possit. Accedit et aliud, eminentissimi praesides et reverendissimi patres, periculum: etiam nos sacerdotes homines sumus, nihil humani a nobis alienum est; quin imo, nos in sanctuario aliquando magis impetimur et tentamur ab illo, qui a Domino ipso tentando et impetendo non abstinuit; periculum ne sacerdotes multum in altum elati non cum contemptu vanitates et dignitates huius mundi respiciant, verum avido corde etiam eas adspirent, et conscientiam suam, vocationem suam, conditionem suam venalem faciant, ut saltem altius ascendant.[6])

Olim ecclesia gravissime et iustissime animadvertit in eos, qui idolis mortuis et inanibus thus adolebant: existimo eos gravius ecclesiae Dei nocere, graviori proinde animadversione dignos esse qui non mortuis et inanibus, sed vivis et maxime nocivis ecclesiae idolis thus adolent, et viliter semet abiiciunt ad quaslibet variantes et dominantes opiniones, ut saltem in altum evehantur.

Huic malo, quantum possibile est, per concilium Vaticanum finis obturandus est. Nam si in ecclesiam irrepsisset, gangraenae instar totum corpus labes pervadet et devorabit. Ego itaque existimo ecclesiam serius aut ocius ad priscam ecclesiae disciplinam rédituram, atque aucta provincialium synodorum auctoritate, iis potestatem faciendo ita in electione episcoporum influendi, ut omnia haec pericula ab ecclesia amoveantur. Verum quidem est, res gravis et salebrosa: verum existimo hoc concilium Vaticanum ideo convenisse non ut de rebus minimis se occupet et facile solubilibus; sed hoc ad destinationem huius concilii pertinet, ut de gravissimis rebus sese occupet, et ut extraordinariis etiam malis et periculis apta remedia referat.

Difficultas quidem hac in re magna est, quia agitur de iure acquisito principum et saeculorum plurium decursu pacifice possesso.

uzdala se u pobožnost, vjeru i ljubav vladara naprama crkvi; uzdala se, da će svjetovni vladari dati crkvi takovih muževa, koji će doista biti sebi svijesni svoga biskupskog zvanja; i premda se to često zbilo, ipak svi znamo, da je stvar bila skopčana s veoma velikim neugodnostima, i da je dala povoda golemim i preteškim rasprama, kao među ostalima primjerice o investituri.

No sada su se sasvijem izmijenile prilike. Sada su većina vladara velikim dijelom lišeni svoje vlasti ustanovama javnoga prava i života, a ta vlast je prešla na ona poglavarstva, što stoje na čelu provođenja javnih zakona i javne uprave, a nazivaju se općenito ministrima. Kod izbora pak ovih ne dolazi ništa u obzir vjera, religija ili pobožnost, i tako se može dogoditi, da su u samim katoličkim kraljevinama ministri neprijatelji i ogorčeni protivnici crkve i njezine svete stvari. Pitanje je, da li može u takvim prilikama crkva sabrana gotovo sva u vatikanskom saboru, ostaviti u rukama vladara toli važno pravo i tako skopčano sa crkvenom slobodom i pogodnostima. K tomu pridolazi, uzoriti predsjednici i prečasni oci, još i druga opasnost: i mi svećenici smo ljudi, i ništa ljudsko nije tuđe od nas; što više, nas katkada u svetištu većma napada i iskušava onaj, koji se nije žacao ni samoga Gospoda iskušavati i napadati; pogibao je, da svećenici mnogo se uzdižući ne bi baš s prijezirom posmatrali ispraznosti i dostojanstva ovoga svijeta, već bi dapače požudnim srcem za njima čeznuli, te bi prodavali svoju savjest, svoje zvanje i svoj položaj, samo da se popnu na više mjesto.

Nekoć je crkva veoma teško i veoma pravedno kažnjavala one, koji su palili tamjan mrtvim i ispraznim idolima: držim, da još teže škode crkvi Božjoj, i prema tome da su zavrijedili težu kaznu oni, koji ne pale tamjan mrtvim i ispraznim, nego živim i crkvi veoma škodljivim idolima, te se jeftino priklanjaju kakvomu drago različitom i vladajućem mišljenju, samo da budu uzdignuti na više mjesto.

Ovome zlu valja, koliko je moguće vatikanskim saborom stati na kraj. Jer ako se uvuče u crkvu uvriježit će se ta ljaga kao rak u čitavo tijelo i izjedati ga. Ja dakle držim, da će se crkva prije ili kasnije povratiti k staroj crkvenoj stezi, i uvećavši ugled pokrajinskih sabora, da će im dati vlast tako utjecati na izbor biskupa, da se sve ove pogibli uklone od crkve. Istina, stvar je teška i škakljiva: no držim da se vatikanski sabor sastao zato, te se ne bavi sitničavim stvarima što se lako rješavaju, već je zadaća ovoga sabora ta, da se bavi najvažnijim stvarima i da pronađe podesna lijeka također protiv izvanrednih zala i pogibli.

Velika je doduše u toj stvari poteškoća, jer se radi o stečenom pravu vladara, što su ga tijekom više vijekova mirno posjedovali. Ja iskreno kažem, ne pripadam onima, niti odobravam nastojanje onih, koji bi htjeli, da provedu rastavu između građanskog društva i crkve; jer građansko društvo, čim je slabije, tim većma potrebuje usluge, ljubavi, susretljivosti, pažnje i brižljivosti svete majke crkve; pa i sam Gospod je najradije općio s grješnicima i u sličnom slučaju rekao je: „Ne trebaju zdravi liječnika, već bolesni"; i zato držim, ako se dadne pokrajinskom saboru vlast, da označi trojicu muževa, za koje znade, da su muževi po srcu Božjem, tada se može dopustiti vladarima, da između ove trojice jednoga izaberu. Nešto slično nalazim u onom ugovoru, što je utanačen između svete stolice i vladara Austrije te ugarskoga kralja suradnjom prezaslužnoga i svake hvale dostojnog muža

Ego sincere dico, ad eos non pertineo, neque eorum studia probo qui inter civilem societatem et inter ecclesiam divortium facere vellent; nam societas civilis quo infirmior est, eo magis opera, eo magis charitate, eo magis condescendentia et cura et sollicitudine sanctae matris ecclesiae indiget; ipse etiam Dominus libentissime cum peccatoribus conversatus est, et in simili causa dixit: „Non sani egent medico sed infirmi"; atque ideo existimo, si concilio provinciali potestas detur tres viros designandi, quos novit viros esse iuxta cor Dei, posse dari principibus ut ex his tribus unum eligant. Analogum quiddam ego invenio in conventione illa quae inter sanctam sedem et Austriae imperatorem et Hungariae regem cooperatione viri meritissimi et omni laude dignissimi archiepiscopi Viennensis et cardinalis conflata est, in qua inter caetera statuitur, ut antequam imperator et rex episcopos nominet, comprovincialium omnium episcoporum consilium expetat.

Quod igitur ego propono, nihil aliud est nisi quidam inversus horum ordo. Quidquid sit de iis, ego propono hoc unum. Certum et indubitatum mihi est, quod in hac gravissima causa concilium Vaticanum semet omnino occupare, et modum invenire debet, ut ecclesiae consulatur de episcopis iuxta cor Dei, de episcopis forti et constanti animo. Et si mea e sententia concilium Vaticanum altius ascenderit, et si reformationem inceperit ab altioribus gradibus, puto, principes eo proniores habebimus ut aliquid de iure suo quaesito cedant. Nam tunc convincerentur in concilio Vaticano non tantum id actum fuisse (ut foris dici de eo posset) ut ipsi (s) suis iuribus priventur, sed de ecclesiae totius reformatione et bono, quae ecclesiae reformatio et bonum certe non potest etiam civili societati in bonum et utilitatem non vergere.

Mihi credite, venerabiles patres, civilis societas in hac praesertim omnium rerum incertitudine et fluctuatione, quae omni societati ruinam et mortem minitatur, expectat remedium a sancta matre ecclesia, ab eius morali influxu, quae supra petram posita firma et stabilis et immortalis in medio ruinarum stat; ab eius influxu expectat societas fluctuans illam constantiam, illam in rebus omnibus continuitatem et stabilitatem, sine qua nulla societas vivere nec progredi potest.

Tertium et ultimum quod mihi in dictis schematibus deesse videtur, adesse autem deberet, est sequens: loquuntur schematis auctores de frequenti synodorum dioecesanorum et provincialium celebratione. Equidem ex toto corde et ex toto animo iis assentior, quae a piis et doctis schematis auctoribus consuluntur. Nam sicut aquae stagnantes corrumpuntur, ita semper in Ecclesia Dei stagnatio certum erat corruptionis fomentum. Immensae certe erunt ecclesiae utilitatis synodi dioecesanae et provinciales frequentius celebratae, praesertim si ab ea consuetudine quae hinc inde invaluit et invalescit cessatum fuerit voluminosas elucubrationes elaborandi.

Verum si mox itum fuerit ad practicas res, et veras et regulares indigentias tum dioecesium et provinciarum, tum universae ecclesiae respondentes, cupiissem ut schematis docti auctores cum de synodorum dioecesanarum et provincialium necessitate et utilitate loquerentur, aliquid saltem vestigiis concilii Tridentini inhaerentes, loquerentur etiam de synodorum oecumenicarum necessitate et utilitate. Certe haec gravissima est; quod vel ex eo patet quod gloriosa huius Vaticani concilii convocatio summa omnium exultatione, summo gaudio, summa

nadbiskupa i kardinala bečkoga, gdje se među ostalim određuje, da prije nego li vladar i kralj imenuje biskupe treba, da zatraži savjet svih supokrajinskih biskupa.

Ono dakle, što ja predlažem, nije ništa drugo, nego neki protivni red ovoga. Bilo kako mu drago, ja predlažem ovo jedno: sigurno je i za mene nedvojbeno, da se ovom prevažnom stvarju vatikanski sabor mora svakako zabaviti, i treba da nađe načina, da se postara crkvi za biskupe po srcu Božjem, za biskupe hrabra i postojana duha. I ako po mom mišljenju vatikanski sabor uzađe još više i započme obnovu od viših stepena, držim, da ćemo imati tim sklonije vladare, da popuste štogod od svoga stečenog prava. Jer tada bi bili uvjereni, da se na vatikanskom saboru nije radilo samo o tom, (kako bi se vani o njemu moglo reći), da oni budu lišeni svojih prava, već da se radilo o obnovi i dobru čitave crkve, a ta obnova i dobro crkve zacijelo ne može a da se ne primakne također građanskom društvu na dobro i korist.

Vjerujte mi, poštovani oci, građansko društvo očekuje naročito u ovoj neizvjesnosti svih stvari i u neodlučnosti, što svakom društvu prijeti rasulom i smrću, pomoć od svete majke crkve, od njezina moralnog upliva, koja postavljena na pećini stoji čvrsta, stalna i neumrla posred ruševina; od njezina upliva očekuje pokolebano društvo onu postojanost, onu neprekidnost i stalnost, bez koje ne može nijedno društvo ni živjeti mi napredovati.

Treće i posljednje, što se meni čini da ne dostaje u rečenom tekstu, a trebalo bi da se nalazi u njem, jest što slijedi: sastavljači teksta govore o čestom održavanju dijecezanskih i pokrajinskih sinoda. Doista ja se slažem od svega srca i iz sve duše s onim, što nam savjetuju pobožni i učeni sastavljači teksta. Jer kaošto se voda, koja stoji, kvari, tako je vazda i u crkvi Božjoj zastoj bio siguran razlog kvarenja. Zacijelo bit će od prevelike koristi za crkvu češće držane dijecezanske i pokrajinske sinode, naročito ako se prestane s onim običajem, što se tu i tamo uvriježio ili se uvrježuje, da se izrađuju opsežne rasprave.

Doista, ako se doskora prešlo na praktične stvari i na istinite i redovne potrebe, koje odgovaraju kako dijecezama i provincijama, tako i čitavoj crkvi, bio bih poželio, da učeni sastavljači teksta, kad govore o potrebi i koristi dijecezanskih i pokrajinskih sabora, progovore barem nešto po uzoru tridentskog sabora također o potrebi i koristi općenitih sabora. Jamačno je i ta veoma velika. To se razabire i odatle, što se sazivanje ovog vatikanskog sabora pozdravljalo najvećim klicanjem sviju, najvećom radošću, najvećom nadom i iščekivanjem od sviju naroda, a najvećom žalošću, potištenošću i tako reći očajanjem sviju opakih i neprijateljski nastrojenih prema crkvi: i zato ubrajam našemu presvetom i preljubaznom ocu u vječnu slavu, u vječnu slavu to, što je sazvao u ovo vrijeme vatikanski sabor, u koji su uprte oči čitavoga svijeta, i kojega znamenitost, ako se ne varam, od dana u dan po čitavom svijetu raste. I ako dobro tumačim tajne nakane Božje, savkoliki tijek ljudskih prilika ide za tim, da se unapredak također općeniti sabori češće drže, jer kaošto je Bog nekoć, dok je crkva bila u kolijevci, otvorio put apostolima i prvim vijesnicima riječi Božje diljem presjajnoga rimskoga carstva, da izliju božanstveno svijetlo evanđelja na sva plemena i narode, tako mislim i danas Bog daje crkvi pomagala u onim veoma laganim načinima saobraćaja, što

spe et expectatione ab omnibus populis salutata est, summo autem moerore, desolatione ac pene desperatione omnium depravatorum et ecclesiae hostilium: et reputo ad aeternam gloriam sanctissimo et amantissimo patri nostro, ad aeternam gloriam quod hoc tempore nostro concilium Vaticanum, in quod totius orbis oculi conversi sunt, convocaverit, et cuius momentum, uti observamus, de die in diem in toto terrarum orbe crescit, nisi me omnia fallunt. At si ego bene interpretor arcana consilia divina totus cursus rerum humanarum tendit eo, ut deinceps concilia etiam oecumenica frequentius celebrentur. Nam sicut Deus olim sub incunabulis ecclesiae in vastissimo imperio romano apostolis et primis verbi divini praeconibus viam aperuit, ut divinum evangelii lumen ad omnes gentes et nationes infunderent; ita existimo hodie Deum in facillimis illis communicationis mediis, quae excogitata sunt ad materialem popullorum prosperitatem promovendam, media ecclesiae tribuere, ut unitatem summe, ut decet, colant, ut particulares ecclesiae facilius cum hac sancta sede se uniant, utque quavis data occasione ad vocem pastoris summi in concilium etiam generale circa eum congregentur et coeant.

Praeterea omnes gentes cultiores communiora et graviora sua negotia communibus consiliis tractant et definiunt. Existimo quod gentes et populi ab ecclesia, quae mater et magistra est omnium gentium, hanc methodum didicerint sua negotia absolvendi ex eo tempore, quando synodi frequentiores erant. Nunc autem existimo quod Deus iterum velit ut ecclesia populis et gentibus semet matrem et magistram exhibeat, eo quando negotia gravissimi momenti et communia tractanda sunt in communi qua libertate sancta, qua gravitate, qua charitate, in primis autem qua patientia et moderatione. Scitum est in concilio Tridentino hac de re sermonem fuisse, et Pium IV pontificem dedisse legatis suis instructiones, ut, si patres concilii volent, lex periodicitatis quoad concilia oecumenica statuatur, ita ut singulis viginti annis concilia oecumenica celebrentur.

Scitum quoque et notum omnibus est decretum illud perpetuum concilii Constantiensis, quod concilium mea saltem opinione aeternam omnium generationem gratitudinem meretur, eo quod schismati occidentali atque gravissimae offensioni sua gravitate et charitate finem imposuerit; notum est quod hoc concilium, inquam, legem periodicitatis tulit quoad concilia oecumenica, ita ut de decennio in decennium observentur. Sessio XXXIX qua id statutum est, omnium iudicio et absque ulla dubietate legitima est. Hoc decretum a duobus summis pontificibus Martino V et Eugenio IV confirmatum est; quorum primus hocce decretum iam etiam in efectum deduxi. Ego adhaereo piae eorum et doctae persuasioni qui condolent iniquitati temporum et tristibus rerum adiunctis quae impedierunt quominus decretum perpetuum, ut concilium decet, in effectum deduci non potuerit. Nam etiam ego convictus sum (fuissem), si concilia oecumenica frequenter celebrata fuissent, multis i ecclesia malis obviatum fuisset; forsitan obviatum fuisset praetensae reformationi, quae coetus fideles et tantas gentes a fide et unitate ecclesiae rescidit.

Cuperem itaque ut in hoc concilio etiam hac de re sermo sit, ut si non concilii Constantiensis decretum renovetur, ad minus Pii IV mens, quae ea erat ut singulis 20 annis concilia celebrentur, in effectum abeat. Nam convictus sum hoc naturae ecclesiae catholicae convenire,

su izumljeni za promicanje materijalnog napretka naroda, da, koliko se najviše dolikuje, poštivaju jedinstvo, da se pojedinačni dijelovi crkve što lakše sjedinjuju s ovom svetom stolicom, i da se kojom god prigodom na glas vrhovnog pastira sakupljaju i sastaju također u generalni sabor oko njega.

Povrh toga svi obrazovaniji narodi raspravljaju i zaključuju o zajedničkim i važnijim svojim pitanjima u zajedničkim saborima. Držim, da su plemena i narodi naučili ovaj način raspravljanja o svojim pitanjima od crkve, koja je majka i učiteljica svih naroda, i to u ono vrijeme, kad su se češće sastajali sabori. Sada pak držim, da Bog ponovno hoće, da se crkva pokaže pucima i narodima majkom i učiteljicom, i to tako da o pitanjima veoma važnim valja raspravljati kao u zajedničkoj svetoj slobodi, ozbiljnosti, ljubavi, a naročito u ustrpljivosti i uzdržljivosti. Poznato je, da se o toj stvari govorilo na tridentskom saboru, i da je Pijo IV. papa dao svojim poslanicima upute, ako saborski oci ushtjednu, da se stvori zakon o periodičkom održavanju općenitih sabora, tako da se svake dvadesete godine drže ekumenski sabori. Znamenit je također i svima poznat onaj trajni dekret kostničkoga sabora, koji sabor po mom barem mišljenju zaslužuje vječitu zahvalnost svih pokoljenja zato, što je svojom ozbiljnošću i ljubavlju dokrajčio zapadni raskol i najveću sablazan; poznato je rekoh, da je taj sabor stvorio zakon o periodičnosti općenitih sabora, tako da se održaju od desetljeća do desetljeća. XXXIX. sjednica, gdje je to određeno, po mišljenju je sviju i bez ikakve dvojbe zakonita. Ovaj je zaključak potvrđen od dvojice papa, Martina V. i Eugena IV. Prvi od ove dvojice je također ovaj zaključak i proveo. Ja pristajem uz pobožno i učeno uvjerenje onih, što se žale na nepravdu vremena i tužne prilike, koje su spriječile, da se ovaj trajni dekret nije mogao provoditi, kako se dolikuje saboru. Jer i ja sam uvjeren, da su se često održavali općeniti sabori, predusrelo bi se mnogim zlima u crkvi; možda bi se bilo predusrelo i reformaciji, što je preotela mah, te čitave skupine vjernika i tolike narode otkinula od vjere i od crkvenog jedinstva.

Želio bih dakle, da se na tom saboru povede također o tom riječ, te ako se već ne obnovi dekret kosničkoga sabora, barem da se ostvari želja Pija IV. prema kojoj bi se svake 20. godine održavali sabori Uvjeren sam naime, da je to u skladu s prirodom katoličke crkve, da poštovana glava crkve ne bude okružena samo tako važnim uredbama i zborovima ljudskoga prava, nego da bude na neki način okružena i trajnom uredbom božanstvenog prava, i da tako crkva u svojoj upravi i svom zakonodavstvu po svojoj prirodi bude doista katolička, doista općenita, kako su to imali pred očima i oci kosničkog sabora, dok su razvijali razloge za često održavanje općenitih sabora, i to razloge tako istinite, da kad bi taj zaključak danas bio pročitan, držalo bi se da je to rečeno u naše vrijeme. Kosnički sabor dodaje i zaključuje: tako, da na taj način neprestanim održavanjem sabora ili vazda opstoji sabor ili se u određeno vrijeme očekuje.

Još ću nešto reći o onom, što se nalazi u tekstu, koji nam je podastrt, a po mom sudu ne bi trebalo da se u njemu nalazi, a to je ovo, da gotovo na svakom listu teksta proviruju one težnje, te bude sve, pa i ono što je manje znatno, svedeno na jedinstveni kalup. Jedinstvo doduše, poštovani, oci, zacijelo je veoma bitno i veoma potrebno svojstvo

ut venerandum ecclesiae caput non tantum summi momenti institutionibus et congregationibus humani iuris, sed quodammodo perpetua etiam quadam institutione divini iuris circumdetur, ita ut ecclesia in regimine et legislatione sua pro natura sua revera catholica et revera universalis sit, ut et patribus concilii Constantiensis ante oculos erat, dum evolverunt argumenta pro frequenti ce'ebratione conciliorum oecumenicorum, adeo vera ut si hoc decretum perlegeretur, nostris temporibus dicta esse existimentur. Addit et concludit concilium Constantiense: ita ut ita per continuam conciliorum celebrationem aut semper concilium vigeat, aut vero (vere) per termini pendentiam saltem expectetur.

Dicam aliquid de his quae in schematibus, quae nobis proposita sunt, adsunt, meo autem iudicio abesse deberent: et quidem est hoc, nisus illi in omnibus fere horum schematum foliis recurrentes, omnia etiam minoris momenti ad unitatem reducendi. Unitas quidem, venerandi patres, certe maxime essentialis et maxime necessaria ecclesiae catholicae proprietas est. Vellem ut unitas sit sapientiae, sit pulchritudinis, sit perfectionis divinae symbolum. Illa constare debet ex diversitate elementorum quorum sin uli naturam suam, functiones suas et iura sua intacta habere deben.. Nam hoc modo saltem fit, ut unitas, quemadmodum hoc in ecclesia catholica pro natura eius est, ut unitas sit revera harmonia quaedam caelestis omnium non solum oculos, sed etiam corda ad se alliciens; secus autem si omnia sine distinctione ad unitatem reducantur, unitas posset evenire talis, quae rebelles ingeneret.

Ego summo cum gaudio audivi ea quae eminentissimus ac reverendissimus cardinalis et Bisuntinus episcopus, quae venerandus archiepiscopus Parisiensis et episcopus Aurelianensis et alii oratores dicebant, de particularibus eccl..iae Galliarum indigentiis. Quae iidem dixerunt verissime et rectissime, et quae ii fulcierunt irrefragabili argumentorum vi, precor eadem et adiungo meum votum, quod quidem non magni momenti est, sed ex toto corde adiungo votis episcoporum Galliae; ut haec diversitates quae necessitatibus et indigentiis ecclesiae gallicae respondent, sartae tectae serventur, sancte serventur. Haec enim est illa diversitas quae intacta manere debet ut ecclesiae catholicae unitas, ut dixi, sit caelestis harmonia. Quantum autem ad haec, existimo oratorem, cuius toties mentionem feci, non serio egisse, neque scripturarum sacrarum rectum usum fecisse, quando ita contra haec gravissima ratiocinatus est: Unus Deos, unus Christus, una fides, unum baptisma, ergo unus in omnibus diocesibus vicarius generalis. Deus immortalis! si huiusmodi argumentis uti liceret, quae et quanta ex scripturis sacris deducerentur. Venerandi patres, satis magnus fit sacrarum scripturarum abusus, satis eloquia divina in perversos detorquentur sensus. Caveamus ut etiam nos sancta quidem intentione et inviti occasionem non praebeamus.

Idem reverendissimus et omni honore dignissimus praesul unam adhuc unificationis speciem commendavit concilio Vaticano. Et quidem voluit ut sublato episcopis (nominavit in specie archiepiscopum Viennensem et, si bene recordor, archiepiscopum Parisiensem), ut sublato iis omni in ephemerides religiosas suarum dioecesium iure, omni sublato iure cautionis, ne petulantia et exorbitantia ingenia in huiusmodi ephemeridibus, quemadmodum fit, omnia diris devoveant quae ipsis

katoličke crkve. Htio bih, da to jedinstvo bude simbol mudrosti, ljepote i savršenosti Božje. Ovo jedinstvo treba da je sastavljeno od različitih počela, od kojih pojedina treba da zadrže svoju prirodu, svoje djelovanje i svoja prava netaknutima. Ovako naime tek biva, da jedinstvo, kakvo je po svojoj naravi u katoličkoj crkvi, da to jedinstvo bude doista neki nebeski sklad koji privlači k sebi ne samo oči sviju, nego i srca, inače pak, ako se sve bez razlike svede na jedinstvo, moglo bi to jedinstvo postati takovim, da rađa buntovnicima.

Ja sam s najvećom radošću čuo ono, što je rekao uzoriti i prečasni kardinal i biskup besansonski, te što su govorili poštovani nadbiskup pariški, biskup oranški i drugi govornici, o zasebnim potrebama francuske crkve. Ono, što oni rekoše posvema istinito i ispravno, i potkrijepiše silom nepobitnih razloga, molim ja također i dodajem svoj glas, što doduše nije tako znatno, ali se od svega srca pridružujem željama francuskih biskupa ; da se ove razlike, što odgovaraju nuždi i potrebama francuske crkve, čuvaju u dobrom stanju, da se čuvaju sveto. To je naime ona raznolikost, koja treba da ostane netaknuta, da bude jedinstvo katoličke crkve, kako rekoh, nebeski sklad. Što se pak toga tiče, držim da govornik, što sam ga toliko puta spomenuo, nije postupao promišljeno, niti ispravno upotrijebio smisao svetoga Pisma, kad je ovako umovao protiv ovih važnih stvari : Jedan je Bog, jedan Krist, jedna vjera, jedno krštenje, dakle i jedan u svim biskupijama treba da bude generalni vikar. Besmrtni Bože ! kad bi se smjelo ovako dokazivati, što bi se sve i koliko toga moglo izvesti iz svetoga Pisma. Poštovani oci, dosta se mnogo zloupotrebljava sveto Pismo, dosta se svete riječi izvraćaju u krivi smisao. Pazimo da i mi makar i u svetoj nakani i nehotice ne damo tomu povoda.

Isti prečasni i svakoga poštovanja vrijedni prelat još je vatikanskom saboru preporučio jednu vrst ujedinjivanja. On je naime htio, da se biskupima oduzme (spomenuo je napose bečkoga nadbiskupa i ako se dobro sjećam, pariškoga nadbiskupa), da im se oduzme svako pravo na vjerske časopise svojih dijeceza, da im se oduzme svako pravo jamstva, da ne bi neobuzdani i pretjerani duhovi u ovakvim časopisima, kako se dešava, sve predočivali kao užasno, što nije njima po ćudi, i da se oni, budući da su svjetovnjaci, te pripadaju u red onih, koji slušaju, ne podvrgavaju biskupima kao vođama i sucima, i to veoma ozbiljnim i zaslužnim muževima, već je htio, da se to pravo biskupima oduzme i da se to pravo pridrži samo svetoj apostolskoj stolici.

Poštovani oci, mi svi doduše štujemo prava svete stolice, jer u svetoj stolici mi branimo same sebe, same sebe. Mi smo spremni za ta prava i povlastice, kad bi bilo potrebno dati i svoj život i proliti svoju krv. Ali pazimo, da se ne bismo našli makar i sa svetom nakanom i makar i nehotice među onima, koji sjede u sjeni, što vazda prati najviše dostojanstvenike, kao što je spomenuo neki govornik pred nekoliko dana. Pazimo, da i nehotice ne zatvorimo ulaz k istini, koja bi pritjecala onamo, gdje je potrebno prije svega da se čuje i zna. Pazimo, da dok prekomjernom dobrohotnošću i naklonošću pretjerujemo sveta prava apostolske stolice, pred pucima i narodima ne izvrgnemo ruglu ovu božanstvenu i svima kako velim potrebnu vlast, i da ne umanjimo njezinu moć i snagu. Pazimo prije svega, da ovu božanstvenu vlast danu od Gospoda za zaštitu sviju dobara, ne povlačimo u ono, što baš

non arrident, utque se, cum ipsi laici sint et ad classem audientium pertineant, episcopis et quidem gravissimis et meritissimis viris duces et iudices non praebeant; voluit ut hoc iure episcopis sublato, hoc ius sanctae sedi apostolicae solum reservetur.

Venerandi patres, veneramur quidem nos omnes iura sanctae sedis, quia in sancta sede nos ipsos defendimus, nos ipos. Parati sumus nos pro hisce iuribus et privilegiis, si opus foret, vitam etiam dare et sanguinem fundere. Verum caveamus ne sancta etiam intentione et etiam inviti inter eos inveniamur, qui, ut quidam orator ante aliquot dies dixit, in umbra sedent, quae semper summas dignitates comitatur. Caveamus ne aditum vel inviti claudamus veritati, quae eo affunderet ubi necessum est ut ante omnia audiatur et sciatur. Caveamus ne dum effusiori affectione et favore sancta iura sedis apostolicae exaggeramus; hanc divinam omnibusque, ut dico, necessariam potestatem coram populis et gentibus compromittamus, et eius vim et virtutem moralem minuamus. Caveamus ante omnia ne hanc divinam potestatem ad protectionem omnium bonorum a Domino datam, vel pertrahamus in ea quae minus conveniunt, ne vel inviti suspicioni ansam praebeamus, quasi sanctam hanc sedem in complicitatem ad quamdam speciem vocemus earum omnium animositatum, insolentiarum, arrogantiarum et injuriarum quibus hinc inde in orbe catholico ephemerides religiosae catholicae scatent: iniuriarum dico in viros etiam episcopos et gravissimos; et liceat mihi honoris gratia hicce commemorare fratrem et amicum meum, quo nomine glorior, fratrem Aurelianensem episcopum, strenuissimum certe iurium sedis apostolicae defensorem, qui hisce recentioribus temporibus iniuriis saturatur ex nulla ratione. Hoc ei tributum honoris et homagii deberi (debere) coram nobis omnibus ex corde fateor, nam post Deum et sanctam sedem, quod hic simus et libere discutere possimus, illius etiam influxui debetur.

Caeterum quantopere hac in re cauti esse debeamus dicam, exemplum unum afferens ex propriae meae experientiae penu. Vivo enim in gente quam tenerrime diligo, cuius media et ultra pars in schismate est et ab unitate ecclesiae aliena. Frequentius ego occasionem habui cum episcopis non unitis sermones miscendi de summis rebus, de unitate etiam ecclesiae, quam ego continuo dico praecipuum divinitatis ecclesiae argumentum, et uberrimum vitae immortalis eius fontem esse. Quoties haec dico, semper apud eos praeiudicium et metum invenio ne eorum privilegia et iura, ne eorum ritus, ne eorum autonomia, ne particulares ecclesiae eorum consuetudines a sancta sede et ab unitate annihilentur et consumentur. Frustra ego ipsis dixi non hanc esse divinae eius potestatis destinationem et vocationem, sed potius contrariam: non usurpat illa unquam iura particularium ecclesiarum, sed ea semper confirmat. Dico ego ipsis huius summae potestatis eam destinationem esse ut ecclesias maiori modo laborantes succurrat, ecclesias pressas et in persecutione constitutas, quae quando miseriarum ingentium pondere gravantur, tunc in sancta sede inveniunt potentissimum rerum suarum remedium et praesidium. Hucusque surdis auribus loquutus sum; sed vereor ne ea quae praeclarissimus praesul suadet, et ea quae in schematibus continentur, minime etiam ad unitatem revocent; timeo ne nonnulli episcopi opinionem et metum suum ipsarum rerum eventu comprobatum videant.

nije zgodno, da ne bismo i nehotice dali povoda sumnji, da ovu svetu stolicu uplićemo u neku vrst svih onih strastvenosti, pretjeranosti, drzovitosti i nepravda, kojima vrve tu i tamo po katoličkom svijetu katolički religijozni časopisi: kažem nepravda i protiv samih muževa biskupa i to veoma uvaženih; neka mi je dopušteno ovdje da imadem čast spomenuti moga brata i prijatelja, čijim se imenom ponosim, brata biskupa iz Oranža, zacijelo jednoga od najodvažnijih branitelja prava apostolske stolice, koji u najnovije doba bez ikakva razloga guta nepravde. Pred svima vama iz dubine srca priznajem, da mu dugujemo ovaj dokaz poštovanja i poklonstva, jer iza Boga i svete stolice imademo također zahvaliti i njegovom uplivu, što se nalazimo ovdje i smijemo slobodno raspravljati.

Uostalom, koliko moramo u toj stvari biti oprezni, reći ću i navesti jedan primjer iz nedavnog svog vlastitog iskustva. Ja naime živim u narodu, koga veoma nježno ljubim, i kojega polovicu i više živi u raskolu i otuđen od crkvenog jedinstva. Ja sam češće imao prilike razgovarati s nesjedinjenim vladikama o vrlo važnim stvarima, pa i o jedinstvu crkve, za koje ja sveudilj kažem, da je naročiti dokaz božanstvenosti crkve, i da je najobiljniji izvor njezina besmrtnog života. Kolikogod puta o tom govorim, uvijek nailazim kod njih na predrasudu i bojazan, da ne bi njihove povlastice i prava, njihov obred, njihova samostalnost, zasebni običaji njihove crkve, da sve to ne bi bilo od svete stolice i od jedinstva poništeno i porušeno. Uzalud sam im govorio, da nije ovakvo određenje i poziv te božanstvene vlasti, mego sasvijem protivan: ona ne posvaja nikada prava zasebnih crkava, već ih vazda potvrđuje. Ja im kažem, da je zadaća ove najviše vlasti ta, da pomogne onim crkvama, koje više trpe, da pomogne potištenim crkvama i onima što se nalaze u progonstvu, da ne, klonu duhom kad su pritisnute teretom nebrojenih nevolja,negoda tada nalaze kod svete stolice najmoćniju pomoć i zaštitu u svojim prilikama. Dosele sam govorio oglušenim ušima, ali se bojim, da ni ono, što veoma učeni prelat preporuča, i što je sadržano u tekstu, ne će također ni malo privlačiti k jedinstvu, bojim se da neki biskupi ne vide svoje mnijenje i bojazan dokazanim samim događajem.

Još ću nešto napose reći o prvom tekstu i to o residiranju. Treba da nešto reknem govorniku, koji je zborio prije mene: on je rekao, da se ne može ubrajati među zakonite razloge izbivanja javna korist države. Ja nipošto ne odobravam njegova mišljenja. Mi svećenici i biskupi, pripadamo svome preljubljenom narodu, te nema nijedne potrebe našega naroda i nijedne nužde, za koju bi itko drugi mogao bolje osjećati, nego-li za nju osjeća srce svećenika, koji ljubi svoj narod. Ne uviđam dakle, kako bi svećenik imao prigode da se pokaže korisnim svome puku i narodu korisnim, dok mu je to zabranjeno.

Sjećam se ovom zgodom veoma odličnoga Bossuet-a, koji je posebna dika ne samo Francuske, nego i čitave crkve, sjećam se onih njegovih riječi: on kaže na jednom mjestu, da je Krist plakao nad Jeruzalemom i nad ženama kćerima sionskim, ganut posebnom ljubavlju prema svome narodu; i taj isti veoma rječiti prelat zapaža, da premda se na križu Krist Gospod prikazao kao žrtva za čitav svijet, ipak se naročito obazirao na svoj narod. Poznato je također, da apostol naroda, premda je od Gospoda bio određen za sve narode, ipak je želio da bude

Dicam specialia quaedam de primo schemate et quidem de residentia. Dicere debeo oratori qui me praecessit aliquid: dixit ille inter causas absentiae legitimas non debere numerari publicam status utilitatem. Ego equidem eius sententiam non approbo. Nos sacerdotes et episcopi, eo ipso quod sacerdotes et episcopi sumus, amantissimi nostri populi sumus, et nulla populi nostri indigentia, nulla necessitas est quae alibi maiorem impressionem inveniant quam in corde boni et sui populi amantis sacerdotis. Non igitur video quomodo sacerdos occassionem habeat semet populo et genti suae utilem praebendi, quamdiu ei vetitum sit.

Memini ego hac occasione praestantissimi Bossueti, qui non tantum Galliarum, sed totius ecclesiae praecipuum sidus est, memini illud effatum: dicit enim ille aliquo loco quod Christus super Jerusalem et super foeminas filias Sion fleverit, speciali erga gentem suam amore ductus; et idem eloquentissimus praesul observat, quod licet in cruce se Christus Dominus hostiam exhibuerit pro toto mundo, speciali tamen ratione reflexionem suae gentis habuerit. Et notum est, quod gentium apostolus, licet a Domino destinatus pro omnibus gentibus, pro Judaeis contribulibus suis anathema esse cupierit. Ego igitur existimo sacerdoti zeloso, sacerdoti bono nunquam posse vetari ut in gentis suae utilitatem et commodum vires suas, si occasionem habeat, impendat. Hoc quidem in nostris regionibus, in Hungaria et Croatia impossibile esset: et certus sum quod in Hungaria et in Croatia huiusmodi vetatio a sacro concilio Vaticano facta magnum resensum (sic) procuraret. Non quaerat concilium Vaticanum ut iura civilia sacerdotum et episcoporum minuantur; id praestantissimus praesul hoc tempore ne immutet. Nam tempus illud est, ut post parvum tempus nos omnibus iuribus civilibus simus privandi.

Aeque aliquid dixit praeclarissimus hic praesul quod, meo saltem iudicio, ego probare non possum. Ille nominavit episcopum aliquem in genere senatorem, qui nescio in quibus comitiis, vocationis suae episcopalis immemor, defensionem suscepit matrimonii civilis. Venerabiles patres, ea quae loquimur aeternis et nunquam perituris tabulis inferuntur (inferuntur ili inseruntur): caveamus ne immerito famam dignissimorum virorum proscissam reperiant posteri nostri, caveamus! Et si urget nos conscientia nostra, quod non credo, tunc ad minus nominemus virum; dicamus, qua occasione id fecerit, ut eidem occasionem offeramus famam suam, quae certe maioris pretii vita esse videtur, commode defendendi. Haec dicta vera sunt iacula proiecta ex tenebris contra hominem, cuius pectus apertum est. Doleo ego etiam cum multis patribus in lege de residentia totum metropolitarum nostrorum ius ad unum officium denuntiationis, quae, ut de hoc loco observatum toties, est odiosa, redactum fuisse. Doleo adhuc magis ,quod tanta habeatur diffidentia erga episcopos, erga metropolitas et seniorem episcopum; et praesupponatur eos officii sui omnes immemores esse, ut adeo supremum officium deferatur nuntiis etiam apostolicis. Ego quidquid hac de re dicatur, existimo ab animo nuntiorum hoc officium abhorrere: et inter nuntios apostolicos et episcopos singularum provinciarum locum habere debere confidentiam et amorem, qui, ut scio, hucusque locum habuit. Si autem praeter cetera officia, hoc etiam denuntiandi episcopos munus imponatur, haec confidentia, quae utrinque esse debet, timeo ne penitus cesset. Sed

anatema za svoje suplemenike Židove. Ja dakle držim, da se revnom svećeniku, dobrom svećeniku ne može nikada zabranjivati, da posveti svoje sile koristi i dobru svoga naroda, ako imade prilike za to. To bi dapače bilo i nemoguće u našim krajevima u Ugarskoj i Hrvatskoj, i uvjeren sam, da bi ovakva zabrana učinjena od vatikanskog sabora izazvala u Ugarskoj i Hrvatskoj veliko negodovanje. Neka ne traži vatikanski sabor, da se umanje građanska prava svećenika i biskupa; onaj veoma odlični prelat neka toga ne mijenja u sadašnje vrijeme. Jer vrijeme je takovo, da ćemo doskora biti lišeni svih građanskih prava.

Još je nešto rekao ovaj veoma odlični prelat, što barem po mom sudu ne mogu ja da odobrim. On je spomenuo nekoga biskupa, koji je bio narodni poslanik, i u nekom parlamentarnom zasjedanju uzeo u obranu građansku ženidbu. Poštovani oci, ono, što govorimo bit će ubilježeno na vječnim stranicama, koje nigda ne će propasti: pazimo, da naši potomci ne otkriju, da je nepravedno povrijeđeno poštenje veoma vrijednih muževa, pazimo! Pa ako nas baš savijest sili, što ne vjerujem, tada barem po imenu spomenimo čovjeka; recimo kojom je zgodom to učinio, da mu dadnemo prigode, da lako obrani svoje poštenje, koje jamačno čini se da više vrijedi nego život. Ove su riječi prave strjelice izbačene iz zasjede protiv čovjeka, čija su prsa otvorena. Ja žalim također s mnogim ocima, što je u zakonu o rezidiranju sve pravo naših metropolita svedeno na jedinu dužnost prijavljivanja, što je tako mrsko, kako je već s ovoga mjesta spomenuto. Žalim još više, što se imade toliko nepovjerenja prema biskupima, metropolitama i starijem biskupu; i pretpostavimo, da svi oni nijesu sebi svijesni svoje dužnosti, da se takva najviša služba povjerava i apostolskim nuncijima. Neka kaže što tkogod hoće, ali ja držim, da nunciji zaziru od takve službe: ta među nuncijima i biskupima pojedinih pokrajina trebalo bi da vlada međusobno povjerenje i ljubav, kakva, koliko mi je poznato, je bila i dosele. Ako se pak uz ostale dužnosti nametne i ova, da prijavljuje biskupe, bojim se, da će sasvijem prestati ovo povjerenje, što treba da s obje strane vlada. Pa i ono ne mogu da shvatim, zašto se u istom poglavlju kaže, ako se tko nađe nehajniji u dužnosti rezidiranja, da će sveta stolica prema potrebi popuniti beneficij. Vjerujte mi, poštovani oci, barem u našim krajevima ne može se to nikako provesti bez otvorena sukoba s građanskom upravom.

Isto valja reći, kad se radi o kapitularnim vikarima, i o tom što katkada običavaju povrijeđivati prava svete stolice i pačati se u prava biskupa. Tamo se veli, da valja pridržati popunjivanje dušobrižničkih nadarbina svetoj stolici. Ja mislim, da dušobrižništvo na tim nadarbinama ne može ni za čas biti prazno, već ove nadarbine da treba odmah popuniti ili zamjenom ili trajnim načinom. Treba prije svega po mom sudu gledati na to, da biskupske stolice ne budu dugo prazne, kašto to biva sada na najveću štetu katoličke stvari, kako znadem iz svoga vlastitog iskustva. Baš u našim krajevima, kako je već sasvim na mjestu dobro primijetio primas nadbiskup ostrogonski, najzgodnije se popunjuju ovakve nadarbine kapitularnim vikarima, uz suglasje čitavoga kaptola i čitavog svetog zbora, što ga u nas zovemo konsistorijem; kod nas i nema nikakvih pritužbi, što se tiče ove stvari. Upozoravam, te bi popunjivanje ovih beneficija po svetoj stolici isto

illud etiam concipere non possum, qua ratione eodem capite dicatur, ut si quis in officio suo residendi in loco segnior inveniatur, sancta sedes pro rei necessitate beneficio provisura sit. Credite mihi, venerabiles patres, in nostris ad minus regionibus absque aperta collisione cum gubernio civili ad effectum nulla ratione deduci id potest.

Idem etiam dicendum est dum agitur de vicariis capitularibus, deque eo quod iuribus quandoque sanctae sedis derogare et episcoporum regimini praeiudicare soleant. Dicitur ibi beneficiorum curatorum provisionem sanctae sedi esse reservandam. Ego existimo curam animarum in hisce beneficiis ne uno quidem momento vacare posse; sed hisce beneficiis provideri deberi (debere) mox vicario vel definitivo modo. In id ante omnia meo iudicio insistendum esset ut sedes episcopales non diu vacent, quemadmodum nunc in maximo rei catholicae detrimento fit, ut ex propria mea experientia id scio. In nostris regnis equidem, ut iam felicissime primas archiepiscopus Strigoniensis bene observavit, providetur optimo modo huiusmodi beneficiis per vicarios capitulares cum consensu totius capituli et totius sacri coetus quem nos consistorium dicimus; neque hac in parte ullae querelae existunt. Observo autem horum beneficiorum provisionem per sanctam sedem itidem collisioni inter sanctam sedem et gubernium civile occasionem daturam quae occasiones non quaerendae, verum imminuendae sunt.

Quod ad concilia provincialia attinet, ego repeto eorum frequentationem maximo salutarem ecclesiae Dei esse. Sed cuperem ut congregationes romanae deinceps abstineant ab actis et decretis conciliorum provincialium vel mutilandis vel alterandis: imprimis autem ut abstineant ab additionibus quibusdam; quae additiones saepius inveniuntur pro ratione indigentiarum diversarum ecclesiarum inacceptabiles. Ego ex certa et positiva scientia scio viros zelantissimos conciliorum provincialium promotores iis additionibus et mutilationibus animo despondisse, et ab omni conciliorum provincialium celebratione omnino cessasse. Quantum ego sciam, olim provincialibus conciliis ius internum et domesticum quodammodo constitit: sed quantum ipse sciam, Sixtus V pontifex dum congregationem creavit pro interpretatione concilii Tridentini primus inter agenda transtulit huic congregationi provincialium conciliorum revisionem. Ego dico, quantum possibile est, ius internum et domesticum eorum conciliorum custodiatur deinceps, salva utique in omnibus sanctae sedis (cui acta praevio mittenda sunt) auctoritate, et cavendi potestate, ne aliquid statuatur quod ecclesiae auctoritati, quod doctrinae ecclesiae, quod sanctae sedis iuribus, aut disciplinae ecclesiasticae universali contrarium sit: verum nihil addatur, nihil immutetur, nihil interpoletur.

Una res hac in causa meam attentionem convertit; et illud est quod inter rationes ob quas acta conciliorum provincialium huc mittenda sunt, in schemate *de episcopis et synodis* pagina, ni fallor, vigesimanona, inter rationes haec assignatur: ut hic acta conciliorum revideantur, ne quid statutum videatur aut nimis rigide, aut contra, aut rationi incongruum. Ego possum dicere quod decies hunc locum legerim, ac fere vix oculis meis crediderim. Ergo ne praesupponi potest quod tota synodus provincialis, quod episcopus metropolitanus cum suffraganeis suis aliquid decisuri aut statuturi sunt, quod sanae rationi congruum non est? Mei quidem non est unquam aliquid di-

tako dalo povoda sukobu između svete stolice i građanske vlasti: ovih povoda ne treba tražiti, već ih valja umanjivati.

Što se tiče pokrajinskih sabora, ja ponavljam da je držanje ovih veoma spasonosno za crkvu Božju. No želio bih, da se rimske kongregacije unapredak okane toga, da akte tih sabora ili okrnjuju ili preinačuju: svakako pak, da se okane kojekakvih dodataka; ti se dodaci prečesto i ne mogu prihvatiti zbog potreba različitih crkvi. Ja znam sigurno i pozitivno, da se veoma revni muževi i promicatelji pokrajinskih sabora nijesu u duhu slagali s takvim dodacima, te su uopće prestali održavati ikakve pokrajinske sabore. Koliko ja znam, imali su nekoć pokrajinski sabori svoje unutrašnje i domaće pravo: ali koliko znadem, kad je papa Siksto V. osnovao kongregaciju za tumačenje tridentskoga sabora, prvi je prenio u djelokrug ove kongregacije reviziju pokrajinskih sabora. Velim, koliko je moguće, neka se u napredak čuva unutrašnje i domaće pravo tih sabora, ostavivši dakako u svemu nepovrijeđen ugled svete stolice (kojoj treba da se spisi prethodno pošalju), i vlast da pazi, ne određuje li se što takvo, što bi bilo protivno ugledu crkve, nauci crkve, pravima svete stolice i općenitoj crkvenoj stezi: ništa se pak neka ne dodaje, ništa ne mijenja, ništa ne umeće.

Još je nešto, što se ove stvari tiče, na što svraćam posebnu pažnju, a to jest, što se među razlozima, zašto valja akte pokrajinskih sabora slati amo, označuje u tekstu o biskupima i saborima na strani, ako se ne varam, dvadeset i devetoj: da se spisi sabora pregledaju, ne čini li se, da je štogod suviše ukočeno, ili nerazborito ili nedosljedno. Mogu reći, da sam po deseti puta čitao ovo mjesto, i jedva sam vjerovao svojim očima. Zar dakle da se može pretpostaviti, te bi čitav pokrajinski sabor, da bi metropolitanski biskup sa svojim sufraganima štogod zaključili ili odredili, što nije u skladu sa zdravim razumom? Ja se barem nikad ne bih usudio reći što takovo, čim bih drugoga uvrijedio: jer od svoje rane mladosti prije bi me po deset puta uvrijedili, nego li da ja komu dadnem povoda ma i za jednu uvredu. Doista pak uvjeren sam, da bih povodom ove opaske vrijeđao, kad bih kazao, da ova opaska nije u skladu sa zdravim razumom.

Još ću spomenuti jednu stvar, što se doduše ne nalazi u našim tekstovima, ali se nalazi u samoj stvari: jer sam biskup može katkada biti lišen službe svoje biskupije. Katkada se naime događa, a to pripada poglavljima, što govore o apostolskim vikarima, događa se, da se zbog nepravde vremena i zbog žalosnih prilika ouemogućuje jurisdikcija biskupa ordinarija bilo u nekom dijelu biskupije, bilo u čitavoj biskupiji; tako biva, da je ovakva biskupija aktualno ukinuta, ali biskupska prava što virtualno opstoje, da prelaze na svetu kongregaciju za raširenje vjere. Ja bih htio, da se ustanovom posebnog zakona odredi, neka bi unapredak u onim slučajevima, kad se prilike vremena promijene, kad prestane nepravda, i kad ožive biskupska virtualna prava tako, da se slobodno i uspješno mogu vršiti, neka bi se ovakve biskupije odmah povratile svojim redovitim biskupima.

Budući da sam milošću i dobrotom svetog oca apostolski provikar u beogradskoj i smederevačkoj biskupiji, reći ću još tek malo o apostolskim vikarima. Ja bih želio, da svi apostolski vikari, koji su doista biskupi, uživaju unapredak također sva prava i pogodnosti, što ih uživaju i ostali biskupi. Ta oni su odlikovani biskupskim dostojanstvom

cere quo aliquem offendam: nam potius a tenera iuventute mea decies offendar, quam una vice occasionem offensionis dem. Verum credo ad hanc observationem offenderem si dicerem, hanc observationem vere rationi sanae incongruam esse.

Unam adhuc rem commemorabo, quae quidam in schematibus nostris non adest, adest tamen in re ipsa: nam ipse episcopus posset aliquando munere dioecesis suae privari. Fit nempe aliquando, et hoc spectet ad ea capitula quae de vicariis apostolicis agunt, fit aliquando ut episcoporum ordinariorum iurisdictio propter temporum iniquitatem et tristitia adjuncta vel in aliqua parte dioecesis vel in tota dioecesi impossibilis evadat; fitque ut eiusmodi dioecesis suspensa quasi actu, virtualiter autem existentia iura episcopi ordinarii devolvantur ad sacram congregationem de Propaganda fide. Ego vellem ut legis specialis provisione caveatur ut deinceps in iis casibus, quando adiuncta temporis mutantur, quando iniquitas cessat, et quando virtualia iura episcoporum ita reviviscunt ut libere et cum fructu exerceri possint, ut huiusmodi dioeceses suis ordinariis episcopis mox restituantur.

Cum ex gratia et benevolentia summi pontificis sim provicarius apostolicus in dioecesibus Bellogradensi et Semendriensi, dicam paucissima saltem de vicariis apostolicis. Ego cuperem ut omnes vicarii apostolici, qui vere sunt episcopi, omnibus iuribus et praerogativis deinceps gaudeant, quibus etiam reliqui episcopi. Nam episcopali dignitate charactere et dignitate insigniti sunt, quemadmodum et nos: ipsi etiam eadem potestate sedent, discutiunt eodem iure et definiunt sicut et nos; pondus diei et aestus portant sicut nos quin imo aliquando maioribus adhuc cum difficultatibus, externa auctoritate et dignitate egent eodem modo ac nos, aliquando etiam magis quam nos: aequum igitur et iustum est ut vicariis apostolicis, qui veri et reales episcopi sunt, veras et reales habent obligationes, omnia cum reliquis episcopis iura et privilegia sint communia. Juxta hodiernam disciplinam vicarii apostolici non habent sic dictos conciliares menses intuitu residentiae, sed e suis aedibus se movere non possunt sine speciali sedis apostolicae dispensatione: imo vero ii vicarii apostolici, quanquam episcopi sint, absque speciali sanctae sedis dispensatione et venia ne limina quidem apostolica visitare audent. Illi non audent in aliena dioecesi, etiamsi episcopus consentiat, pontificalibus uti sub comminationibus censurarum, ut declaravit, si bene informatus sum, anno 1655 congregatio negotiis episcoporum et regularium praefecta, quae constitutio recentioribus temporibus est repetita. Ego itaque, repeto, desidero ut in iis schematibus, ubi agitur de vicariis apostolicis episcopis, caveatur speciali decreto, quod eorum iura et privilegia cum reliquis veris episcopis sint communia, praecorque et desidero ut non tantum Hierosolymis ob loci sanctitatem verus resideat patriarcha (quod nobis omnibus gratissimum est), sede cuperem etiam ut Alexandriae et Constantinopoli non simplices vicarii apostolici, sed veri resideant patriarchae: nam hoc illarum urbium dignitas et magnificentia, et magna catholicorum, qui ibi versantur aut illuc confluunt, multitudo requirit.

Haec itaque, venerandi patres, ad disciplinam pertinent; ecclesiae praecipua vis ac virtus et vitalitas in eo consistit, ut quibusvis temporibus suis consulat legibus, quod mihi occasionem dat finiendi cum

i značajem i čašću, kao i mi, oni također zasjedaju, raspravljaju i istim pravom zaključuju kao i mi: podnose breme i vrućinu dana kao i mi, što više, katkada i s većim poteškoćama, oskudijevaju na spoljašnjem ugledu i dostojanstvu isto tako kao i mi, a katkada i većma nego mi; pravo je dakle i pravedno, da apostolski vikari, koji su uistinu i stvarno biskupi, i imadu istinite i stvarne dužnosti, da imadu i s ostalim biskupima zajednička sva prava i povlastice. Prema današnjoj stezi nemaju apostolski vikari prava na tako zvane koncilijarne mjesece gledom na rezidenciju, nego ne smiju da se iz svoga sjedišta maknu bez naročitog dopuštenja apostolske stolice: što više, ti isti apostolski vikari, premda su biskupi, ne smiju bez naročitog oprosta i dopuštenja svete stolice niti pohađati apostolskih pragova. Oni se ne usuđuju u tuđoj biskupiji, makar i biskup dozvolio, da se služe biskupskim znacima, pod prijetnjom cenzura, kako je izjavila, ako sam dobro upućen, kongregacija postavljena za poslove biskupa i redovnika, a ta je odredba u novije vrijeme i ponovljena. Ja dakle, ponavljam, želim, da se u onim tekstovima, gdje se govori o apostolskim vikarima biskupima, posebnom odlukom istakne, da su njihova prava i povlastice zajednička s ostalim biskupima, te molim i želim, da ne bi samo u Jerusalemu zbog svetosti mjesta stolovao pravi patrijarha (što nam je svima veoma po volji), nego bih želio, da i u Aleksandriji i Carigradu ne budu samo jednostavni apostolski vikari, nego da i tu stoluju pravi patrijarhe: jer to iziskuje i velika čast i dostojanstvo tih gradova kaošto i veliko mnoštvo katolika, što se tamo nalaze ili se onamo stječu.

Ovo dakle, poštovani oci, spada na crkvenu stegu; naročita moć, jakost i životna snaga crkve stoji u tome, da se u svako vrijeme stara za svoje zakone, a to mi daje povoda da završim s nekom opaskom gledom na govor, što sam ga često spomenuo. Prekjučer čuo sam u ovom uzvišenom zboru reći, da su crkveni zakoni i zbirka kanonskoga prava tako savršeni, tako u svakom pogledu potpuni, tako nepromjenljivi, da se ne bi mogao niti jedan kamenčić izmijeniti iz ovoga veličajnog spomenika umijeća i znanosti, a da ne zaprijeti čitavoj ovoj golemoj zgradi ruševina.

Iskreno priznajem, da ja barem nijesam nikada čuo što takova. Ja sam čuo to, da su savršeni, božanstveni i nepromjenljivi članci vjere, za koje uvijek, svagdje i svi vjeruju, da su božanstveni, da su proizašli od Boga, da su tako vječni i tako nepromjenljivi kao Bog; pa ipak ispravno kaže Vincencije Lirinski u svom klasičnom djelu: dopušten je i u toj stvari napredak, ali dopušten je u istom mišljenju, u istom smislu, dopušten je u istom članku vjere, jer ono što je božanstveno, neiscrpivo je, i svijem narodima i plemenima, koji hoće da odanle crpu, pruža lijek spasenja i zala. No crkveni zakoni, ili zbirka kanonskoga prava nije nešto tako savršeno, da se ne bi moglo promijeniti; naprotiv mnogi su zakoni već zastarjeli, drugi nijesu primjereni našem vremenu i nezgodni su, treći su pobrkani, četvrti ne samo da se po sudu naučne kritike sumnja u njihovu pravost, već se drži, da uopće nemaju nikakva jamstva za pravost; pa zato, ako išta u crkvi potrebuje obnove, po mome barem mišljenju i po mišljenju mnogih drugih ovo je djelo što potrebnije obnove. I zacijelo će se smatrati jednim od slavnijih djela vatikanskog sabora također i to, da sastavi odbor muževa, što se odlikuju učenošću i svetošću, sabranim sa sviju strana svijeta; oni

observatione quadam relate ad orationem cuius frequenter mentionem feci. Nudius tertius audivi ego in hocce augusto coetu dici, leges canonicas et corpus iuris canonici adeo perfectum, adeo omnibus numeris absolutum, adeo immutabile esse, ut ne unum quidem lapillum ex magnifico hoc artis et scientiae monumento mutari possit, quin totum grande hoc aedificium ruinam minetur.

Sincere dico me quidem hoc nunquam audivisse. Audivi ego hoc, quod perfecta, quod divina, quod immutabilia sint dogmata, quae semper, quae ubique, quae ab omnibus creduntur fuisse divina, a Deo profecta, ita aeterna, ita immutabilia sicut Deus; et tamen recte dicit Vincentius Lirinensis in classico suo opere: datur etiam hac in re profectus, sed datur in eadem sententia, in eodem sensu, in eodem dogmate datur, quia illud quod divinum est, inexhaustum est, atque omnibus populis et gentibus, quae inde haurire volunt, remedia salutis et malorum praebet. Sed leges canonicae, sed corpus iuris canonici non adeo perfectum est, ut mutari non possit; e contrario plurinae leges iam obsoletae, aliae nostris temporibus non accommodatae et impracticae, aliae confusae, aliarum etiam authenticitas iuxta critices scientiam non tantum dubia sed nulla est: et ideo si quid in ecclesia reformatione eget, mea saltem et plurium sententia, hoc opus est quod reformatione eget. Et certe unum inter opera praeclariora huius Vaticani concilii erit, ut commissionem fundet ex viris eruditione et pietate praestantibus et ex toto terrarum orbe collectis; ut in eo intendant ut leges canonicas in ordinem redigant, et eas et ecclesiae et scholis accommodent.[7]) Cupio ego ut hoc fiat sub auspiciis sanctissimi domini nostri, quod certe ad gloriam nominis eius conferret: cupio ut a nobis id fiat, et hoc titulus erit et quidem non extremus ut commendemur apud omnes gentes, et gratitudinem mereamur omnium gentium.

neka nastoje oko toga, da srede crkvene zakone, te ih priudese za crkvu i škole. Želim, da to bude pod pokroviteljstvom našega presvetoga gospodina, što će zacijelo pridonijeti njegovoj slavi : želim, da se to zbude pomoću nas, i to će biti također jedan od ne baš posljednjih razloga, da se preporučimo svim narodima i zavrijedimo zahvalnost sviju naroda.

Verbalne opaske.

1.) Naglašuje svoje opozicijonalno stajalište.

2.) Obrana biskupskih prava, ali još opsežnije izvedena, nego u I. govoru, kako je spomenuto pod opaskom br. 4.)

3.) Karakteristično, kako Strossmayer često naglašuje odličje papinske časti i vlasti, što pocrtavamo za one, koji hoće Strossmayera prikazati buntovnikom proti papinskoj vlasti. Ovakve homagijalne izjave Strossmayer gotovo u svakom svom govoru ponavlja u raznim prigodama.

4.) Vrlo savremene misli, koje su bile ne samo u tadanje doba aktuelne, nego i danas, te se u cijelosti doslovce obistinjuju. Strossmayer je dakle želio, da Crkva uživa što veću slobodu i neovisnost od državne vlasti. Gdjegod se Crkva upuštala u pregovore s državnom vlasti, svagdje ona izvlači kraći kraj, jer popušta od svojih prava samo zbog toga da se izbjegne većem zlu. Crkva po svom univerzalnom karakteru i po svojoj misiji mora da se uzdiže nad sve države i narodnosti, i ne smije da se podaje u službu kakih efemernih političkih li nacijonalnih interesa. Kolike li opreke u tom pogledu između ispravnog shvaćanja Strossmayerova i shvaćanja tjesnogrudnih nacijonalista, odnosno silovitih imperijalista, koji hoće da im Crkva ropski služi u svrhu njihovih pretjeranih težnja; pogotovo pak se odavle vidi, da je Strossmayerovo stajalište skroz oprečno onom, na kakvom stoji takozvana starokatolička sekta, koja se proglašuje nacijonalnom crkvom i podaje se posvema u naručaj vlastodršcima, bili oni koje mu drago dlake.

5.) Istinitost ovih riječi posvjedočuju historijske činjenice iz davnih vremena crkve, a i nekoliko markantnih činjenica što su se zbile i poslije vatikanskog sabora. Tako primjerice u Njemačkoj za kulturnog boja, što ga je raspirio njemački državni kancelar Bismarck, pokazalo se, kako je neslomiva bila snaga njemačkih biskupa i svećenstva, koji su se svom energijom oduprli pritisku protucrkvenih zakona, pa zbog toga podnosili svakojaka nasilja i šikanacije državne vlasti, dok najposlije nije morao i sam »željezni kancelar« predati pred žilavim i ustrajnim otporom nepravedno potlačenih katolika. Sličnu pojavu vidimo u crkvenopolitičkom životu najnovijega razdoblja Čehoslovačke povijesti, gdje katolici u teškim i ustrajnim borbama osvajaju teren i osiguravaju svoja prava. A komu najposlije da ne imponira herojska borba mexičkih katolika, naročito pak njihovih biskupa i svećenika, kojih je na stotine i tisuće, što mučeničkom smrću zapečaćuju svoju vjernost i nepokolebivost u obrani prava katoličke crkve proti neronskoj tiraniji Calles-ovoj.

6.) Poznato je, da je upravo zbog prevelikog povjerenja crkvenih predstavnika prema svjetovnim vladarima došlo do žalosnih i sablažnjivih pojava u katol. Crkvi u vrijeme prije Grgura VII. To se i kasnije zapažalo djelomično u pojedinim državama u onim razdobljima, kad je osilila politička premoć nad crkvama. Tako primjerice u Francuskoj borbe Crkve s Filipom Lijepim i uopće za zapadnog raskola, a slično, ako i ne u tolikoj mjeri znamo da je bilo i u Austrijskoj imperiji za Josipa II. pa i u nedavnoj prošlosti za vlade Franje Josipa I. gledom na upliv u imenovanju visokih crkvenih dostojanstvenika. Ovo iskustvo treba da i danas naročito imadu na umu oni, kojima je povjerena pripravа za sklapanje konkordata.

7.) Ova misao nije bila uzalud nabačena, jer nekoliko decenija poslije toga dosta se pristupilo k ostvarenju te zamisli. Rad oko reforme kanonskog prava započela je specijalna komisija imenovana u tu svrhu od pape Pija X., a djelo je dovršeno za pape Benedikta XV. kad je g. 1918. stupio na snagu novi zbornik kanonskoga prava pod imenom »Codex iuris canonici«. što ga juridički stručnjaci smatraju pravim remekdjelom među dosadašnjim juridičkim zbirkama.

Iz ovoga se govora ujedno vidi, da je Strossmayer bio stručno verziran u juridičkoj struci.

O ŽIVOTU I ČASTI DUHOVNIKA

Sadržaj govora.

Na dnevnom redu je rasprava o tekstu konstitucije »De vita et honestate clericorum«, »O životu i poštenju duhovnika«. Strossmayer nije imao u programu, da nastupi kao govornik u raspravi o toj stvari, ali izvodi nekih govornika dadoše mu povoda, da uzme riječ.

Strossmayer se ne slaže s time, što se i ovdje odmah govori samo o dužnostima svećenika, a ne o njihovu dostojanstvu. Trebalo bi najprije govoriti o odličju i uzvišenosti svećeništva prema izvodima sv. Ivana Zlatoustog, a onda će se dužnosti veoma lako same po sebi izvesti kao zaključak. Prebacuje jednome od francuskih biskupa, što se pretjerano potužio na pogrješke francuskog svećenstva, te ih generalizovao, zaboravljajući na veoma zaslužne predstavnike francuskoga svećenstva. Treba stoga biti vrlo na oprezu, kad se u javnosti govori o manama svećenika, pogotovo, kad zlobni svijet jedva čeka zgodu, kako da se naškodi ugledu svećenstva. Istina imade i danas sablažnjivih primjera u redovima svećenstva, ali tomu se ne valja čuditi kraj tolikog broja svećenstva, kad vidimo, da se i među samom dvanajstoricom nalazio jedan izdajnik Juda. Treba paziti na to, kako će se što skladnije riješiti pitanje odnosa svećenstva prema episkopatu.

Strossmayer naglašuje, kako je u današnje doba pored kreposnog života svećenstvu također veoma potrebna solidna naobrazba, i to ne samo stručna teološka, nego po mogućnosti i u profanim znanostima u svrhu što temeljitije obrane vjere. Spominje primjere znatnih francuskih apologeta, kao Ravignana, Lacordaire-a, i Félix-a. Solidnom naobrazbom treba da svećenstvo sebi osigura upliv na školski odgoj i naobrazbu. Spominje potrebu reforme časoslova.

Strossmayer odlučno zastupa stanovište, da se duhovnicima uopće zabrani svako trgovačko poslovanje, jer iskustvo uči, da se tim duhovnici odalečuju od svoje zvanične službe i daje im se prigoda, te se podaju veoma odvratnim manama i grijesima. Kod primanja kandidata u svećenički stalež valja postupati veoma oprezno, te paziti na to, imadu li dotičnici doista pravo zvanje za stalež, a ne da se turaju u nj zbog materijalističkih motiva. Time će se također predusresti mnogim žalosnim pojavama, što su na sramotu i poniženje svećeničkom staležu. Upozoruje u tom pogledu na norme tridentskog sabora. Spočitava mizerne prilike svećenstva u nekim krajevima Italije, gdje je prinuždeno da prosjači i nedostojnim zanimanjima privrjeđuje svagdašnji kruh. Naglašuje, kako bi Rim morao biti u tom pogledu uzor čitavom katoličkom svijetu.

Na svršetku izražava Strossmayer svoje negodovanje zbog teškog načina raspravljanja u saborskim sjednicama u nepodesnim prostorijama, te odaje svoju bojazan, da sabor ne će uroditi željenim uspjesima.

DE SCHEMATE CONSTITUTIONIS DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM

ORATIO

Reverendi patris domini Georgii Strossmayer episcopi Bosnensis et Sirmiensis.

Habita in conc. Vatic. super schemate „De vita et honestate clericorum" die 7. februarii 1870.

Eminentissimi cardinales praesides eminentissimi et reverendissimi patres.

Ego hunc sacrum ambonem vix conscendissem dicendi causa, nisi quaedam prolata fuissent, quae, salva conscientia mea, silentio praeterire non possum.

Eorum quae audivi, aliis assentior plene aliis dissentior. Assentior ex animo iis patribus qui dixerunt, decreto de vita et honestate clericorum praemittendam esse grandem et divinam sacerdotii et status clericalis ideam; quae rite tractata, prout eam sancti patres tractant, adeo foecunda est, ut ex ea omnes omnino sacerdotum et clericorum obligationes et eorum munera facili modo profluant, ita ut educantur omnia et muniantur quae necessaria sint: et ut una famae et existimationi sacerdotum consulatur, quae fama et existimatio iis tantopere ad vocationem suam cum fructu exercendam neccessaria est. Reverendissimi patres, cum ageretur de decreto circa episcopos eorumque obligationes condendo, tunc nos ordinis nostri et iurium nostrorum defensores strenui eramus; et cautum esse voluimus, ne quid vel invitis nobis diceretur, quod ordinem episcopalem vilipensioni alicui exponere posset. Justum est et aequum ut nunc, cum de sacerdotibus secundi ordinis agitur, nos episcopi eorum patrocinium suscipiamus: fratres enim nostri sunt, consacerdotes nostri sunt, cooperatores in vinea domini nostri sunt; praecipuam partem nostrarum curarum ipsi gerunt; sine ipsorum amore, confidentia, adhaesione, sine ipsorum pietate et zelo omnis nostra contentio, et omnis nostra vocatio inanis manebit.

Praeterea scitum notumque est omnibus, et hoc loco etiam questum, dari homines malevolos, qui in id intenti sunt, ut dissidiorum et divisionum zizania inter sacerdotes primi et secundi ordinis seminent, bene persuasi conatus eorum ad fidem et ecclesiam labefactandam tanto magis ex voto successuros, quanto magis si successerit unionis et consensionis vinculum laxare vel rumpere. Ideo, reverendissimi patres, ex animo assentior iis reverendissimis patribus qui dicunt, ea

KRITIKA NACRTA KONSTITUCIJE O ŽIVOTU I ČASTI DUHOVNIKA

III. GOVOR

biskupa Strossmayera na vatikanskom saboru,
održan dne 7. II. 1870.

(Mansi — Petit o. c. tom 50 — pag. 660 D — 668 C).

Uzoriti kardinali predsjednici, uzoriti i prečasni oci.

Ja bih jedva bio uzašao na ovu svetu govornicu da govorim, da nijesu rečene neke stvari, što ih ja ne mogu mirne savjesti mukom mimoići.

Od onoga, što sam čuo, neke stvari potpuno odobravam, a s nekima se ne saglašujem. Potpuno se slažem s onim ocima, koji rekoše, da treba dekretu o životu i poštenju klerika razviti kao uvod veličajnu i božanstvenu ideju o svećeništvu i kleričkom staležu; ako se o toj ideji valjano raspravlja, kaošto o njoj raspravljaju sveti oci, ona je tako plodna, da iz nje lako proistječu uopće sve obveze svećenika i klerika i sve njihove dužnosti, tako da se izvede i obrazloži sve što je nužno; ovako bi se postarali ujedno za dobar glas i poštenje svećenstva, a dobar glas i poštenje im je i te kako potrebno, da uzmognu uspješno vršiti svoje zvanje. Prečasni oci, kad se radilo o tom, da se sastavi dekret o biskupima i njihovim dužnostima, tada smo mi bili odvažni branitelji svojega reda i svojih prava; htjeli smo da se pripazi, da se i nehotice štogod ne kaže o nama, što bi moglo komu dati povoda za omalovažavanje biskupskoga reda. Pravedno je i pravo, da sada, kad se radi o svećenicima drugoga reda, preuzmemo mi njihovu zaštitu: ta oni su naša braća, naši susvećenici, naši suradnici u vinogradu Gospodnjem; veći dio naših briga vode oni; bez njihove ljubavi, povjerenja, privrženosti, bez njihove pobožnosti i revnosti bilo bi uzaludno sve naše nastojanje i sve naše zvanje.

Pored toga dobro je svima poznato, a i ovdje se čula pritužba, da imade zlobnih ljudi, koji teže za tim, da posiju drač razdora i pocijepanosti među svećenstvom prvoga i drugoga reda, jer su čvrsto osvjedočeni, da će njihovi pokušaji te pokolebaju vjeru i crkvu tim lakše uspjeti, čim im većma uspije da oslabe ili prekinu vez jedinstva i suglasja. Stoga, prečasni oci, ja se sasvijem slažem s onim prečasnim ocima, koji kažu, da ono, što je rečeno o nečistom konkubinatu, valja uopće izlučiti iz teksta.

Neka mi bude također ovdje dopušteno da izrazim svoju najdublju bol protiv onoga biskupa, koji je pretjerano i indiskretno govorio

quae immundo de concubinatu dicta sunt, prorsus de schemate esse eliminanda.

Et liceat mihi etiam hic dolorem animi mei intimum expromere contra episcopum illum, qui in ecclesiam Galliae exaggeratus et indiscretus erat. Utinam ego ea quae hic in hoc loco dicta sunt, in aeternum indicta reddere possem! Meminerit ille praesul praestantissimam ecclesiam Galliarum eam esse, quae hoc miserrimo nostro tempore ex teterrima et acerbissima persecutione, innumerorum martyrum et confessorum virtute et meritis victrix evasit; et si quae tum maculae inerant, eas sanguine suo abundanter lavavit. Meminerit ille praesul ecclesiam Galliarum gloriosam in orbe terrarum esse; et ut alia silentio praetEream, post Romam matrem et magistram nostrum omnium. Haec ecclesia insignem habet congregationem de Propaganda fide, ex qua viri et sacerdotes praestantissimi in orbem totum eunt, ut gentibus lumen evangelii afferant, quae in tenebris sedent: qui pii et sanctissimi sacerdotes quandoque confessores et illustres martyres merentur, ut de matre eorum honorifice loquamur. Meminerit ille praesul, et venia eius dictum sit, quando nos sacerdotes vulnerum hiatus et plagas aperimus, hoc nunquam fieri debet nisi tum cum manus applicamus vulneribus medendis, qua manu oleum et vinum infundimus. Quid diceret idem episcopus praestantissimus, si de Hispaniarum ecclesia et eiusdem vulneribus hic ageretur? Nonne is quasi filius dolore maximo afficeretur?

Deo laus, Deo laus, alio vivimus nunc tempore, quam ea fuerunt concilii Tridentini. Tristissimis illis temporibus quibus concilium Tridentinum de concubinatu loquebatur, concubinatus proh dolor! erat quasi regula in clero; vita autem honesta et pura quasi exceptio. Nunc autem, mea saltem persuasione, contrarium obtinet: nunc si de concubinatu loquendum est, concubinatus in clero exceptio; vita autem casta, et vita pura regula est. Exceptiones, venerandi patres, nullis legibus impedientur, nullis; quamdiu nos sacerdotes ex hominibus assumimur, ut pro hominibus dona et sacrificia offeramus. Nonne erunt hae, quousque nos ipsi sacerdotes de nobis dicere debemus quod olim sanctus Hieronymus de se dicebat: Miser sum et miserabilis et infirmus et nudus et peccator; primumque pro meis peccatis et iniquitatibus offerre debeo, antequam pro peccatis et iniquitatibus populi sacrificium offeram.

Venerandi patres, inter duodecim apostolos a Domino ipso electos, unus proditor et deicida, alter autem periurus negator erat. Quid mirum si inter quinquaginta millia sacerdotum dentur aliquot centena ab episcopis suis propter crimina sacerdotio exauctorati, qui Parisiis conveniunt ut vitam suam agant? Haec coram Deo existimo dicenda, et coram eo querenda, cuius patientia et virtus etiam in malo sacerdote et peccatore relucet. Et Christo Domino nostro gratiae agendae sunt immortales, quod suae redemptionis, suae charitatis, suae misericordiae munera in utilitatem populi christiani destinata, nunquam perversi sacerdotis perversitate et peccato perverti voluerit.

Venerandi patres, etiam iis patribus plene assentio, qui dicunt in processu contra sacerdotes culpabiles, ex informata conscientia episcopi et arbitrio in rarissimis tantum casibus procedendum; in iis nempe ubi aperta ratio scandali evitandi id suadet. Alias cuperem ut semper contra culpatum, contra culpae alicuius reos sacerdotes

protiv francuske crkve. Kamo sreće, kad bih mogao ono, što je ovdje na ovom mjestu rečeno, učiniti zauvijek nerečenim! Neka se sjeti taj prelat, da je upravo odlična francuska crkva u ovo prežalosno naše doba izašla kao pobjednica iz najužasnijeg i najoštrijeg progona krepošću i zaslugama nebrojenih mučenika i ispovjedalaca; pa sve da je tada i bilo kakvih ljaga, obilno ih je oprala svojom krvlju. Neka se sjeti onaj prelat, da je francuska crkva slavna diljem svijeta, te da ostalo prešutim, ona je poslije Rima majka i učiteljica sviju vas. Ova crkva imade odličnu kongregaciju za raširenje vjere, iz koje idu najodličniji muževi i svećenici na sve strane svijeta, da narodima, koji sjede u tmini, donesu svijetlo evanđelja. Ovi pobožni i veoma sveti svećenici, koji gdjekada postaju ispovjednici i mučenici zavrjeđuju, da o njihovoj majci govorimo s poštovanjem. Neka se onaj prelat sjeti i neka mi dopusti da kažem, kad mi svećenici otvaramo brazgotine rana i bolove, nikada ne smije to da bude inače nego tada, kad se mašamo rukama da liječimo rane, da rukom ulijevamo ulje i vino. Što bi isti veoma odlični biskup rekao, kad bi se ovdje raspravljalo o španjolskoj crkvi i njezinim ranama? Ne bi li njemu kao sinu bilo to veoma žao? Bogu hvala, Bogu hvala, sada živimo u drukčijem vremenu, nego li je bilo ono za tridentskoga sabora. U ono veoma žalosno vrijeme, kad je tridentinski sabor raspravljao o priležništvu, nažalost, bilo je priležništvo u kleru kao pravilo; dok je pošten i čist život bio kao izuzetak. Sada pak, barem po mom osvjedočenju, jest protivno: sada ako treba da se govori o priležništvu, priležništvo je u kleru izuzetak; dok je čist život, neporočan život pravilo. Izuzeci, prečasni oci, ne će se prepriječiti nikakovim zakonima, nikakvim; doklegod mi svećenici ničemo između ljudi, da prinosimo za ljude darove i žrtve. Ne bismo li morali, dok mi sami svećenici, govorimo o sebi, reći o sebi ono, što je nekoć rekao sveti Jeronim o sebi: Bijedan sam i vrijedan sažaljenja i slab i gol i grješnik; i prije treba da prinosim žrtvu za svoje grijehe i nepravde, nego li ću prinijeti za grijehe i nepravde puka.

Poštovani oci, među dvanajstoricom apostola, što ih je sam Gospod izabrao, jedan je bio izdajnik i bogoubojica, a drugi krivokletni zatajivač. Zar je onda čudnovato, da i između pedeset tisuća svećenika imade njih nekoliko stotina, koji su od svojih biskupa zbog zločina lišeni svećeničkog dostojanstva, te se sastaju u Parizu, da na svoj način živu? Ovo držim, da treba reći i na ovo se požaliti pred Bogom, kojega strpljivost i krepost odsijeva također na zlu svećeniku i grješniku. Gospodu pak našem Kristu ide besmrtna hvala, što nije htio, da se ikada opakošću opaka svećenika i grijehom uništavaju darovi njegova spasenja, njegove ljubavi i njegova milosrđa određeni za korist kršćanskoga puka.

Poštovani oci, ja se također posvema slažem i s onim ocima, koji kažu, da u parnicama protiv svećenika koji su se ogriješili, valja tek u veoma rijetkim slučajevima voditi postupak ex informata conscientia i po mišljenju biskupa; i to samo u onim slučajevima, gdje to traži očevidni razlog da se izbjegne sablazni. Inače želio bih, da se vazda postupa protiv okrivljenoga, protiv svećenika, koji su štogod krivi redovitim postupkom; tako da se nikad ne čini, da je svećenik, koji je kriv kojega težega grijeha, osuđen samo po sudu biskupa, nego zbog vlastite krivnje i po objektivnom pravorijeku zakona. Poštovani oci,

semper definitorii processus ordine procedatur; ut sacerdos culpae alicuius gravioris reus nunquam arbitrio episcopi, sed suae propriae culpae ratione et legis obiectivo dictamine condemnatus videatur. Venerandi patres, de re summi momenti agitur; et convictus sum quod si haec quae de processu extraiudiciali in nostro schemate dicuntur in corpus iuris illata fuerint, confusiones et ambiguitates corporis nostri iuris in confusionem et in ambiguitatem plus abibunt. Quanti etiam momenti res sit probabo ex eventu uno, cuius fama toto terrarum orbe percrebuit.

Quando conventio illa inter sanctam sedem, et inter Austriae imperirum claruit, quae conventio suis auctoribus semper gloria et laudis titulus erit; tunc malevoli publicistae in ephemeridibus duabus rationibus hanc conventionem aggressi sunt. Primo sursum versus, dixerunt enim: haec conventio iniuriosa est iuribus principum et civitatum. Jura principum et civitatum per has conventiones vaferrimo extollunt modo ut contra hanc conventionem salutarem principes huius saeculi et magistratus irritent et ad oppositionem provocent. Deorsum versus autem hae ephemerides hoc semper dicebant: ecce haec conventio episcopis nescio quae iura et privilegia tribuit, clerum autem inferiorem negligit; eius iura, eius vitam, eius existentiam episcoporum arbitrio et tyrannidi exponit. Et possum dicere quod haec quamvis calumniose dicta, tamen in multorum sacerdotum animis insederint, et multos sacerdotes ab episcopis suis alienaverint.[1]) Res haec magni momenti est: et possum diecere quod ubi hoc schema publicatum est et in manus quorumdam presbyterorum theologorum devenit, ad me venerunt rogantes me per omnia sancta, ut eorumdem me vindicem exhibeam. Quietos illos esse iussi, bene gnarus quod homines eloquentiores et doctiores et maioris auctoritatis eorum defensionem suscepturi essent; quorum opinioni et defensioni ego ex toto corde accedo.

Secundum quod mihi dicendum est, est hoc. Optime schema nobis propositum de pietate et devotione sacerdotum agit: nam hoc primum certe in sacerdote est, neque firmius argumentum et magis credo homini proprium est, quo sacerdos ad doctrinae, quam praedicat, confirmationem utetur quam argumentis ex vita sancta et devota depromptis. Scio ego et certum est, vitam sacedotis esse debere velut apertum evangelii librum, ex quo non tantum docti et lectionis gnari, sed indocti et simplices quovis tempore quid legant, et quid agere debeant desumant. Desiderandum est, quemadmodum olim Dominus primis nascentis ecclesiae temporibus religioni christianae quantocius diffundendae medium invenit in sanctitate, in vitae integritate primorum christianorum, in eorum charitate, in eorum longanimitate et patientia; ita et per hanc synodum agendum ut Deus hodie malis huius mundi in sanctitate et integritate vitae sacerdotalis aptissimum et efficacissimum remedium paret. Sed si hoc verum est, verissimum etiam est hodierno die sacerdotibus omni possibili modo esse scientiae tum sacrae tum profanae culturam inculcandam. Nam unde hostes ecclesiae et religionis hodie potissimum arma ad fidem et ecclesiam labefactandam desumunt? Nonne ex falsi nominis scientia? Sacerdos itaque, qui constitutus est a Deo causae divinae advocatus et defensor, nonne obligatur hodie iisdem armis ex scientia veri nominis tum sacra tum profana depromptis fidem divinam defendere?

radi se o veoma važnoj stvari; i uvjeren sam, kad bi ovo bilo uneseno u zbornik prava, što se govori u našem tekstu o izvansudbenom postupku, još će metež i dvoumljenja zbornika našega prava zapasti u veći metež i dvoumljenje. Kako je važna ta stvar, pokazat ću na osnovi jednoga slučaja, o kom se pročulo po čitavom svijetu. Kad je objelodanjen onaj ugovor između svete stolice i austrijske vlade, koji će ugovor služiti vazda na slavu i čast svojim sastavljačima; tada su zlobni novinari s dva razloga stali napadati taj ugovor u svojim časopisima. Prvo odozgo, jer rekoše: ovaj je ugovor nepravedan s obzirom na vladarska i državna prava. Oni izdižu najlukavijim načinom vladarska i državna prava s obzirom na taj ugovor, da razdraže svjetovne vladare i poglavarstva proti tome korisnom ugovoru. Odozdo pak govorilo se u časopisima: evo taj ugovor daje ne znam koja prava i povlastice biskupima, a odnemaruje niži kler; njegova prava, njegov život, njegov opstanak prepušten je sudu i samovolji biskupa. I mogu reći, da se ovo, premda je podvala, ipak usadilo u duše mnogih svećenika, te mnoge svećenike otuđilo od biskupa. Ovo je veoma važna stvar: i mogu reći, gdjegod je ovaj tekst bio objelodanjen i dopao u ruke nekih svećenika bogoslova, dođoše k meni zaklinjući me svim što je sveto, da ih uzmem u obranu. Ja sam im rekao, neka se umire, znajući dobro, da će njih uzeti u obranu ljudi rječitiji, učeniji i ugledniji; njihovu se mišljenju i obrani ja od srca pridružujem.

Drugo što treba da kažem, jest ovo: Odlično je, što se u predloženom nam tekstu govori o blagosti i pobožnosti svećenika, jer ovo je bez sumnje prvi i držim da nema jačega čovjeku najprirodnijeg dokaza, kojim bi svećenik potvrđivao nauk, što ga naučava, nego li su dokazi uzeti iz sveta i pobožna života. Ja znam, i očevidno je, da svećenički život treba da bude kao otvorena knjiga evanđelja, odakle imadu ne samo učeni i pismeni, nego i neuki i priprosti u svako doba što da čitaju i upućuju se što moraju da čine. Poželjno je, kaošto je nekoć u prvim vremenima, dok se crkva rađala, Gospod pronašao kao pomagalo da se kršćanska vjera što brže proširi svetost i neporočnost života prvih kršćana, njihovu ljubav, njihovo velikodušje i strpljivost; tako valja da činimo i pomoću ovoga sabora, da i danas Bog pripravi, kao najpodesniji i najuspješniji lijek protiv zala na tom svijetu, svetost i neporočnost svećeničkog života. Ako je pak to istina, onda je sasvijem očevidno također to, da u današnje vrijeme valja svećenicima preporučivati svim mogućim načinom, da gaje znanost, kako svetu, tako i svjetovnu. Jer odakle vade danas neprijatelji crkve i vjere naročito oružje, da pokolebaju vjeru i crkvu? Zar ne iz lažne znanosti? Nije li dakle i svećenik, koji je od Boga postavljen, da bude odvjetnikom i braniteljem božje stvari, nije li, kažem, danas dužan braniti vjeru božju istim oružjem, ali uzetim iz prave znanosti bilo svete bilo svjetovne?

Poštovani oci, ako ikada, a ono valja danas svećenicima preporučivati onu riječ svetog Jeronima, da se danju i noću u znoju lica svoga hrane hljebom božanstvenog pisma, ako hoće da udovoljavaju svome zvanju. Ako ikada, a ono je danas zgoda, da se u vatikanskom saboru svećenicima preporuča, kaošto je nekoć bilo zapovijeđeno proroku da proguta božanstvenu knjigu, tako neka i danas svećenici gutaju svete i svjetovne knjige, svjesni svoga poziva i poslanja, da mogu braniti vjeru i crkvu. Eno veoma odlični francuski biskupi nastojali

Venerandi patres, si quando, hodie sacerdotibus inculcandum est illud sancti Hieronymi, ut scripturarum divinarum pane diu ac noctu in sudore vultus sui vescantur, si velint vocationi suae satisfacere. Si quando, hodie tempus est ut sacerdotibus per concilium Vaticanum inculcetur, ut quemadmodum olim propheta iussus est librum divinum devorare, ita sacerdotes suae vocationis et suae missionis hodie memores, libros sacros et profanos devorent, ut fidem et ecclesiam defendere possint. Ecce praestantissimi Galliarum episcopi iam a longissimo tempore in id intenti sunt, ut libertatem institutionis, et scholas erigendi nanciscantur. Praestantissimi episcopi Germaniae mea quidem sententia summam laudem merentur, quod de eo cogitent ut universitates catholicas et scholas in medio Germaniae erigant. Verum quidem est in huiusmodi scholis etiam partem habent laici, quia etiam illi vocati sunt ut comparticipent in regali sacerdotio, atque imprimis tunc cum fides in periculo est, ut et ipsi muros domus Israel sua virtute et sua scientia defendant. Sed credite mihi, nisi sacerdotes eruditi et docti semet praeburint duces et antesignanos; nisi sacerdotes fuerint, praeter quam sal terrae, etiam lumen mundi: lumen mundi, ut quidam sanctorum patrum dicit, lumen diei ut doctrinae divinae lumen quaquaversus diffundant, lumen noctis ut errorum tenebras dissipent, et populis sibi creditis viam ad claritatem diei demonstrent: si haec non fuerint, omnia frustra manebunt.

Hodie, reverendissimi patres mea sententia, fides divina non tantum communi et ad parvulorum modum accommodata modo defendi et propugnari debet, sed etiam genio virorum eruditorum accommodato. Ibi demonstrandum est, fidem a coelo delatam esse ideo, ut eius influxu omnes vitae publicae et privatae rationes, omnes mundi institutiones sanctificentur, ut eleventur, ut a nativis suis defectibus liberentur, et ut per fidem sanctam quae divina est, immortalitatis praemio donentur. Hodie fides et religio defenditur Parisiis per clarissimum defunctum patrem Ravignan, et Lacordaire, et patrem Felix. Cuperem ego ut hoc modo in omnibus maioribus civitatibus, ubi, ut notum est, sedes corruptionis et sedes sunt falsi nominis scientiarum, ut huiusmosdi viri novi Ambrosii exurgant, ut Augustinos alliciant, ut ex illis alios sanctos tam illustres, qualis Augustinus fuit, efficiant.

Reverendissimi patres, conquerimur et iuste conquerimur, quod ephemerides et pagellae publicae modo in religionem impune et ecclesiam desaeviant. Justa est querela; sed credite, erit inanis et vacua, quousque in id intenti non fuerimus, ut sacerdotes docti et eodem modo quo adversarii ad ecclesiam labefactandam utuntur, eo prorsus ad eam defendendam utantur.[2]) Nihil veritas divina, nihil habet quod metuat; modo dignos advocatos et defensores inveniat. Cuperem ego, cuperem: olim sacerdotalis status sui privilegio scholas omnes et institutiones in suis manibus habuit, hodie hoc cessavit sed cuperem ego ut hodie quod olim sacerdotes sui status privilegio obtinebant, id scientia veluti extorqueant a principibus et magistratibus huius saeculi, ut in scholas penetrent et iuventutem eruditam in suas manus lucrentur.[3]) Tum efficietur quod olim Tertullianus in Apologetico dicebat: „Externi (hesterni) sumus, sed omnia vestra implevimus et imperium et magistratus et domus sola vobis reliquimus templa". Verum reverendissimi patres, existimo si quando, hodie praesertim petitam summis modis scientiae culturam sacerdotibus esse commendandam,

su već odavna oko toga, da zadobiju slobodu nastave i podizanja škola. Veoma odlični njemački biskupi zaslužuju po mom mišljenju najveću hvalu, što misle o tom, kako da u Njemačkoj podignu katolička sveučilišta i škole. Istina je doduše, da na takvim školama sudjeluju također i svjetovnjaci, jer su i oni pozvani, da budu sudionici u kraljevskom svećeništvu, a u prvom redu tada, kad je vjera u opasnosti, da i oni svojom snagom i svojim znanjem brane zidove kuće Izraelove. Ali vjerujte mi, ako se izobraženi i učeni svećenici ne pokažu kao vođe i stjegonoše, ako svećenici ne budu pored toga što su sol zemlji, također i svijetlo svijeta: svijetlo svijeta, kako kaže neki sveti otac, danje svijetlo, što rasipava svijetlo božanstvene nauke na sve strane, noćno svijetlo, da raspršuje tmine zabluda, da sebi povjerenom puku pokazuju put k jasnom danu: ako toga ne bude, sve će ostati bez koristi.

Danas, prečasni oci, potrebno je po mom mišljenju, da se brani i zaštićuje božanska vjera ne samo općenitim načinom i prilagođenim za malene, nego i načinom prilagođenim duhu učenih ljudi. Tu valja dokazati, da je vjera zato s neba donesena, da se pod njezinim uplivom posvećuju sva područja javnog i skrovitog života, uredbe na svijetu, da se uzdignu, da se oslobode od svojih prirođenih nedostataka, te da po svetoj vjeri, koja je božanstvena, budu obdareni besmrtnom nagradom. Danas brani u Parizu vjeru i religiju veoma odlični pokojni otac Ravignan, pa Lacordaire i otac Felix. Ja bih želio, da se tako u svim većim gradovima, gdje je kako je poznato sjedište pokvarenosti, sjedište lažne znanosti, pojavljuju ovakvi ljudi novi Ambroziji, da k sebi privlače Augustine, da po njima stvaraju druge svece tako slavne kašto je bio Augustin.

Prečasni oci, tužimo se i to spravom se tužimo, što sada časopisi i novine nekažnjeno navaljuju na vjeru i crkvu. Opravdana je tužba; ali vjerujte mi, bit će uzaludna i prazna, doklegod ne ćemo uznastojati, da učeni svećenici sasvim jednako, kaošto nastoje protivnici da pokolebaju crkvu, uznastoje nju da brane. Božanstvena istina nema ničesa, čega bi se bojala; samo treba da imade dostojne odvjetnike i branitelje. Ja bih živo želio: nekoć je svećenički stalež kao svoju povlasticu, sve škole i sve zavode u svojim rukama imao, ali danas je to prestalo; no ja bih želio, da danas svećenici ono, što su nekoć dobili kao povlasticu svoga staleža, da to takoreći znanjem opet zadobiju od vladara i svjetovnih poglavarstava, da prodru u škole i dobiju naobraženu mladež u svoje ruke. Tada će se ostvariti ono, što je nekoć govorio Tertulijan u Apologetiku: „Od juče smo, i sve smo vaše napunili, i vladu i poglavarstva i kuće, ostavili smo vam samo hramove". Doista, prečasni oci, ja mislim, ako ikada, a to valja naročito danas svećenicima preporučati, da što više gaje znanost, da se ne bi dogodilo, te oni, koji bi morali biti postavljeni visoko, štoviše, na najvišem vrhuncu, te svojim pogledima i vidokrugom dopirati do na kraj zemlje, kao da stoje na podnožju gore te u svojoj tvrdoglavosti i oholosti ili ne znadu za pogled i vidokrug drugih ili ga niječu.

Ima još treće, o čemu sam nakanio da govorim. Jedan od poštovanih otaca govoreći o poslovanju, što se u tekstu dopušta klericima i svećenicima uz izvjesne mjere opreznosti, taj prečasni otac govoreći o stjecanju i trgovini, razlikovao je prema Benediktu XIV. trgovinu u pravom i nepravom smislu; isti taj učeni i rječiti muž, koga i ja doista poštivam, naveo je neke posebne primjere i zapitao: Kakva je da-

ne id eveniat ut qui in alto positi esse deberent immo in vertice, et visus et prospectus suos protendere usque ad extremum terrarum, ne ii in radice quasi montis constituti in sua obstinatione et elatione aliorum visus aut prospectus aut ignorent aut negent.

Tertium adhuc est de quo loqui constitui. Quidam venerandorum patrum loquens de negotiatione, quae quasi indulgentia sub certis cautionibus clericis, et sacerdotibus in schemate nostro fit, loquens hic reveredissimus pater de questu et negotiatione, distinxit iuxta Benedictum XIV negotiationem proprie et improprie dictam, et idem vir doctus et eloquens et a me vere aestimatus, specialibus quibusdam exemplis adductis quaesivit: quae ergo illa negotiatio est, quae clericis, certis cautionibus, in schemate indulgetur ? Pace tanti viri, quem, ut dico aestimo, ego cum modestia et humilitate meam sententiam ei dicam. Sum ex genere eorum vixorum, qui in legibus disciplinaribus condendis cautum esse volunt *ne quid nimis*; quia penes humanae naturae proclivitatem ad excusandas excusationes in peccatis nil communius est, quam ut homines, obtentu nimietatis, obtentu grandioris alicuius insolitae difficultatis, a necessariis observatu possibilibus, immo perviis etiam ac facilibus se subducant. Ideo ex toto assentior iis, quae excellentissimus Colocensium episcopus de breviario reformando atque usibus cleri, qui in cura animarum constituitur et in dies magis magisque occupatur, accommodando elocutus est.[4])

Quantum autem ad negotiationem attinet, ego sacerdotibus et clericis omnem omnino negotiationem prohiberem. Et ratio est, quia ego unam saltem negotiationis et quaestus speciem nosco, quae sacerdote et clerico digna est : haec autem omnem aliam negotiationis speciem, sive illa propria sit, sive impropria, excludit. Est haec negotiatio, quam divini muneris largitate in sacra ordinatione suscipiunt. Haec negotiatio unica sacerdotis et clerici est ; quae non sinit talentum terrae infodere, non inane relinquere, sed illam negotiationem ita excercere debet, ut Domino talentum illum cum foenore et usura restituere possit. Tota sacerdotis vita et clerici unice Christo eiusque gloriae, et saluti animarum devota esse debet : atque summopere cavendum, ne unquam sacerdotes aut clerici ad eam negotiationem redigantur, ut abstracti a vocatione sua ministeriis peregrinis, et a sacerdotii dignitate saepe contrariis vacare debeant. Huc quadrat illud sacrae scripturae effatum : Nemo militans Deo, implicat se negotiis saecularibus.

Accedit et aliud periculum, penes humanae naturae pravitatem et ad omne malum proclivitatem, quaestus quicumque et quibuscumque cautionibus muniatur, facile degenerat in effraenem lucri, et divitiarum cupiditatem ; hinc iniustitias, iniquitates maxime dolendas. Temporum nostrorum malum unde est ? Nonne inde, quod viri negotiantes et prava lucri cupidine allecti omnes divitias in manibus suis coacervant, atque omnis charitatis expertes magnam mortalium partem ad extremam et hucusque inauditam egestatem condemnant ; condemnant ad servitutem quandam, quae longe peior est servitute quae olim Athenis et Romae sub idololatria et paganismo vigebat. Clericum et sacerdotem ab hoc periculo non esse liberum et immunem terribili Judae proditoris exemplo comprobatur ; quem contra perditionem nec Domini electio, neo eiusdem (eadem) praesentia, nec sancta eius exempla et monitio impedire potuerunt. Hinc est quod quantum

kle to trgovina, što se u tekstu dopušta klericima uz izvjesnu opreznost? Čast ovako uglednom mužu, koga ja kako kažem poštivam, ali ja ću skromno i ponizno reći što ja mislim. Ja sam takav čovjek, te hoću da budem oprezan, kad se stvaraju zakoni, da ne bude što suviše; jer pokraj sklonosti čovječje naravi, da se u grijesima opravdava isprikama, ništa nije općenitije, nego da se ljudi pod izlikom prekomjernosti, pod izlikom kakve veće neobične poteškoće sustežu i od ispunavanja onoga, što je nužno, što više i od takvih stvari, koje su pristupačne i lake. Zato se posvema slažem s onim riječima, što ih je rekao preuzvišeni biskup kaločki o preudesbi časoslova, i o tom, kako da se prilagodi za uporabu klera, što se nalazi u dušobrižnoj službi, te je od dana u dan sve više zaposlen.

Što se pak tiče trgovine, ja bih svećenicima i klericima zabranio uopće svaku trgovinu. Razlog pak jest taj, što ja znam tek jednu vrst trgovine i stjecanja što se dolikuje svećeniku i kleriku; a ta vrst trgovine isključuje svaku drugu, bila ona u pravom ili u nepravom smislu. Ta pak vrst trgovine jest ona, što je primaju darežljivošću božanstvene službe u presvetom ređenju. To je jedina svećenička i klerička trgovina; ta trgovina ne dopušta, da se talenat zakopa u zemlju, ne dopušta da se ostavi utaman, nego tu trgovinu treba tjerati tako, da se uzmogne Gospodu povratiti taj talenat s dobitkom i kamatima. Čitav svećenički i klerički život treba da bude posvećen jedino Kristu i njegovoj slavi i spasenju duša: s toga valja biti veoma na oprezu, da se svećenici i klerici nikada ne podaju takvoj trgovini, da se odvraćeni od svoga zvanja moraju baviti tuđim poslovima, i često oprečnim sa svećeničkim dostojanstvom. Ovdje vrijedi ona riječ svetoga pisma: Nitko, tko vojuje za Boga, neka se ne upliće u svjetovne poslove.

K tomu pridolazi i druga pogibao uz zloću ljudske naravi i sklonost na svako zlo, a ta je, da se svaka vrst tečenja, bio čovjek ma i kako oprezan, lako izrodi u neobuzdanu požudu za dobitkom i bogatstvom; zbog toga valja najvećma žaliti nepravde i opačine. Ta odakle je savremeno zlo? Nije li odatle, što ljudi koji trguju i koji su zavedeni zlom požudom za dobitkom, nagomilavaju sve bogatstvo u svojim rukama, te nemajući smisla za ikakva ljubav osuđuju veliki dio smrtnika na skrajnju i dosele nečuvenu oskudicu; osuđuju ih na neku vrst ropstva, koje je daleko gore od onoga ropstva, kakvo je bilo nekoć u Ateni i Rimu u vrijeme krivoboštva i poganstva. Da pak klerik i svećenik nije slobodan i siguran od ove pogibli, potvrđuje nam strašan primjer izdajnika Jude; njega ne mogoše spriječiti od propalosti niti Gospodnji izbor, niti njegova prisutnost, niti njegovi sveti primjeri i opomena. Zbog toga i jest, koliko je meni bar poznato, svuda po svijetu i među narodima, u udruženim državama američkim, u Francuskoj, u Njemačkoj, pa i u našoj Ugarskoj i Hrvatskoj, svećenicima najstrože zabranjena svaka trgovina, i nikad nije biskupima ni palo na um, te bi pomišljali na to, da dopuste svećenicima ili klericima kakvu vrst trgovine, pa makar to bilo uz kakve mu drago mjere opreznosti.

Ako dakle imade u crkvi krajeva, gdje je nužno, da se daju takva dopuštenja, tada ta nužda mora postojati zbog posebnih prilika onih krajeva, odnosno da točnije i istinitije kažem u Gospodu, treba da stoji ta nužda u tom, što se kanoni i propisi crkve o primanju klerika, a njihovu pripuštanju na ređenje, o njihovom uzgoju i iskušavanju, i o

ego saltem sciam, ubique terrarum et gentium, et in foederatis Americae regionibus, et in Galiis, et in Germania et in nostra Hungaria et Croatia omnis negotiatio sacerdotibus strictissime vetita sit; nec unquam episcopi ad id veniunt, ut aliquando cogitent de aliqua specie negotiationis sacerdotibus aut clericis sub quibuscumque demum cautionibus undulgenda.[5])

Si ergo in ecclesia Dei dantur regiones, in quibus harum indulgentiarum necessitas est, tum haec in peculiaribus earum regionum adiunctis sita esse debet, et ut cautius et verius dicam in Domino, in eo sita est debet, quod canones et leges ecclesiae de clericis suscipiendis, de iis ad ordinem admittendis, de iis instituendis, de iis probandis, de providendo iis; quod canones et leges ecclesiae Christi accurate non observentur. Scimus omnes primum et principale in clerico esse vocationem. Si vocatio in tuto posita non est, frustra condentur mille de honestate clericorum regulae: qui per ostium non ingreditur, vix unquam pastor evadet, sed plerumque statui sacedotali et clericali opprobrio et dedecori erit. Hinc est quod in ecclesia Dei summopere semper cautum fuerit, ne unicuique irrepat facilitas aut plane levitas in iis ad sanctuarium recipiendis, qui saepe ad ostium stantes opportune, importune, saepe etiam sinistris motivis ingressum sollicitant. Summopere in ecclesia Dei cautum fuit, ne omnibus cito manus imponantur, sed nonnisi iis, qui longiori probationis disciplina subacti, et statu sacerdotali et clericali digni inventi sint. Summopere in eclesia Dei semper cautum fuit, ut clericis et sacerdotibus de honesta vitae sustentatione omnino ita provisum sit, ut quemadmodum concilium Tridentinum sess. XXI loquitur, clerici nunquam cogantur cum dedecore status sui aut mendicare, aut turpem quaestum exercere. Haec sunt verba concilii Tridentini. Semper in ecclesia Dei summopere cautum fuit, ut clerici et sacerdotes sanctae obedientiae vinculo episcopo suo uniti, certis ecclesiis, certis piis locis deserviant, ne, ut concilium itidem loquitur, incertis sedibus vagentur, et fallacia beneficia ementiantur.

Ego existimo, si haec quae dixi, ubique terrarum et gentium observarentur, non videremus ut videmus sacerdotes et clericos eo aliquando miseriarum et egestatis prolapsos, ut nedum tantum in domibus sed etiam in publicis plateis et foris stipem mendicent; non videremus clericos et sacerdotes solis missarum stipendiis victitantes, et vilibus etiam mediis modis vitae media quaerentes; non audissemus ut audivimus episcopum querentem quod eius regiones peregrinis et vagis sacerdotibus quasi locustis inundentur;[6]) verbo, non videremus nos ad necessitatem redactos, ut clericis et sacerdotibus, in quibusdam casibus propter vitae miseriam, quaestum quemdam indultum facere debeamus.

Cum haec dico, dico sancta certe et pia intentione, quia cuperem ut tota ecclesia imprimis autem mater nostra et magistra nostra, quam toto cordis affectu diligo, de qua cuperem, ut sit immaculata et munda ab omni ruga et macula, ut omnes etiam qui hostiliter veniunt non habeant occasionem eam calumniandi, verum ut tamquam immaculata, et satis illibata sit coram populis et gentibus traducenda. Dum autem haec cogitarem, incidit in manus meas concilium provinciale romanum sub Benedicto XIII pontifice celebratum, cuius verbis ego ex toto cordis affectu subscribo. En autem haec. Cocilium Romanum sub

njihovu namještanju, što se ti kanoni i zakoni crkve Kristove točno ne vrše. Svi znamo, da je prvo i glavno kod klerika zvanje. Ako nema sigurna zvanja, uzalud je sastavljati i tisuću pravila i poštenju klerika: tko ne ulazi kroz vrata, jedva će ikada postati pastirom, nego će ponajčešće biti na ruglo i sramotu svećeničkom i kleričkom staležu. Zato se u crkvi Božjoj vazda najpomnije pazilo na to, da se ne bi kod pojedinaca uvukla kakva uslužnost ili dapače lakoumnost kad ih se prima u svetište, i koji stojeći pred vratima pokušavaju da uđu zgodno, nezgodno, a često i s neplemenitim nakanama. Veoma se u crkvi Božjoj pazilo na to, da se ni na koga brzo ne polažu ruke, ni na koga nego na one, koji su se podvrgli oduljoj stezi kušnje, te su pronađeni dostojnima svećeničkoga i kleričkog staleža. Veoma se u crkvi Božjoj uvijek pazilo i na to, da se posvema tako postaralo za pristojno životno uzdržavanje klerika i svećenika, kako to govori tridentski sabor u XXI. sjednici, da kletici nikad nijesu prisiljeni na sramotu svoga staleža prosjačiti ili se baviti sramotnom trgovinom. Ovako govori tridentski sabor. U crkvi Božjoj vazda se mnogo pazilo na to, da klerici i svećenici sjedinjeni sa svojim biskupom vezom svete poslušnosti služe u određenim crkvama, u određenim pobožnim mjestima, i, kako veli isti sabor, da ne lutaju po neizvjesnim sjedištima i ne izmišljaju prijevarne nadarbine.

Ja mislim, kad bi se ovo, što sam rekao, svuda po svijetu i među narodima vršilo, ne bismo vidjevali, kaošto vidimo, svećenike i klerike, da se nalaze u tolikoj bijedi i oskudici, te prosjače milostinju ne samo po kućama, nego i po javnim ulicama i trgovima; ne bismo viđevali klerika i svećenika, što životare samo od misnih nagrada, i pribavljaju sebi na prezren i nedostojan način ono, što trebaju za život; ne bismo čuli, kaošto smo čuli biskupa koji se tuži, da su njegovi krajevi poplavljeni tuđim i nestalnim svećenicima kao skakavcima; jednom riječju, ne bismo bili prinuždeni, da moramo klericima i svećenicima u nekim slučajevima zbog životne nevolje davati kakvo dopuštenje za trgovinu.

Kad to govorim, govorim doista sa svetom i pobožnom nakanom, jer bih želio, da čitava crkva, a ponajprije naša majka i naša učiteljica, koju ljubim svim žarom srca, i za koju bih želio, da bude neokaljana i čista od svake mrlje i ljage, pa da je nitko, ni oni koji dolaze kao neprijatelji, nema razloga te je opada, već da bude smatrana među pucima i narodima kao neokaljana i posvema neporočna. I dok sam o tom razmišljao, dopao mi je u ruke rimski pokrajinski sabor, održan za pape Benedikta XIII. kojega riječi i iz dubine srca potpisujem. Evo ga. Rimski sabor održan za blage uspomene pape Benedikta XIII. stavljao je u pogl. III. XVI. naslova na srce ove riječi o životu i poštenju klerika: „Kler slavnoga grada Rima treba da bude zbog mnogo razloga uzor i primjer svima klericima čitavoga kršćanskog svijeta; jer, kako kaže sveti Bernardo knj. 4. o promatranju gl. 2., taj kler trebalo bi da bude najuzorniji, budući da u svakoj crkvi dostojanstvom naročito nadmašuje ostale, tako da se vanjski puk dolazeći u Rim u svakom pogledu vazda naziđuje".

Kad sam to spomenuo, neka mi je dopušteno, da u vezi s time nešto napomenem proti jednome od prečasnih biskupa iz Italije, za kojega ime i biskupiju ne znam: znam ga tek toliko, što je s ovoga mjesta također o katekizmu počeo govoriti. (Franjo Pedicini, nadb. barski, vidi Mansi — Petit t. 50, str. 612 B — 614 A). Taj je čovjek

Benedicto XIII felicis memoriae de vita et honestate clericorum suis verbis commendabat titulo XVI cap. III: „Clerus almae civitatis Romae ob multos rationes sit oportet forma et exemplar omnium totius orbis christiani clericorum; cum ut dicit sanctus Bernardus lib. 4 de consideratione cap. 2, clerum illum ornatissimum esse deceat, qui praecipue in omni ecclesia reliquis dignitate praecedit, ita ut populi externi Romam venientes ex omni parte, maneant semper aedificati."

Dum haec dixi, liceat mihi, eodem idearum nexu insistendo, quaedam nimadvertere contra unum ex reverendissimis episcopis Italiae, cuius nomen et dioecesim ignoro: illum autem in tantum scio, quod hic loci de catechismo etiam loqui incoeperit. (Franciscus Pedicini arhiepiscopus Barensis, cf. Mansi — Petit: Amplissima collectio conciliorum tom. 50, pag. 612 B — 614 A). Laudavit hic vir, et iustis laudibus extulit, et a me etiam approbatur, eminentissimos cardinales, et orationem in favorem cardinalium prolatam; et hac quidem in re me plane consentientem habet, cum etiam ego de cardinalium collegio loquens aperte dixerim collegium hoc cardinalium summis et omni veneratione dignis constare viris. Sed liceat mihi observare eregione illius praesulis qui externarum distinctionum signa clericis vetita esse voluit, quod mihi vel invito incidit, me ab eius zelo apostolico hic expectasse, ut alios etiam et exteriorum colorum et distinctionum titulos perstrinxisset, ne ea quae iuris et institutionis humanae sunt, longe praevaleant iis quae iuris et institutionis sunt divinnae. Quod certe sanctus Joannes Chrysostomus non recensitum non reliquisset in suo aureo libro de sacerdotio, ubi sacerdotes propter ingentem illam potestatem quam in corpus et sanguinem Domini habent, propter ingentem illam potestatem quam exercent in peccatis remittendis et retinendis, non solum regibus et principibus huius saeculi praefert sed ipsis angelis, thronis et dominationibus.

Hic autem vir adiunxit admonitionem, ut caveamus ne iura sanctae sedis invadamus. Concedat mihi idem praesul, ut ei hac in re non consentiam et monitionem hanc superfluam dicam; quia ego in hoc augusto conventu hucusque nec unum verbum audivi, quod rationem habuisset iura sanctae sedis invadendi, pro quibus, credite mihi, si opus fuerit, parati sumus dare: repeto, et ego et omnes semper vitam et sanguinem dare, quia in his iuribus nostra potestas, nos ipsa semper defendemus. Ast caveamus, caveamus ne dum benevolentiam et favorem nostrorum superiorum iusto modo optamus, ne charitatis et iustitiae leges erga fratres violemus. Meminerimus inter praecipua charitatis et venerationis, quam summis viris et talis institutionis debemus officia, primum ac praecipum locum obtinere veritatem: quae veritas sancta intentione prolata nunquam seu personae alicui, seu alicui dignitati nocuit, sed semper profuit. Meminisse semper oportet nos, in primis in cacro hoc oecumenico concilio, cuius nos discipuli simus; illius nimirum qui aliquando dixit: *Non de solo pane vivit homo, sed de omni verbo quod procedit de ore Dei.* Ab illa veritate veritatem panem quotidianum factam esse, quo et singulos mortalium, et omnes auctoritates, et omnes dignitates perpetuo nutriri oportet, si velint vere vivere, vere proficere, de die in diem melius et perfectius transmittere, et si destinationem suam semper et ubique assequi velint.

Venerandi patres, dixi quae dicenda habui, et fors patientiam vestram, ultra quam par est, exercui: verum quidem est. Materia iam

pohvalio, i opravdano pohvalama uzdizao, što mu i ja odobravam, uzorite kardinale i govor rečen u prilog kardinalima; u toj se stvari i ja s njime sasvijem slažem, budući da sam i ja govoreći o kardinalskom zboru otvoreno rekao, da je taj kardinalski zbor sastavljen od ljudi, koji su dostojni najvećeg i svakog poštovanja. Ali neka je slobodno primijetiti o pokrajini toga prelata, koji je htio, da se klericima zabrane znakovi spoljašnjih razlika, što mi je nehotice palo na pamet, da sam ja očekivao od njegove apostolske revnosti, da će se oboriti i na druge naslove spoljašnjih boja i razlika, da ne bi ono što je postalo po ljudskom pravu i uredbi, znatno prevladalo nad onim, što je naređeno po božanstvenom pravu i uredbi. Na ovo se jamačno ne bi propustio osvrnuti sv. Ivan Zlatousti u svojoj zlatnoj knjizi o svećeništvu, gdje zbog one neizmjerne vlasti, što je imadu nad tijelom i krvlju Gospodnjom, zbog one neizmjerne vlasti, što je vrše kod opraštanja i zadržavanja grijeha, ne samo da većma cijeni svećenike, nego li kraljeve i vladare ovoga svijeta, nego i većma od samih anđela, prijestolja i gospodstva.

No taj je čovjek dodao napomenu, da pazimo te ne prisvajamo sebi prava svete stolice. Neka mi dopusti taj prelat, da mu to ne odobravam, i da smatram izlišnom ovu njegovu napomenu, jer ja nijesam dosele čuo u ovom uzvišenom zboru nijedne riječi, koja bi smjerala na to, da se napadaju prava svete stolice; za to, budite uvjereni, ako bi bila potreba, ponavljam, bili bismo spremni i ja i svi vazda predati i svoj život i svoju krv, jer u tim pravima stoji naša vlast, i mi ćemo ih uvijek braniti. Ali pazimo, čuvajmo se, dok se pravednim načinom pokazujemo dobrohotnima i naklonima svojim predpostavljenima, da ne povrijedimo zakone ljubavi i pravednosti prema braći. Sjetimo se, da pripada među naročitim dužnostima, ljubavi i poštovanja, što ih dugujemo prema tako odličnim ljudima i takve uredbe, prvo i posebno mjesto istini: istina izrečena sa svetom nakanom nije nikada škodila niti kojoj osobi niti kojem dostojanstvu, nego je uvijek koristila. Mi treba da se uvijek opominjemo, a napose u ovom svetom općenom saboru, čiji smo mi učenici; nijesmo li učenici onoga, koji je jednom rekao: Ne živi čovjek samo o hljebu, nego i o svakoj riječi, što izlazi iz usta Božjih. Po toj istini treba da istina postane svagdanjim hljebom, kojim treba da se dovijeka hrane i pojedini smrtnici i svi ugledi i sva dostojanstva, ako hoće doista živjeti, doista napredovati, od dana u dan kretati na bolje i savršenije, i ako hoće polučiti vazda i svuda svoje određenje.

Poštovani oci, rekao sam, što sam imao reći, te sam možda i preko mjere napinjao vašu strpljivost, ali je istina. Građa je već malone i sigurno iscrpljena: ali mislim, kad se radi o tumačenju i određivanju božanstvene nauke, kad se radi o savjesti puka i naroda pod uvjetom obveze vječnoga života i smrti, kad se radi o sastavljanju odluka, koje će uvijek važiti, bolje da se kaže više nego manje, bolje da se pogriješi prekoračivanjem nego li pomanjkanjem. Nasljedujmo tridentski sabor, koji je utrošio po čitave sedmice pače i mjesece ne samo za raspravljanje o pojedinim kanonima i dekretima nego i za raspravljanje o izrazima i mislima, te je u težim stvarima slao kanone i dekrete i k istim bolesnima i onima koji su bili na umoru, da budu ukrijepljeni također njihovim sudom i njihovim glasovanjem. Nasljedujmo tridentski sabor tim više, čim više i sami osjećamo, da smo od onoga vremena, otkako smo ovdje sabrani, malo napredovali do savršena čovjeka i punoće dobe Kristove, i da se vrtimo u pogrješnom krugu; nitko ne zna, kako

pene et certe exhausta est: verum existimo, cum agitur de doctrinis divinis explicandis et definiendis, cum agitur de conscientia populorum et gentium sub conditione vitae et mortis aeternae religanda, cum agitur de decretis condendis perpetuo valituris, potius plus dicatur quam minus, potius peccetur per excessum, quam per defectum. Imitemur concilium Tridentinum, quod non tantum in singulis canonibus et decretis, verum etiam in singulis canonum et decretorum phrasibus et sententiis discutiendis integras hebdomadas imo menses insumpsit et in rebus gravioribus ad ipsos infirmos et moribundos canones et decreta transmisit, ut eorum etiam iudicio eorumque suffragio munirentur. Imitemur concilium Tridentinum tanto magis, quanto magis et ipsi in corde nostro sentimus, quod ab eo tempore quo hic sumus, parum profecerimus in virum perfectum et plenitudinem aetatis Christi, et volvimur in circulo vitioso; ex quo quomodo evasuri, et finem sublimem, ad quem tendimus, obtenturi simus, nemo scit.

Hae aedes certe magnificentissimae sunt; ast omnes dicimus: discussionibus habendis non sunt aptae, quia voces immenso hoc spatio diffusae ad aures eorum, qui omnia verba audiendi ius habent, non pertingunt; et multa alia, quae ad liberam discussionem necessaria sunt, elementa desunt.[7]) Desunt imprimis ea, quae ad rem discutiendam, et fraterna cum confidentia concertandam necessaria sunt.[8]) Sine his autem nunquam finem nostrum obtenturi sumus; sed semper, ut hucusque, in incerto et ambiguo tamquam parvuli fluctuabimus. Ego certe in his rerum adiunctis unice spem habeo in Spiritu sancto qui nos dirigit, qui hanc consuetudinem habet non tantum hominum virtutibus, hominum meritis et institutionibus, sed etiam hominum defectibus et infirmitatibus, dico etiam confusionibus uti, ut altiores fines sua providentia obtineat.[9]) Ut ille nobis assistat, ut ille a nobis pericula, quae forte redirent peiora prioribus, avertat, ut ille nos ad plenae libertatis et charitatis diem transferat, hoc ardentissimum cordis mei votum et suffragium est; cui voto et suffragio certe corda venerabilium fratrum consentiunt.

ćemo iz njega izaći, i kako ćemo polučiti uzvišenu svrhu, za kojom težimo.

Ove su zgrade bez sumnje veoma veličanstvene; ali svi kažemo: nijesu podesne za raspravljanje, jer glas raspršen u ovom neizmjernom prostoru ne dopire do ušiju onih, koji imadu pravo da čuju svaku riječ. Pa i mnoge druge stvari, što su nužne za slobodno raspravljanje, ne dostaju. Ne dostaje prije svega ono, što je nužno da se može o stvari raspravljati i s bratskim povjerenjem prepirati se. Bez toga pak ne ćemo nikad polučiti svoje svrhe; nego ćemo se vazda kolebati poput mališa kao dosele u neizvjesnosti i dvojbi. Ja se doista u tim prilikama još jedino uzdam u Duha Svetoga, koji s nama upravlja, i koji običaje da se služi ne samo ljudskim krepostima, ljudskim zaslugama i uredbama, nego i ljudskim manjkavostima i slabostima, da kažem također i metežem, da poluči svojom providnošću uzvišenije ciljeve. Bio on uz nas, odvratio od nas pogibli, koje bi se možda povratile gore od pređašnjih, on neka nas prenese u dan potpune slobode i ljubavi, to je najvruća želja i glas moga srca; s ovom željom i glasom zacijelo se slažu i srca poštovane braće.

Verbalne opaske.

1.) Među ostalim protucrkvenim idejama usvojili su kod nas i starokatolici ovu, da posiju razdor među episkopatom i nižim klerom. Oni se vole pozivati na Strossmayera kao začetnika njihove ideologije, a evo kako Strossmayer na ovom mjestu odlučno osuđuje tu buntovničku pojavu

2.) Konkretna primjena ovih riječi biskupa Strossmayera na današnje prilike bila bi neophodna potreba jake katoličke štampe, koja bi mogla vazda stajati na braniku katoličkih načela protiv brojne bezbožne štampe.

3.) Ne će li se naši liberalci zgražati, kad vide iz ovih riječi, kakav je Strossmayer bio »klerikalac«!? Ali opet vidimo, koliku je važnost Strossmayer polagao u upliv svećenstva na odgoj omladine u vjerskom duhu.

4.) Time je i Strossmayer dao ovom zgodom pobude, da se doskoči jednoj aktuelnoj savremenoj potrebi reforme časoslova, što je doista i izvršeno nekoliko decenija kasnije za pape Pija X. kojega nastojanjem provedena je temeljita reforma časoslova.

5.) Čini nam se, da je ovaj odlomak Strossmayerova govora sasvijem u protimbi s disciplinarnom normom našega starokatoličkoga klera, koji pored svećeničke službe preuzimaju također razne profane službe, što više aktivno sudjeluju i u čisto lukrativnim poslovanjima. Najposlije javno je poznata stvar, da i same objekte čisto religijskoga karaktera degradiraju i zlorabljuju u čisto materijalističke lukrativne svrhe (Starokatoličke ženidbene parnice).

6.) Strossmayer aludira na nemile pojave kod talijanskog svećenstva što se tamo često zapažaju, a sve poradi krivnje nehaja prelata, koji ne skreću dovoljne pažnje na održavanje crkvenih propisa gledom na zaređivanje svećeničkih kandidata i na brigu za njihovu materijalnu oskrbu. Ova je Strosmayerova primjedba nažalost još uvijek aktuelna i opravdana.

7.) Negodovanje zbog nepodesnosti prostorija, koje otegoćuju uspješno saborsko raspravljanje.

8.) Kao da se žali na pomanjkanje međusobnog povjerenja u saborskom raspravljanju, ali je karakteristično,

9.) što je čvrsto uvjeren o asistenciji Duha Svetoga u saborskom djelovanju, koji znade i ljudskim slabostima tako upravljati, da posluže konačno višoj natprirodnoj svrsi, pa prema tome ne sumnja o pitanju juridičke valjanosti vatikanskoga sabora.

O PRERAĐENOM TEKSTU
KONSTITUCIJE
O KATOLIČKOJ NAUCI

Taj je Strossmayerov govor onaj, što je izazvao čuvenu buru i uzrujanost među saborskim ocima, a u svjetskoj štampi pobudio toliku senzaciju, da se o njemu svuda pisalo i na sva usta govorilo. Na račun ovoga govora nastao je i onaj poznati apokrif i falzifikat navodnoga Strossmayerovog govora, koji se kao pamflet rasturivao po Italiji u talijanskom, u Njemačkoj na njemačkom, a kod nas na hrvatskom jeziku. Isti je apokrifni govor kasnije doživio rusko i češko izdanje, a kod nas su ga »starokatolici« ponovno objelodanili u svrhu svoje propagande.

Premda se s kritičkog stajališta bogoslovske znanosti ne saglašavamo u cijelosti sa svim izvodima ovoga Strossmayerovog govora, ipak ako taj Strossmayerov govor, kako nam je zabilježen po stenografskom zapisniku vatikanskoga koncila, usporedno s pomenutim apokrifom, vidimo, da tu ne može biti ni govora o kakvoj sličnosti, a kamo li istovjetnosti. Prije svega očevidno je, da Strossmayer pomno pazi, te se ne bi udaljio od ortodoksnog stajališta nauka katoličke Crkve, a naročito se vidi, kako često ističe svoje priznavanje vrhovnog auktoriteta apostolske rimske stolice i potrebu podržavanja neprekinutog i nepomućenog jedinstva s istom. Naprotiv pak u pomenutom apokrifnom pamfletu nastupao bi Strossmayer ne samo kao buntovnik protiv svete stolice, nego kao očiti heretik koji je zaplovio sasvijem protestantskim vodama.

Prema tome se vidi, kakvim se nekritičkim, da ne kažemo šarlatanskim metodama služe neprijatelji katolicizma, da pred javnošću kleveću ugled crkve i apostolske stolice. Odatle može svatko bjelodano da vidi, u kakvu vrst ljudi pripadaju i starokatolički sektirci kod nas, koji se sakrivaju pod plaštem Strossmayerova ugleda, hoteći oblatiti njegovo poštenje podlo mu podmećući pomenuti apokrif, i tako zavode našu neupućenu javnost.

Sadržaj govora.

Na dnevnom redu je ponovna rasprava o prerađenom tekstu konstitucije »De doctrina catholica«. Strossmayer mimogred prigovara stilu, a zatim prelazi na stvarnu kritiku teksta. Zadržaje se ponovno kod uvodne formule konstitucije, o kojoj je opširno govorio u svom prvom govoru, kako bi trebalo da se ista promijeni. Tada mu je doduše bilo rečeno, da se to ne može mijenjati, međutim sada je ipak provedena promjena u smislu njegova prijedloga tako, te se kaže: »Sendentibus nobiscum et iudicantibus universi orbis episcopis...« No Strossmayer želi, da se još jače istakne aktivno pravo biskupske crkveno-učiteljske službe, i zato predlaže, da se poslije riječi »iudicantibus« još umetne riječ »et definientibus« Svoju tezu potkrijepljuje praksom tridentskoga sabora, a s druge strane obrazlaže, kako su neke bogoslovske škole stale u svojim tumačenjima oslabljivati smisao izraza »iudicare« i ograničivati njegovo značenje samo na odobravanje. Naglašuje, kako time nikako ne kani povrijediti prava apostolske stolice, ali s druge strane smatra svojom dužnošću zauzeti se za biskupska prava, koja su također božanstvenog podrijetla. Spominje slučaj tridentskoga sabora, kako su tadašnji oci budno pazili na svaki izraz, koji bi se mogao shvatiti u takvom smislu, da povrjeđuje biskupska prava.

Nadalje prigovara onom stavku teksta, gdje se na protestantizam svaljuje krivnja da je izvor sviju zala novijih vremena, što više osuđuje se protestanti-

DE TEXTU REFORMATO
CONSTITUTIONIS
DE DOCTRINA CATHOLICA

ORATIO

reverendi patris domini Josephi Georgii Strossmayer, episcopi Bosniensis et Sirmiensis.

Die 22. Martii 1870., in conc. Vatic. habita.
(Mansi — Petit: Ampl. coll. concil. t. 51. pag. 72 B — 77 C)

Eminentissimi praesides, ac eminentissimi et reverendissimi patres.

Paucis me quantum possibile est expediam, quia longiorem esse vetat adversa valetudo et magnum ad usque fastidium, et aliquando longiores orationes quae mihi quidem pro rerum, quae hic tractandae sunt, gravitate aliquando necessariae videntur, propter loci importunitatem vix non superfluae redduntur, cum ab omnibus debite audiri nequeant, cumque earum impressionibus prohibitis vix ullus modus restet eas in communem omnium patrum utilitatem et usum derivandi.

Ea quae ad stylum praesentis schematis attinent silentio premam quamquam ille hinc inde meo saltem iudicio intolerabilis atque ita comparatus sit, ut non tam stylus cogitationibus praecise et presse exprimendis inserviat, quam potius cogitationes, etiamsi contrito collo, stylo accommodentur. Est quidem verum quod dictum hodie nobis fuit, nobis liberum esse styli correctionem suadere: sed res facile dicitur, difficile autem ad effectum deducitur. Nam stylus hic totus textura quaedam est; in texturam autem inserere novum fragmentum semper erit alienum, et oculis peritis semper visibile: et aliquis unus ex concilii patribus ante me loquens de styli corectionibus[1]) apte et abundanter disseruit, et correctiones proposuit.

Venio ad rem ipsam; tres observationes faciam quarum prima spectat ad ultimum proemii fragmentum quod incipit (col. 33 A): „Cum itaque nos". Mea sententia mox ab initio fuit, et acta est, rei de qua agitur naturae, conciliorum antiquorum praxi et consuetudini, et praesentis temporis realibus indigentiis et votis magis convenire, si ea quae communi, etiamsi non aequo, nostrum omnium iure, communi

---

zam uvredljivim izrazima. Strossmayer upozoruje na netočnost ovih izvoda i prigovara što se upotrebljuju tako izazovni i uvredljivi izrazi, jer to može više škoditi stvari nego li koristiti. Spominje poimence i neke zaslužne protestantske muževe, koji su svojim naučnim radom učinili ne male usluge crkvi, kao Leibnitz i Guizot, pobijajući racionalističke zablude.

Na ovom je mjestu govornika prekinuo predsjednik kardinal De Angelis ispravljajući govornika što se ne drži doslovnog smisla teksta, gdje se ne govori o konkretnim osobama, već o stvari kao takvoj.

O PRERAĐENOM TEKSTU
KONSTITUCIJE
O KATOLIČKOJ NAUCI

IV. GOVOR
biskupa Strossmayera na vatikanskom saboru,
održan dne 22. ožujka 1870.

Uzoriti predsjednici, te uzoriti i prečasni oci.

Koliko je moguće, bit ću kratak, jer da budem duži, zabranjuje mi i nepovoljno zdravlje, i dosada velika odvratnost, a ponešto i to, što duži govori, ma da bi se gledom na važnost stvari katkada činilo da su potrebni, jedva da ne postaju zbog nezgodnosti mjesta izlišnima, jer ih ne mogu svi čuti kako treba, i budući da su zabranjeni dojmovi o njima, jedva da preostaje koji način, kako da se svi oci zajednički s njima okoriste i uporabe ih.

Što se tiče stila ovoga teksta, prešutjet ću, premda je taj tu i tamo po mom barem sudu nesnosan i tako udešen, da ne služi stil u svrhu točnog i zbitog izražavanja misli, nego većma da se misli, pa makar i skrhanim vratom, prilagode stilu. Istina, da nam je danas rečeno, te nam je slobodno svjetovati da se stil ispravi: no lako je to reći, ali teško izvršiti. Čitav naime ovaj stil, kao da je kakva tkanina; ako se pak u tkaninu umetne novi odlomak, uvijek će to biti strano, i vješto će oko to uvijek zapažati; uostalom, jedan od saborskih otaca, koji je prije mene govorio o ispravcima u stilu, zgodno je i opširno raspravljao, te je predložio i ispravke.

Dolazim na samu stvar; primijetit ću tri stvari; prva se od tih tiče posljednjega odlomka uvoda, koji počinje riječima: „Budući dakle mi...” Moje je mišljenje još od početka bilo, a i sada tako mislim, da više odgovara prirodi stvari o kojoj se radi, da više odgovara praksi i običaju drevnih sabora, a i sadašnjim stvarnim potrebama i željama, ako se ono, što se sastavlja zajedničkim, ako i ne jednakim, ali ipak pravom sviju nas, te zajedničkim svjetovanjem i trudom, da se također nagovara i objelodanjuje zajedničkim imenom. Odgovorilo mi se doduše, da je naslov kanona i dekreta tako ustaljen neoborivim ugle-

---

Strossmayer je ipak nastavio da u istom smislu dalje govori, a na to su uslijedili znaci negodovanja, tako te je predsjednik kard. Capalti ustao i opomenuo govornika, da se drži teksta i ne udaljuje se raspravom u digresije. Budući da je Strossmayer sveudilj nastavljao da u istom smislu proslijedi, učestalo je sve više prekidanje sa strane predsjednika i upadice od strane prisutnih otaca. Najposlije htio je još da govori o aplikaciji pravila Vincencija Lirinskog o jednodušnom suglasju. No kako je buka bivala sve žešća, nije mogao dalje da govori, već je prosvjedujući proti prekidanju i raznim poklicima negodovanja sišao s govornice.

consilio et opere conficiuntur, communi quoque nomine compellentur et publicentur. Responsum mihi quidem fuit, irreffragibili auctoritate titulum canonum et decretorum ita esse stabilitum, ut is amplius alterari omnino nequeat. Res quidem mihi nova, et in oecumenicis conciliis hucusque inaudita visa est.[2]) Venerandae deputationi, quae huic schemati corrigendo insudavit, ego tenerrimas gratias ago, quod in rem, ut ita dicam, inalterabilem, tamen aliquam alterationem et commutationem in melius admiserit, dicendo nempe: „Sedentibus nobiscum et iudicentibus universi orbis episcopis in hanc oecumenicam synodum auctoritate nostra in Spiritu sancto congregatis". Ego vestigiis deputationis insistendo, et exemplum gravissimorum et eruditorum virorum imitando, brevem adhuc immutationem, seu, ut rectius dicam, unius tantum vocis adiectionem suadebo et quidem eum in finem, ut divina episcoporum iura pressius ac praecisius exprimantur. Quod suadeo, sequens est; dicatur nempe: *Sedentibus nobiscum ac iudicantibus et definientibus de fide universi orbis episcopis*; aut si praeplacuerit: *Sedentibus nobiscum ad iudicandum et definiendum de fide universi orbis episcopis.* Unius huius vocis additionem ex sequentibus rationibus suadeo: 1. quia in oecumenicis conciliis haec a me commendata formula fuit usitata, et quidem in iis etiam oecumenicis conciliis, in quibus dogmaticae epistolae et constitutiones examinabantur et diiudicabantur: et episcopi in hisce talibus conciliis ad ius suum divinum extra omnem dubitationem ponendum ita subscribere consueverunt: „Judicans et definiens subscripsi" aut vero „definiens subscripsi."

2. Notum est quod concilium Tridentinum, cuius ego cuperem ut vestigiis semper et in omnibus insistamus, concilium Tridentinum non tantum illam vere divinam et, iuxta meam saltem persuasionem, omni imitatione dignam, omnibus suis canonibus et decretis ex apostolorum concilio mutuatam formam adhibuit: „Sacrosancta Tridentina synodus in Spiritu sancto congregata"; sed, ut quilibet semet convincere potest, in fine huius concilii omnes episcopi, fere nullo excepto, subscripiserunt: „Definiens subcripsi".

3. Cur ego hanc vocis additionem suadeam, haec ratio est; quia ut omnibus nobis constat, recentissimo tempore in controversiis suscitatis certi scholae theologi sensum vocis huius *iudicare*, dum de episcopis in conciliis agitur, adeo enervarunt, adeo extenuarunt, ut omnem iuridicum significatum et valorem eidem eriperent, atque tantum ad solam facultatem approbandi reducerent. Ut itaque divina episcoporum iura salva et inviolabilia sint, formulam „iudicantibus" per additionem vocis *definientibus* definitam et praecisam esse volo.

Eminentissimi ac reverendissimi patres, omnes aequo modo convicti sumus, ad praecipua divinae pietatis et misericordiae opera pertinere divinum in ecclesia primatum: omnes aequo modo convicti sumus et parati sumus illam sancti Cypriani in libro *de unitate ecclesiae* quoad primatum divinam sententiam, si opus est,[3]) sanguine nostro subsignare. Omnes nos parati sumus divinam hancce auctoritatem et eius iura fusis praeconiis si opus sit celebrare et praedicare, quemadmodum eamdem recentissimis temporibus magis quam aliis nostra publica agendi ratione et praedicavimus et professi sumus. Sed etiam episcoporum iura divina sunt: non sunt nostra proprietas. A Deo illa accepimus, ut iis in concilii et in ecclesiae utilitatem et decus utamur

dom, da se uopće više ne može promijeniti. To mi se doduše činila dosada u općenim saborima nečuvena novost. Ja najusrdnije zahvaljujem poštovanom odboru, koji se trudio, da ovaj tekst ispravi, što je ipak dopustio te se u stvar, da tako reknem nepromjenljivu, unese neka izmjena i promjena na bolje, kad se naime kaže: „Dok s nama zasjedaju i prosuđuju biskupi čitavoga svijeta, koji su se našim ugledom sakupili u Duhu Svetom u ovaj općeniti sabor." Ja bih još idući stopama odbora i nasljedujući primjer veoma znatnih i učenih ljudi svjetovao još kratku promjenu, ili bolje reći, samo dodatak jedne riječi, i to u tu svrhu, da se božanstvena prava biskupa jače i točnije izraze. Što predlažem jest slijedeće; neka se naime kaže: „Dok s nama zasjedaju, te prosuđuju i *zaključuju o vjeri* biskupi čitavoga svijeta" ; ili ako je po volji: „Dok s nama zasjedaju biskupi čitavog svijeta *da prosuđuju i zaključuju o vjeri*".

Dodatak ove jedne riječi predlažem na osnovi ovih razloga:

1. jer se na općenitim crkvenim saborima upotrebljavao ovaj obrazac, što ga ja predlažem, i to također u onim općenitim saborima, na kojima su se ispitivale i rasuđivale dogmatičke poslanice i odredbe: biskupi su pak u takvim saborima, da svoje božanstveno pravo isključe od svake sumnje obično ovako se potpisivali: „Rasuđujući i zaključujući potpisah" ili pak: „zaključujući potpisah".

2. Poznato je, da je tridentski sabor, čijim stopama bih ja želio da svi uvijek slijedimo, taj tridentski sabor upotrijebio ne samo onaj doista božanstveni i po mom barem uvjerenju, svakog nasljedovanja dostojni obrazac u svim svojim kanonima i dekretima, što ga je uzeo od apostolskog sabora: „Sveti tridentski sabor, sabran u Duhu Svetom"; ali kako se svatko može uvjeriti, na svršetku toga sabora potpisali se svi biskupi gotovo bez izuzetka: „Zaključujući potpisah".

3. Razlog, zašto ja predlažem, da se doda ova riječ, jest ovaj: jer, kako je svima nama poznato, u najnovije vrijeme tako su bogoslovi izvjesne škole u prepirkama, što su ih podigli, oslabili smisao ove riječi „prosuđivati", kad se radi o biskupima na saborima, tako ga istančali, da su mu oduzeli svako pravno značenje i vrijednost, i stegnuli ga samo na pravo odobravanja. Da budu dakle božanstvena biskupska prava zdrava i nepovrijeđena, hoću da obrazac „dok rasuđuju" (iudicantibus) bude određen i jasan dodatkom riječi „dok zaključuju" (definientibus).

Uzoriti i prečasni oci, svi smo jednako uvjereni, da božanstveno prvenstvo u crkvi pripada među naročita djela božje dobrote i milosrđa: svi smo jednako uvjereni i spremni smo, ako ustreba i krvlju svojom potpisati onu božanstvenu misao svetog Ciprijana u knjizi o jedinstvu crkve, što se tiče prvenstva. Svi smo spremni ovaj božanstveni ugled i njegova prava, ako ustreba opsežnim hvalospjevom uzdizati i propovijedati, kaošto smo o njem u najnovije vrijeme većma nego inače propovijedali i priznavali ga svojim javnim nastupanjem. Ali i biskupska su prava božanstvena: nijesu naša svojina. Mi smo ih primili od Boga, da ih upotrebljavamo na korist i čast sabora i crkve, i na korist svoga puka, pa ih se nitko od nas ne može odreći: radije će se odreći života po svom vanjskom položaju, nego li prava, što su mu božanstvenim načinom povjerena, da ih na dan suda, kad ih zatraži naš Gospod, njemu povratimo neokrnjena, nepovrijeđena i ako je moguće s mnogim dobitkom.

et in populi nostri utilitatem, et iis renunciare nostrum nemo potest: vitam potius externa sua positione renuntiabit, quam iura sibi divinitus credita, ut in iudicii die, cum Dominus noster deposcet, integra, inviolabilia, et si possibile est, cum multo foenore eidem restituamus.[4])

Dixi ergo hac in re nos incedere oportere et insistere concilii Tridentini vestigiis. Notum est quod concilium Tridentinum certe summi pontificis Romani auctoritatem et iura eiusdem inviolabilia esse voluerit, et recte quidem: sed eadem firmitate et eadem conscientia ciustodivit concilium Tridentinum episcoporum iura divina. Omnium vestrum memoriae inhaerebit certe sessio XVI, quae fuit prima sub Pio IV celebrata, in qua duae saltem voces, quae videbantur proponendae legatis, occasionem gravissimae controversiae dederunt Hispanis episcopis tunc temporis summa cum energia hisce vocibus reluctantibus, nec quiescentibus quousque aperte in protocollo non nominaretur eos protestare contra eas voces. Immo vero aliquis Hispaniae episcopus non contentus inseruisse hanc suam cautelam in protocollo, sibi hunc dari petiit ad aeternam rei memoriam a secretario qui a protocollis erat. Prioh dolor! hic loci protocolli non existunt, nec huiusmodi adminicula.[5]) Ast concilii Tridentini patres eo usque non quieverunt, quousque tandem in sessione XXIV capite 21 non fuisset ita explicata et definita haec formula, ut in nullo equidem episcoporum iuribus contraria esset. Id peculiare est, quod in hoc capite dicitur, ideo id fieri ut ne unquam futuris temporibus de canonibus et decretis, quae concilii Tridentini auctoritate condita sunt, ulla dubitandi occasio praebeatur.

Notum est concilium Tridentinum eodem modo processisse cum ageretur de sacramento ordinis, et canone quidem octavo aut septimo ut diffuse narrat Pallavicinus lib. XXIX historiae suae. Qua occasione concilium Tridentinum ipsas etiam voces conciliorum auctoritate sacratas a se removit, ne in aliquo divinis episcoporum iuribus praeiudicare videretur. Ego convictus sum, quod si hanc sententiam in medio partium concilii Tridentini propugnarem, certe plurimi, paucissimis exceptis, in meam sententiam, ut dici solet, pedibus manibusque irent, excepto certe praedecessore meo in cathedra hacce.[6])

Secunda observatio refertur ad fragmentum: „Nemo siquidem ignorat proscriptas a Tridentinis patribus haereses etc." Hic sermo est, reverendissimi patres, de protestantismo; et venerandi episcopi, qui huic schemati corrigendo insudarunt, omnium malorum et omnium errorum, qui inde a concilii Tridentini temporibus usque ad nostra tempora mundum inundarunt, omnium inquam errorum et malorum fontem et originem protestantismum esse putant; quem plane initio sequentis fragmenti vocant cum suis surculis impiam pestem, cuius veneni virus pervaserit etiam ecclesiae filios. Pace virorum eruditissimorum, et eruditione et auctoritate certe mihi praestantium, dicam mihi hoc totum primum fragmentum non videri neque veritati plene, et charitati certo non conforme esse.

Non est conforme plene veritati: Certum quidem est protestantes grande crimen commisisse, cum spreta et insuper habita hac catholicae ecclesiae auctoritate, non ut dicit schema, res religiosas, sed res fidei id est aeternas et immutabiles rationis iudicio et arbitrio subiicerent. Pernicioso hocce superbiae et corruptionis humanae fomento certe fons grandium ecclesiae malorum est apertus; et certe exinde rationa-

Rekao sam dakle, da mi u toj stvari moramo ići i držati se stopa tridentskoga sabora. Zna se da je tridentski sabor bez sumnje htio da ugled rimskoga biskupa i njegova prava budu nepovrijeđena, i to s pravom: ali jednako čvrsto i jednako svijesno čuvao je tridentski sabor božanstvena prava biskupa. Svi se vi zacijelo sjećate XVI. sjednice, što se prva održavala za pape Pija IV., gdje su samo dvije riječi što su se izaslanicima činile, da ih treba predložiti, dale španjolskim biskupima povoda veoma ozbiljnoj prepirci, koji su se tada najvećom silom protivili ovim riječima, i nijesu mirovali, doklegod nije u zapisniku bilo izrično spomenuto, da oni prosvjeduju proti tim riječima. Što više, neki od španjolskih biskupa nije se zadovoljio time, što je uvrstio ovu svoju opasku u zapisnik, nego je zatražio, da mu zapisnički tajnik izda o tom pismenu potvrdu za vječnu uspomenu. Nažalost, ovdje nema mjesta zapisnicima, niti sličnim pomagalima. Ali oci tridentskoga sabora nijesu mirovali sve dotle, doklegod nije najposlije u XXIV. sjednici 21. poglavlju bio objašnjen i zaključen ovaj obrazac, da ne bude baš ni u čem oprečan pravima biskupa. Naročito valja istaknuti to, što se u tom poglavlju kaže, da to biva za to, te se ne bi nikada u buduće našao povod sumnji o kanonima i odredbama, što su sastavljene ugledom tridentskoga sabora.

Poznato je, da je tridentski sabor isto tako postupao, kad se radilo o sakramentu reda, i to u kanonu osmom ili sedmom, kako to opširno pripovijeda Pallavicini u knjizi XXIX. svoje povijesti. Tom je zgodom tridentski sabor otklonio od sebe i iste riječi posvećene ugledom sabora zato da se ne bi činilo, da se u čemu presiže u božanstvena prava biskupa. Ja sam uvjeren, kad bih to mišljenje branio u zboru otaca tridentskoga sabora, bez sumnje bi većina njih s veoma malo izuzetaka, rukama i nogama kako se veli, borila se za moje mišljenje, izuzevši dakako moga predgovornika na ovoj stolici.

Druga opaska tiče se odlomka: „Nikomu nije nepoznato, da su od tridentskih otaca osuđena krivovjerja itd....” Ovdje je govor, prečasni oci, o protestantizmu; i prečasni biskupi, koji su se trudili da isprave ovaj tekst, drže, da je izvorom i začetkom sviju zala i sviju zabluda, što su onamo od tridentskoga sabor do danas poplavile svijet, da je rekoh izvorom i začetkom tih sviju zabluda i zala protestantizam; nazivaju ga dapače na početku narednoga odlomka sa svojim ograncima bezbožnom kugom, koje je otrovni sok prodro i u sinove crkve. Čast veoma učenim ljudima, koji su bez sumnje učeniji i ugledniji od mene, ali ću reći, da se meni čitav ovaj prvi odlomak čini, te nije potpuno u skladu s istinom, a pogotovo ne s ljubavlju.

Nije posvema u skladu s istinom. Istina je doduše, da su protestanti mnogo skrivili, što su prezreli i smatrali suvišnim ovaj ugled katoličke crkve, te ne, kako kaže tekst, religijozne stvari, već stvari vjerovanja, t. j. vječne i nepromjenljive vjerske istine podvrgli subjektivnom sudu i samovolji razuma. Ovim pogubnim zadahom ljudske oholosti i pokvarenosti bez sumnje da je otvoreno vrelo velikih zala crkve; bez sumnje, da se odatle izrodio racionalizam i kriticizam, i druge nakazne zablude. Ali valja znati i to, da su klice protestantizma i racionalizma koji je s njime u vezi, postojale već prije XVI. vijeka, da su postojale prije u tako zvanom humanizmu i laksizmu, što su ga u samom protestantizmu doista neopreznim načinom gajili i podr-

lismus et criticismus, et alia inde sunt orta errorum monstra. Verum sciendum est, etiam protestantismi et eius qui cum illo in connexione est rationalismi germina saeculo XVI iam praeextitisse, praeextitisse in sic dicto humanismo et laxismo, quem in ipso protentatismo viri magnae auctoritatis incauto sane modo foverunt et nutriverunt. Nisi germen protestantismi et rationalismi iam paeextitisset, vix concipi posset quomodo exigua scintilla tam grande in medio Europae excitaverit incendium, hodierna die adhuc non restinctum.

Secundo nec illud in dubium vocari potest, ecclesiae, religionis et fidei et omnis auctoritatis contemptum et perniciosissimas doctrinas enatas fuisse absque ulla parentela et cognatione cum protestantismo, in medio gentis catholicae saeculo XVIII temporibus Voltaire et encyclopaedistarum. Eae non transierunt per medium protestantismum, sed in medio catholicae nationis exortae sunt: quae animorum et mentium corruptio, ut notum est, tantam edidit tamque terribilem stragem, ut eversis cunctis totius humanae societatis fundamentis, omnia inaudito modo funeribus et sanguine compleverit. De ea re, de eo phoenomeno dici non potest quod alienum contagium sit, sed contagium, proh dolor! et sanguineis lacrymis deplorandum, proprium, cu us virus adhuc serpit, et hodiernae societati magna pericula minatur.[7])

Tandem et illud negari non potest et illud mihi videtur execrandum, quod venerandae deputationis membra in texenda genealogia naturalismi, materialismi, pantheismi, atheismi, haec omnia sine ullo discrimine videantur asserere protestantismo. Certe perniciosissimae hae sunt doctrinae; certe omnibus conatibus in id intendendum, ut huiusmodi doctrinae ex conscientiis hominum, et omni ex mundo eliminentur. Verum ut praeclarissimus unus orator, qui primus quantum recordor locutus est, dixit, etiam materialismus et huiusmodi errores iam temporibus concilii Nicaeni in schola Alexandrina enati et inde evulgati fuere; ita ut veritati plane et ex toto conforme non videatur huiusmodi teterrima vitia soli protestantismo adscribere. Praeterea dantur, et sunt etiam in medio protestantium, viri etiam graves qui ecclesiae (et sunt viri graves) qui ecclesiae catholicae et nobis in hisce errorum commentis et monstris oppugnandis quandoque praeclaro sunt auxilio et adiumento.[8]) Ego memorabo unum ex antiquis, Leibnitz, eruditum virum in ecclesiae catholicae institutis diiudicandis, aequum vero in errobribus oppugnandis, et propulsandis vitiis strenuum, et qui summas vires adhibuit ut inter communitates christianas concordia inveheretur.

Ego adhuc quaedam, eaque pauca memorabo. Scitis omnes et exhorruistis ad immanem illum librum Renani qui divinitatem Domini nostri Jesu Christi aggressus est; praeclara dicta sunt ab episcopis catholicis et doctoribus ecclesiae catholicae ad hunc errorem confutandum, praeclara certe et omni laude dignissima. Verum memorare non dubitamus, fuisse etiam inventos in medio protestantium praeclaros viros, qui aeque hunc librum oppugnarunt, qui Jesu Christi vindicias praebuerunt: ego unum memorabo vel duos. Quis non novit opus Guizot, qui responsionem aggressus est, et cuius meditationes de religione cuperem ut omnium manibus quantum possibile est tererentur (*murmur*), certe paucis exceptis; qui talia habet ut ab eo neque sperari, neque expectari possent: plura in libris eius praeclara sunt. Ego quidem existimo dari in medio protestan-

žavali ljudi od velikog ugleda. Da nije klica protestantizma i racijonalizma već prije postojala, jedva bi se moglo zamisliti, kako bi tako neznatna iskra mogla usred Evrope raspiriti tako golemi požar, što se još do današnjega dana nije stišao.

Drugo, ne može se posumnjati ni o tom, da se prijezir crkve, religije, vjere i svakog auktoriteta kao i najpogubnije zasade porodile bez ikakvog očinstva i srodnosti s protestantizmom, i to usred katoličkog naroda u XVIII. vijeku u vrijeme Voltaira i enciklopedista. Te zasade nijesu prešle posredovanjem protestantizma, već su se porodile usred katoličkog naroda: ova pokvarenost srca i duhova, kako je poznato, uzrokovala je toliki i tako strašni pokolj, da je porušivši sve temelje čitavog ljudskog društva, sve napunila nečuvenim načinom lješinama i krvlju. O toj stvari, o toj pojavi ne može se reći, da je tuđa zaraza, nego vlastita zaraza, koju bi nažalost trebalo krvavim suzama oplakivati, koje se otrov još uvijek širi i prijeti velikim pogiblima današnjem društvu.

Najposlije ne možemo a da ne zaniječemo, a to mi se čini da valja oštro osuditi, što se čini, da članovi poštovanog odbora sastavljajući rodoslovlje naturalizma, materijalizma, panteizma, ateizma, ovo sve bez razlike pripisuju protestantizmu. Nema sumnje, ovo su veoma pogubne nauke; nema sumnje, da treba pokušati sve načine, kako da se ovakve nauke izluče iz ljudskih savijesti i iz čitavog svijeta. Ali, kako je jedan veoma odlični govornik, koji je, koliko se sjećam, prvi govorio, rekao, također materijalizam i ove vrsti zablude porodili su se već u vrijeme nicejskoga sabora u Aleksandrijskoj školi, i odanle se širile; tako da se čini, te doista i nipošto nije u skladu s istinom pripisivati ovake najpogubnije zablude jedinom protestantizmu. Osim toga imade, i nalaze se također među protestantima ljudi također veoma ozbiljni, koji su crkvi (a jesu ozbiljni ljudi) koji su katoličkoj crkvi i nama katkada u pobijanju ovih izmišljotina i nakaza od zabluda pružali odličnu pomoć i potporu. Ja ću spomenuti jednoga od starijih, Leibnitza, čovjeka učena, u prosuđivanju uredaba katoličke crkve, kaošto i u pobijanju zabluda i uklanjanju opačina neustrašiva, koji je također svim silama nastojao, da se unese sloga među kršćanske zajednice.

Ja ću još nešto, i to samo ukratko spomenuti. Svi znadete i zgražate se nad onom užasnom knjigom Renanovom, gdje je napao na božanstvo Gospoda našega Isusa Krista; predivne su riječi, kojima su katolički biskupi i učitelji katoličke crkve pobijali ovu zabludu, doista predivne i dostojne svake hvale. Ali nema sumnje, da se sjećamo, kako se i među protestantima našlo veoma odličnih ljudi, koji su jednako navalili na tu knjigu, koji su stali na obranu Isusa Krista. Ja ću spomenuti jednoga ili dvojicu. Tko ne poznaje Guizot-a, koji se odlučio na odgovor, i kojega razmatranja o vjeri bih želio, koliko je moguće da se nađu u rukama sviju (mrmljanje), dakako uz male izuzetke; on govori o takvim stvarima, kakvim se ne bismo mogli od njega nadati niti ih očekivati: veoma mnoge stvari u njegovim djelima su predivne. Ja dakle držim, da i među protestantima imade njih veoma mnogo, koji u Njemačkoj, Engleskoj i Americi, slijedeći stopama ovih ljudi još ljube Gospoda našega Isusa Krista i zaslužuju, da se na njih primijene one riječi velikog Augustina: „Lutaju, lutaju, ali u dobroj

tium magnam turbam, quae vororum illorum in Germania, Anglia et America vestigia premens et Dominum nostrum Jesum Christum adhuc amans meretur, ut ad eam applicentur illa magni Augustini verba: Errant, errant, sed bona fide (*murmur*) errant: haeretici sunt, haeretici, sed nullus pro haereticis habet.

Praeses cardinalis de Angelis. Precor, reverendissime pater, ut abstineas a verbis quae scandalum in nonnullis patribus excitant.

Orator nonnulla profert verba in eodem sensu, quae non percipiuntur; sed statim interrumpitur ab eminentissimo praeside cardinali Capalti, qui animadvertit hic non agi de protestantibus sed de protestantismo, non agi de personis sed de haeresi in genere. Porro negandum non esse tot hodiermos errores tanquam a fonte derivasse a protestantismo in genere spectato, nimirum a principio iudicii privati; igitur sibi videri non esse contra charitatem si dicatur protestantismum in seipso spectatum eum esse a quo tot monstra errorum derivarunt, ideoque ex verbis proemii nullam protestantibus legitimam offensionis occasionem dari.

ORATOR. Ego gratias summas habeo eminentiae vestrae pro hac instructione: sed me argumenta quae eminentia vestra protulit ad id probandum, quod omnia illa mala sint adscribenda protestantibus, non convincunt. Et ego existimo dari in protestantismo non unum alterumve hominem, sed turbam hominum qui adhuc Jesum Christum amant (*murmur*).

Praeses cardinalis Capalti. Peto ut insistas iis de quibus schema loquitur. Haec est expressio quae de protestantibus adhibita fuit. Tantum dictum est, proscriptas a Tridentinis patribus haereses in multiplices discordesque sectas fuisse discissas. Igitur vides hic nec nominari protestantes; nominantur tantum sectae quae a concilio Tridentino damnatae fuerunt. Verum quae dicuntur de infinitis aliis sectis, quae ex huiusmodi primis haeresibus exierunt, reverendissimi patres iudicabunt. Igitur mihi quidem videtur, revera videtur nullam offensionem fieri in protestantes. Igitur te rogo ut velis desistere ab huiusmodi sermone, qui ut candide fatear, aures offendit plurimorum episcoporum.

ORATOR. Ego concludo. Ast certe scio multos esse viros in medio protestantium viventes, qui toto corde desiderarent ne aliquid in schemate poneretur, quod gratiae divinae inter eos adspiranti poneret modum. Ego scio in concilio Tridentino actum fuisse cum summa cautione, prudentia et charitate cum ageretur de protestantibus. Concilium Tridentinum ideo dicit Tridentinum ad Germaniae fauces convenisse, ita ut promptitudo offeretur protestantibus ad concilium veniendi. In fine concilium Tridentinum dicit: Quamquam protestantes in medium nostrum venirent, omni charitate et humanitate eos exciperemus; tamen ita rem ipsorum et negotia ipsorum tractavimus, ut non tam nostram quam eorum causam agere videremur. Cuperem ut illos non...

Praeses cardinalis Capalti. Haec cura habita fuit a sanctissimo Domino nostro, dum postquam indixit oecomenicum concilium, apostolicis suis litteris omnes protestantes invitavit, ut si ad lumen redire vellent, id incunctanter facerent, atque materna viscera in ipso Romano pontifice nec non in oecumenico concilio invenirent (Approbationis signa). Proponamus potius ecclesiam tenerrimam matrem semper fuisse: non faciamus huiusmodi comparationes, quae quodam modo offendunt zelum pastorum ecclesiae. Ecclesia semper viscera charitatis

vjeri (mrmljanje) lutaju: krivovjerci su, krivovjerci, ali nitko ih ne drži za krivovjerce.

Predsjednik kardinal De Angelis. Molim prečasni oče, da se klonite riječi, koje pobuđuju kod nekih otaca sablazan.

Govornik progovara još nekoliko riječi u istom smislu, ali se ne mogu razumjeti, ali ga odmah prekine kardinal predsjednik Capalti. On upozorava, da se ovdje ne radi o protestantima, već o protestantizmu, ne radi se o osobama, već o krivovjerju uopće. Nadalje ne može se poreći, da mnoge današnje zablude proistječu kao iz izvora od protestantizma uzeta kao takova uopće, t. j. od načela privatnog rasuđivanja; čini se dakle, da nije ništa učinjeno protiv ljubavi, ako se kaže, da je protestantizam, posmatran u sebi samom, da je on taj, odakle su proizašle tolike nakaze zabluda, i stoga da se ne daje riječima iz predgovora nikakva opravdanog povoda, zbog čega bi mogli biti uvrijeđeni.

Govornik. Ja najljepše zahvaljujem vašoj uzoritosti za ovu uputu: ali me razlozi, što ih je vaša uzoritost navela za dokaz, da sva ta zla valja pripisati protestantizmu, ne uvjeravaju. Ja držim, da imade u protestantizmu ne samo koji taj čovjek, nego čitavo mnoštvo ljudi, koji jošte Isusa Krista ljube (mrmljanje).

Predsjednik kardinal Capalti. Molim, da se držite onoga, o čemu se govori u tekstu. Ovo je izraz, koji je bio upotrijebljen za protestante. Rečeno je samo, da su se krivovjerja, osuđena od tridentskih otaca, pocijepala u mnogostruke i razrožne sljedbe. Vidite dakle, da se ovdje ni ne spominju poimence protestanti, imenuju se samo sljedbe, koje su bile osuđene po tridentskom saboru. O onom pak, što se govori o nebrojenim drugim sljedbama, što su proizašle iz ovih prvih krivovjerja, prosuđivat će prečasni oci. Meni se dakle čini, doista čini, da se ništa ne vrijeđa protestante. Molim vas dakle, da odustanete od ovakova govora, koji otvoreno priznajem, vrijeđa uši mnogih biskupa.

GOVORNIK: Ja završujem. Znam dakle sigurno, da među protestantima živu mnogi ljudi, koji bi od srca željeli, da se ne stavi štogod u tekst, što bi stavljalo zapreka milosti božjoj, koja među njima djeluje. Ja znam, da se na tridentskom savoru postupalo veoma oprezno, mudro i ljubežljivo, kad se radilo o protestantima. Tridentski sabor kaže, da se zato sastao u Tridentu na granici Njemačke, da se pruži protestantima prilika, da dođu na koncil. Na svršetku kaže tridentski sabor: Premda bi ako bi protestanti došli u našu sredinu, njih primili sa svom ljubavlju i uljudnošću, ipak smo o njihovim stvarima tako raspravljali, da se činilo te raspravljamo ne toliko o našoj, koliko o njihovoj stvari. Želio bih dakle, da ih ne...

Predsjednik kardinal Capalti: Za ovo se naš presveti Otac pobrinuo, kad je poslije, kako je urekao općeniti sabor, pozvao svojim apostolskim pismom sve protestante, ako hoće da se povrate k svijetlu, to neka to učine bez oklijevanja, i da će naći očinsko srce i kod rimskoga velikog svećenika i kod općenitog sabora. (Znaci odobravanja).

Predpostavljajmo nadalje, da je crkva uvijek bila najnježnija majka; ne činimo ovakvih poredaba, koje na neki način vrijeđaju revnost pastira. Crkva je uvijek imala srce puno ljubavi kako prema svima koji su u zabludi, tako i prema svima inovjercima; ali to nije priječilo, da ne bi osuđivala zabluda, da ne bi govorila istine o nauci. I meni se čini, opet ponavljam, meni se čini, ako hoćemo iskreno da

habuit et in omnes errantes et in omnes heterodoxos; sed id non prohibuit quomimus errores configeret, quonimus super doctrinam veritatem diceret. Et mihi videtur, rursus repetam, mihi videtur, si velim sincere loqui, tuas animadversiones hoc sub respectu nullum fundamentum habere in ipso schemate, quo protestantes possint odium suum in ecclesiam catholicam proferre.

ORATOR. Ego concludo, sed contra unam vestrae eminentiae observationem unum verbum tantum debeo...

Hic eminentissimus praeses Capalti verba facere conatur; *sed statim undique murmurantibus patribus prosequitur.*

ORATOR. Haec ego ad ristia huius concilii adiuncta refero... (*Ob nimium indignationis murmur vix percipi verba omnia potuerunt.*) Facio tertiam observationem, brevem, brevissimam, quae tamen mihi videtur ad essentiam spectare; et conscientiam meam ita commovet, ut eam silentio praeterire nullo modo potuerim. Dictum est nos post prooemii huius discussionem ad suffragandum ituros; et in decreto, quod in supplementum ordinis interioris nobis datum est, dicitur super res in concilio Vaticano agendum esse votorum maioritate. Contra, commentarium hanc in rem scripserunt quidam episcopi, et quaesierunt utrum antiqua illa regula de morali unanimitate...

Hic iterum ob redintegratum et crescens indignationis universalis murmur verba oratoris suffocantur.

Praeses cardinalis Capalti. Hoc non pertinet ad hodiernam discussionem.

Vehementer approbant patres interruptionem et assertionem; *et reverendissimus orator interrumpens respondere conatur. Interim patres denuo communissime obstrepunt, vix non fremunt, pluresque ut descendat orator postulant.*

ORATOR. Vestra eminentia certe ignoscere debet. Ego veneror iura praesidum... ego certe si praeterita regula aeterna illa et immutabilis de unanimi consensione morali... moraliter ad omnes unanimi...

Suffocatur vox oratoris indignationis strepitu. Attamen prosequitur.

ORATOR. Ego contra omnem interruptionem protestor, ego...

Patres surgentes clamant: Protestamur nos contra te.

Iterum orator. Ego protestor contra omnem interruptionem.

Primus praeses iterum atque iterum titinnabulum sonat.

Patres unanimiter. Placet, descendat, descendat.

ORATOR. Ego protestor contra...

Descendit orator et indignabundi patres e subselliis egrediuntur, singuli pro se varia obmurmurantes.

Alii dicebant: *Et isti nolunt infallibilitatem papae, iste ne est infallibilis?* Alii: *Lucifer est iste, anathema, anathema.* Alii vero. *Alter Lutherus est iste, eiiciatur foras.* Omnes autem clamabant: *Descende, descende.*

Orator autem semper dicebat: Protestor, protestor, *et descendit.*

Cum patres subselliis relictis ex aula discedere inciperent, eminemtissimus primus praeses abeuntes campanulaes sonitu continuit, ut eos de congregatione in diem posterum habenda moneret.

govorimo, vaše su opaske s ovoga stajališta bez ikakva osnova u samom tekstu, zbog kojega bi protestanti mogli očitovati svoju mržnju protiv katoličke crkve.

GOVORNIK: Ja svršavam, ali protiv opaske vaše uzoritosti moram samo jednu riječ...

Ovdje je pokušao da govori uzoriti predsjednik Capalti; *ali je odmah bio odasvud popraćen mrmljanjem otaca.*

GOVORNIK: Ja kažem na žalosne ove prilike u saboru ovo... (Zbog prevelikog mrmljanja i uzrujanosti jedva se mogle razumjeti sve riječi): Dodajem treću opasku, kratku, sasvijem kratku, za koju mi se ipak čini, da se tiče bitnosti, i moju savijest tako uznemiruje, da je nikako ne bih mogao prešutjeti. Rečeno je, da ćemo poslije raspravljanja o ovom uvodu prijeći na glasovanje; pa i u naređenju što nam je dano u svrhu dopune unutrašnjeg reda, kaže se, da se o stvarima na vatikanskom saboru imade raspravljati većinom glasova. Nasuprot neki biskupi napisaše o toj stvari objašnjenje, i zapitaše, da li ono staro pravilo o moralnom suglasju... *Ovdje su bile zaglušene riječi govornikove zbog ponovnog i sve većeg žamora općeg negodovanja.*

Predsjednik kardinal Capalti: To ne spada na današnju raspravu.

Oci burno odobravaju prekidanje i izjavu; i prečasni otac pokušava prekidajući da odgovori. Međutim oci ponovno dižu opću buku, jedva da ne lupaju, i mnogi zahtijevaju da govornik siđe.

GOVORNIK: Vaša uzoritost neka mi svakako oprosti. Ja poštujem prava predsjednika... ja doista, ako ono davno pravilo, vječno i nepromjenljivo o jednodušnom moralnom suglasju, moralno gledom na sve jednodušnim...

Glas govornika zaglušen je bukom negodovanja. Ipak nastavlja.

GOVORNIK: Ja prosvjedujem proti svakom prekidanju, ja...

Oci ustajući viču: Mi prosvjedujemo proti tebi.

GOVORNIK ponovno: Ja prosvjedujem protiv svakog prekidanja.

Prvi predsjednik ponovno i ponovno zvoni.

Oci jednoglasno: Hoćemo da siđe, neka siđe.

GOVORNIK: Ja prosvjedujem proti...

Govornik silazi, a uzrujani oci izlaze iz sjedala, svaki za sebe drugo mrmljajući. Jedni govorahu: I ovi nijesu za papinu nezabludivost; valjada je ovaj nezabludiv? Drugi: To je Lucifer, proklet bio, proklet! Opet drugi: Taj je drugi Luter, bacimo ga napolje! Svi su pak vikali: Dolje, dolje!

Govornik je pak neprestano govorio: Prosvjedujem, prosvjedujem, i sišao.

Kad su oci ostavivši sjedala počeli izlaziti iz dvorane, uzoriti prvi predsjednik zadržao ih je na izlazu zvukom zvona, da ih upozori na zborovanje koje treba da se drži narednoga dana.

Verbalne opaske.

1.) Joannes Simor, archiep. Strigoniensis eadem die 22. III. 1870. de stylo schematis pauca animadvertit: ».. Quod attinet ad stylum, declaravi nomine deputationis nos ipsos qui deputati sumus absolute non credere stylum hunc non posse reddi meliorem, non posse reddi magis purgatum, magis latinum. Vestrum est proponere stylum meliorem et certe si proposueritis meliorem stylum, habebitis etiam occasionem in singulis capitibus doctrinae (signa approbationis). (Mansi, Petit, t. 51. pag. 66 B).

2.) U tim riječima kao da imade nešto ironije.

3.) Riječi koje bi trebali dobro da upamte starokatolici.

4.) Izlišna je bojazan, da se naglašivanjem primata umanjuju prava biskupa To je bila krilatica protivnika vatik. sabora, kojoj su nasjeli i neki opozicijonalci, među njima i Strossmayer. Crkva naime prema potrebama prilika i vremena ustaje na obranu onih istina, koje se napadaju, pa tako i ovom zgodom. Budući da se na biskupska prava nije napadalo, nije bilo ni razloga, da se ustaje na njihovu obranu; naprotiv budući da se osobito dovodilo u sumnju primat, bilo je potrebno, da se naročito naglasi katolički nauk o primatu i objasni njegovo značenje proti iskrivljenom poimanju kako su ga stali tumačiti pristaše pravoslavlja i protestantizma.

5.) Ovo je neosnovana tvrdnja, jer se u svim sjednicama koncila vodio stenografski zapisnik.

6. Neposredno prije Strosmayera govorio je taj dan Petar Ludovik de Dreux-Brézé, biskup Molinenski. On se čudio, s ostalim mnogim biskupima što nije u proemiju shenata (2a § »Qua sane benignitate««) ništa spomenuto o tako važnom ugledu rimskoga biskupa zamjenika Kristova, kojim je crkva osigurana. Zato predlaže, da se poslije riječi: »Qua sane benignitate ipsius ac providentia factum est«, doda: »Ut licet omnibus ecclesiae necessitatibus per ordinarium summi pontificis regimen ac magisterium satis provisum fuerit, tamen ex oecumenicis omnibus concilis, et ex Tridentino nominatim amplissima in universam catholicam familiam utilitas dimanaverit«. (Mansi-Petit, t. 51. str. 71.-72.)

7.) U ovim se izvodima ne saglašavamo sa Strossmayerom. Istina, da su se neke od modernih zabluda pojavljivale već u prvim vijekovima kršćanstva pod drugim imenima, ali je s druge strane istina i to, da protestantizam u svom osnovnom principu negacije crkvenog auktoriteta u stvarima vjere i ćudoređa, logički dovodi u skrajnjim konsekvencijama do različitih modernih protuvjerskih zabluda, od kojih svaka uzima za osnov mjesto vrhunaravnog auktoriteta problematični auktoritet ograničene prirodne spoznaje.

8.) Ne radi se o konkretnim osobama i njihovu subjektivnom duševnom raspoloženju, koje može biti bona fide, nego se radi o objektivnom načelu gledom na sistem protestantizma, pa zato se ne saglašavamo s govornikovim načinom raspravljanja, kad zalazi u digresiju koja se ne tiče stvari.

Budući da su uzaludne bile opomene predsjednika, koji je opravdano govornika upozorio, da se u raspravljanju drži same stvari, a govornik je sveudilj uporno nastavljao u istom smislu svoj govor, razumljivo je, da je taj postupak izazvao negodovanje, koje je uzrokovalo sve veći nemir, uzrujanost, a najposlije provalio u žestoku galamu. Naravno da ne možemo odobriti ovakvo vladanje, ali i saborski oci bili su ljudi podvrgnuti čovječjim slabostima. Stoga se ovim oštrim povicima ne može podavati ono značenje, kao kad bi bili hladnokrvno i promišljeno izrečeni.

O NACRTU KONSTITUCIJE O KATOLIČKOJ CRKVI

Sadržaj govora.

Govornik nastupa u generalnoj raspravi o tekstu konstitucije »De Ecclesia Christi«, te ustaje naročito protiv definicije nauke u papinoj nezabludivosti.

Strossmayer naglašuje, te bi se ovom zgodom, kad se raspravlja o pravima sv. Oca pape, moralo također temeljito raspraviti o pravima biskupa, jer biskupska su prava u nerazdruživoj vezi s papinskima. Ne slaže se s mišljenjem o izravnoj vrhovnoj vlasti papinoj nad svim biskupijama i vjernicima čitavoga svijeta, jer mu se čini da nije moguće, te bi istodobno vršili direktnu vlast dva faktora nad istim teritorijem, t. j. papa kao vrhovni svećenik i biskup kao redovni pastir u svojoj biskupiji. Isto tako izjavljuje da ne može pristati uz nauk o apsolutnoj osobnoj papinoj nezabludivosti, ma da s uvjerenjem priznaje sve izvode sv. Ciprijana o crkvenom jedinstvu. Tvrdi, da na osnovu svjedočanstava sv. Ciprijana i sv. Ivana Zlatoustog slijedi, te biskupska vlast nije ograničena strogo na teritorij njihovih biskupija, već da se u karakteru biskupskog stepena sv. reda sakriva također još neko virtualno pravo na ostalu crkvu. Iz prepirke pak sv. Ciprijana s papom sv. Stjepanom I. kaže Strossmayer da se bjelodano vidi, kako se još u 3. vijeku nije ništa znalo o osobnoj i apsolutnoj nezabludivosti rimskih biskupa. Premda se naime tu radilo o dogmatskoj stvari, nije sv. Ciprijan odmah bio saglasan s presudom pape gledom na nauk o valjanosti krštenja podijeljenog od krivovjeraca. Obara se na izvode jerusalemskog patrijarhe (Valerge), gdje isporeduje galikanizam s krivovjerjem monoteletstva, jer da se time nanosi uvreda zaslužnim predstavnicima francuske crkve. Priznaje dakako Petru i njegovim zakonitim nasljednicima puninu vlasti primata, koja dolazi do izražaja kod sazivanja općih sabora, prigodom predsjedanja tih sabora i potvrđivanja saborskih zaključaka. Ali drži, da nauk o papinoj nezabludivosti dolazi u protimbu sa sazivanjem općih sabora, jer da bi poslije definicije o papinoj nezabludivosti općeniti crkveni sabori postali suvišnima, što je očevidno u protimbi s katoličkom predajom, koja je općenitim crkvenim saborima vazda podavala najveću važnost. Govornik ne bi stoga htio da svojim glasovanjem sudjeluje u krivnji onih, koji će glasujući za papinsku nezabludivost lišiti crkvu njezinog veoma uspješnog sredstva za vjersko i ćudoredno obnavljanje čovječanstva, t. j. sazivanja općih sabora. Ukinućem sazivanja općih crkvenih sabora bila bi teško povrijeđena biskupska prava, što ih imadu kao pravi od Boga postavljeni učitelji i pastiri crkve. U potvrdu svoje teze navodi Strossmayer poslanicu pape Leona Vel. kalcedonskom saboru, tumačeći je prema svome shvaćanju. Poziva se i na svjedočanstvo Bellarminovo, kaošto i na postupak tridentskog sabora, koji je jamačno imao povoda za definiciju ove

DE ROMANI PONTIFICIS INFALLIBILITATE

ORATIO

Reverendi patris domini Josephi Georgii Strossmayer, episcopi Bosnensis et Syrmiensis.

Habita in congregatione generali LXIII. die 2. iunii 1870.
(*Mansi Petit: Amplissima col. conciliorum tom. 52. pag. 391. — 440.*)

Eminentissimi praesides, eminentissimi ac reverendissimi patres.

Gravissimi momenti quaestio discutitur, cui et ipse longiori tempore conscientiosa et impensissima opera studui, et ecce adsum ut coram Deo et hac sacra synodo studiorum meorum rationem et effectus candide et humiliter, ut infirmitatem meam decet, exponam, rogans vos, ut me patientia ac benevolentia vestra dignum existimetis.[1]) Solitus enim, neque aliter possum, de memoria loqui, aliquando vel invite excidit de ore verbum forsan minus castigatum et vestra attentione et auribus minus dignum: sed credite mihi libenter illud semper revoco, libenter ego corrigi patior memor eius: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. (Ps. CXIII, 9.)

Sancta est vestrum omnium, qui hic congregati estis, intentio: credite mihi, etiam mea recta est, eo tantum tendens ut gloria Dei, et ecclesiae matris utilitas promoveatur. Non sumus eiusdem omnes opinionis, sed tamen fratres sumus et alter alterius benevolentia et charitate semper digni, et semper ut existimo obligati alter alterius onera portare; ideoque vestra benevolentia et charitate fretus rem exordiar.

A pluribus reverendissimis patribus conquestum est gravissimam hanc, quam tractamus materiam, abrupto et quasi illogico modo tractari: iis et ipse accedo. Nam in divina ecclesiae constitutione omnia eius elementa intimo et indivulso inter se cohaerent nexu, atque in hac sua cohaesione semet mutuo adiuvant et perficiunt, et ad finem divinitus praestitutum mirum in modum conspirant. Interno hoc rerum ordine quacumque demum ratione turbato, omnia turbari et

---

nauke, a ipak je nije definirao sigurno zbog pomanjkanja nužnih kriterija njezine istinitosti. Kao poglaviti kriterij ističe ovdje Strossmayer pravilo Vincencija Lirinskog, da se samo onaj nauk može definirati kao članak vjere, koji se svagda svagdje i od svijų priznavao. No nauk o papinoj osobnoj i apsolutnoj nezabludivosti da nije bio poznat Vincenciju Lirinskom, pa stoga apelira na sabor, neka skine s dnevnoga reda raspravu o tom pitanju. Upozoruje na iskustvo sv.

O PAPINOJ NEZABLUDIVOSTI

V. GOVOR

biskupa Josipa Jurja Strossmayera na Vatikanskom saboru,

održan dne 2. juna 1870. u 63. gener. kongregaciji.

Uzoriti predsjednici, uzoriti i prečasni oci.

Raspravlja se o veoma znatnom pitanju, što sam ga i ja sam duže vremena savjesno i s veoma velikim marom proučavao, i evo me, da pred Bogom i ovim svetim saborom izložim iskreno i ponizno razloge i plodove svoga proučavanja, kako se to mojoj slabosti dolikuje; vas pak molim, da me smatrate dostojnim vaše strpljivosti i dobrohotnosti. Običajem, pa i ne mogu drukčije, da napamet govorim. Katkada i nehotice ispadne iz ustiju manje promišljena riječ, i manje vrijedna vaše pažnje i ušiju: ali vjerujte mi, ja je uvijek drage volje opozivam, i volim da me tko ispravlja, imajući na umu one riječi: „Ne nama, Gospode, ne nama, nego tvome imenu podaj slavu!" (Ps. 113, 9.)

Vi svi, što ste ovdje sabrani, imadete svetu nakanu: budite uvjereni, i moja je nakana ispravna, i teži samo za tim, da se unaprijedi Božja slava i korist majke crkve. Nijesmo svi istoga mišljenja, ali smo ipak braća, i vrijedni smo uvijek dobrohotnosti i ljubavi jedan drugoga, te držim, da smo vazda obvezani snositi terete jedan drugoga; stoga uzdajući se u vašu dobrohotnost i ljubav počimam o samoj stvari.

Mnogi su se prečasni oci potužili, da se o prevažnoj stvari, o kojoj raspravljamo, raspravlja isprekidano i kao nelogičkim načinom: i ja se u tom s njima slažem. Jer u božanstvenom uređenju crkve povezani su svi njezini sastavni dijelovi najužim i među se nerazdjelivim vezom, te se u ovoj svojoj suvislosti međusobno pomažu i usavršuju, i tako složno čudnovatim načinom djeluju prema božanstveno određenoj svrsi. Ako se ovaj unutrašnji red bilo kako mu drago poremeti, mora se sve poremetiti, a neka uda u božanstvenom tijelu crkve moraju biti lišena svoje prirođene životne snage i značenja. Ja ću govoriti u tom smislu o nekim sastavnim dijelovima crkve slijedeći sudove izvještaja, što nam ga je podastro časni Odbor o vjeri. Budući pak da se tu

Augustina, koji opominje, kako treba paziti prigodom stvaranja odluka, što će važiti za čitavu crkvu, da se njima ne dade povoda krivovjercima za izrugivanje i izvraćanje, kaošto bi sigurno bio nauk o papinoj nezabludivosti povod pogrdnom izrugivanju neprijatelja prema katoličkoj crkvi. Osim toga naglašuje, da bi definicia ove nauke bila povodom još većega razdora i još veća zapreka obnovi crkvenog jedinstva između istočne odijeljene i zapadne katoličke crkve.

quaedam in divino ecclesiae corpore membra nativo suo vigore et significatu destitui oportet. Ego de quibusdam constitutionis ecclesiae elementis hoc respectu loquor sequens iudicia relationis, quam venerabilis Deputatio det fide nobis exhibuit. Et quia eadem in folio quarto de episcopis loquitur, dicens de iuribus episcoporum partim in schemate nostro tractari, partim tractatum iri ; ego ipse mox de episcopis loquor et dico : mihi ea, quae in schemate nostro continentur, omnino insufficientia videri. Nam ut divina illa relatio, quae inter venerandum ecclesiae caput et inter episcopatum, et iura utriusque intercedit, clare pateat, haec duo gravissima obiecta una simul et ex professo tractari debent.

Mea enim sententia, haec duo ille indivisa unitate coniunxit, cui data est omnis potestas in coelo et in terra, quive solemni occasione magisterii potestatem in ecclesia sua fungens ad omnes in communi apostolos dixit : Euntes docete omnes gentes ; ad omnes in communi dixit : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. (Matth. XXVIII. 19.-20.). Haec duo in unum coniunxit ille, qui aeternus est in ecclesia sua omnis potestatis et auctoritatis fons, quique illam ipsam missionem, quam a Patre suo aeterno haereditavit, omnibus in communi apostolis communicavit, et ligandi et solvendi potestatem iis omnibus dedit. Horum veritate verborum omnes quicumque in ecclesia Dei episcopi sumus gravissimo magisterii munere defungimur. Horum veritate verborum capiti nostro coniuncti seu per orbem divisi seu in concilio congregati Spiritus sancti adsistentia contra quosvis errores tuti et securi sumus ; horum veritate verborum omnes considerari debemus tamquam ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei.

Nativam horum veborum vim et significationem considerans s. Ignatius, ut notum est in suis epistolis, frequenter episcopum in medio gregis sui comparat ipsi Christo, et dicit inter gregem et episcopum eam intercedere unionem et relationem, quae intercedit inter Christum et Patrem eius aeternum. Dicit is sanctus voci episcopi in medio gregis ita obediendum esse quemadmodum obedire oportet voci ipsius Christi Dei : quae quidem gravissima verba et gravissima comparatio certe nullo modo excludit primatialem illam dignitatem et potestatem summi pontificis a Deo institutam, et in toto orbe terrarum manifestam ut in ecclesia Dei unitas conservetur et salvetur. Sed mea saltem sententia haec verba excludere videntur concursum paris episcopalis iurisdictionis. Nam duae iurisdictiones uno loco et sub eodem respectu excercitae semet mutuo impediunt, et naturali rerum cursu altera alteram successu temporis aut impedit aut plane tollit in magnum communis boni detrimentum.[2]) Mihi saltem huic refragari videtur illud quoque Gregorii Magni, qui, si bene memini, in epistola ad Joannem Jeiunatorem vetat se episcopum episcoporum nominari, quia existimat vir sanctus, illud quod sibi ultra mensuram tribuitur, fratrum suorum potestati et auctoritati derogare. (Cf. epistolas ad Mauritium imperatorem et ad Eulogium et Anastasium episcopos).

Caeterum haec methodus duo haec objecta de primatu et de episcopis simul pertractandi etiam ss. patribus familiaris erat. Ego citabo unum sanctum Cyprianum eo quidem libentius, quod ex doctrina huius sancti, et ex eiusdem agendi ratione manifestum fit ecclesiam ita constitutam, ita diversorum elementorum ad unum finem conspi-

na četvrtom listu govori o biskupima, te se veli, da se o pravima biskupa govori dijelom u našem tekstu, a djelomice da će se o njima govoriti, ja ću odmah govoriti o biskupima, te kažem: da se meni čini sasvijem nedostatnim ono, što je sadržano u našem tekstu. Da naime bude posvema jasan onaj božanstveni odnos, što postoji između časne glave crkve i episkopata i što postoji među pravima obojega, treba da se o tim dvjema veoma znatnim stvarima zajedno i napose raspravlja.

Po mom mišljenju, ovo je dvoje spojio nerazdjeljivim jedinstvom onaj, komu je dana sva vlast na nebu i na zemlji, i koji je služeći se u svojoj crkvi učiteljskom vlašću rekao u svečanoj zgodi svim apostolima zajedno: Idite i naučavajte sve narode; rekao je također svima zajedno: Evo ja sam s vama u sve dane do svršetka vijeka. (Mat. 28, 19.-20.). Ovo je dvoje spojio u jedno onaj, koji je vječni izvor svake vlasti i ugleda u svojoj crkvi, te koji je samo ono poslanje, što ga je baštinio od svoga vječnoga oca, predao svima apostolima zajedno, te dao svima njima vlast vezanja i razrješivanja. Po istinitosti tih riječi svi mi biskupi, štogod nas imade u crkvi božjoj, vršimo prevažnu učiteljsku službu. Ako su te riječi istinite, onda smo uz prisutnost Duha Svetoga zaštićeni i zaklonjeni proti svakoj zabludi, dok smo sjedinjeni s našom glavom bilo razdijeljeni po svijetu bilo sabrani u saboru; ako su istinite te riječi, svi se moramo smatrati kao Kristovi sluge i djelitelji Božjih tajna.

Sv. Ignacije razmatrajući o prirođenoj sili i značenju ovih riječi, kako je poznato, često prispodablja u svojim poslanicama biskupe posred svoga stada samom Kristu, i kaže, da među stadom i biskupom postoji onakvo ujedinjenje, kaošto postoji između Krista i njegova vječnoga Oca. Ovaj svetac kaže, da se treba riječi biskupa sred stada isto tako pokoravati, kaošto i riječi Krista Boga; dakako da ove veoma važne riječi i veoma važna poredba sigurno nikako ne isključuju ono prvenstveno dostojanstvo i vlast vrhovnog svećenika, što je od samoga Boga naređena, i što se očituje po čitavom svijetu za to, da se u Crkvi Božjoj sačuva i spasi jedinstvo. Ali po mom barem mišljenju ove riječi čini se, isključuju sudjelovanje jednake biskupske sudačke vlasti. Jer dvije sudačke vlasti ako se vrše na jednom mjestu i s istoga stajališta, međusobno se priječe, te po svom prirodnom toku jedna drugu ili priječi ili uopće uklanja na veliku štetu zajedničkoga dobra. Meni se barem čini, da se tomu protivi i ona riječ Grgura Velikoga, što, ako se dobro sjećam, u poslanici Ivanu Isposniku zabranjuje da se naziva biskup biskupa, jer taj sveti čovjek smatra, da povrjeđuje vlast i ugled svoje braće, što to sebi prisvaja preko mjere.

Uostalom ovaj način, da se o ovim dvjema stvarima, o prvenstvu i o biskupima, zajedno raspravlja, bio je već uobičajen i kod svetih otaca. Ja ću navesti jednoga svetog Ciprijana i to tim radije, što se iz nauke ovoga sveca i iz njegova djelovanja vidi, da je crkva tako sastavljena i tako uređena s obzirom na složno djelovanje različitih sastavnih dijelova za jednu svrhu, te u njoj nije poskrbljeno samo za ispravni poredak i ispravnu podložnost, da nije poskrbljeno samo za vječno trajanje do svršetka svijeta, niti samo za sveto i nerazdjelivo jedinstvo, nego da je poskrbljeno i za umjerenu slobodu i za posebna prava pojedinih crkava i biskupa; pa zato po mom mišljenju valja smatrati da je posvema isključeno,štogod bi moglo biti apsolutno ili se tako

ratione temperatam esse, ut in eadem consultum sit non tantum recto ordini et rectae subiectioni, non tantum perpetuae usque ad finem mundi durationi, non tantum sanctae et indivisae unitati, verum etiam modestae libertati, et specialibus ecclesiarum singularium et episcoporum iuribus; ita ut in ecclesia Dei, mea saltem sententia, omnino illud exclusum habeatur, quod absolutum aut esse aut dici possit. Scripsit sanctus Cyprianus in hocce libro gravissimis utique sententiis et verbis, uti par est; loquitur de divino in ecclesia primatu, loquitur de necessitate perpetuae cum sancta sede communionis, loquitur ut par est de cathedra unitatis, adductis classicis Matth. XVI. et Jo. XXI. verbis, e quibus hodie tanta cum certitudine et securitate quidam personalem et absolutam pontificis infallibilitatem deducunt, cui quidem ego saltem subscribere non possum;[3]) quanquam ex toto animo et ex corde subscribam iis, quae sanctus Cyprianus in libris *de unitate ecclesiae* inde deducit, quae singulus catholicus credere, docere, tenere et si opus sit, sanguine suo obsignare debet. Sed sanctus Cyprianus in eodem textu et contextu dum praeclarissima haec de Petri primatu loquitur, loquitur una de iuribus et apostolorum et episcoporum, dicens iterato: „Hoc erant utique et caeteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis" (Lib. De unitate ecclesiae cap. II.); et alias relate ad supremum pascendi munus docet, non solum Petrum sed omnes apostolos pariter esse pastores et totam per orbem ecclesiam unum gregem, ut unanimi omnium apostolorum consensione pascatur.

Neque dicatur, ut mea saltem sententia minus recte hoc loco dictum est, hoc solum de apostolis praedicari, quasi episcopi non essent veri apostolorum successores, quasi non essent haeredes totius illius dignitatis, et auctoritatis quae apostolis propria erat, ut summus pontifex est verus successor beati Petri et verus haeres plenitudinis eius potestatis quae sancto Petro propria erat. Ideo sanctus Cyprianus continenter loquitur etiam de episcopis et dicit, episcopatum in toto terrarum orbe unum atque indivisum esse, cuius a singulis in solidum pars tenetur (verba *cuius — tenetur* bis habentur in ed. Vatic., eo forte quod orator bis illa recitaverit). Quae quidem sententia et doctrina sancti Cypriani docet ne illud, quod itidem hoc loco dictum est minus recte, quasi iurisdictio episcoporum ita ad limites dioecesis eorum restricta esset, ut nullo modo in reliquam ecclesiam pateat? Meo quidem iudicio, praeter hanc iurisdictionem insitum est vi characteris et ordinis episcopalis virtuale quoddam in reliquam ecclesiam ius.[4])

Quod virtuale ius quidam viri sancti, viri graves, viri ad singularia in ecclesia Dei complenda per Deum vocati, in commune ecclesiae emolumentum iterum iterumque exercuerunt. Ita sanctus Cyprianus, de quo Gregorius Nyssenus dicit, eius auctoritatem, eius influxum summum fuisse non tantum in celebri africana ecclesia, sed per totum occidentem. Ita sanctus Basilius, de quo Gregorius Nazianzenus dicit, quod non contentus fuerit labores suos et vigilantiam suam solum suis tribuere, sed ad totam ecclesiam extenderit, cordis et animi sui oculos extendens quaquaversus ubi Christus virtutis et gratiae suae lumen effudit. (Cf. orationem episcopi Aurelianensis, t. 50. coll. 433 A). Et notum est sanctum Joannem Chrysostomum gravissimo modo monere episcopos, ut charitatem et vigilantiam suam non restringent ad propriae suae diocesis limites, quia ut sanctus vir dicit, quemadmodum

nazivati. Sveti Ciprijan napisao je dašto u ovoj knjizi veoma znatne zasade i riječi, kako i treba; govori o božanstvenom prvenstvu u crkvi, govori o potrebi neprestanog zajedništva sa svetom stolicom, govori kako i treba o prijestolu jedinstva navodeći klasične riječi Mat. 16, i Iv. 21, na osnovi kojih izvode danas nekoji s tolikom izvjesnošću i sigurnošću osobnu i apsolutnu papinsku nezabludivost, što je ipak barem ja ne mogu potpisati; premda bih svom dušom i srcem potpisao ono, što odatle izvodi sveti Ciprijan u knjizi *o crkvenom jedinstvu*, i što mora da pojedini katolik vjeruje, uči i drži, pa ako treba, da i svojom krvlju zapečati. Ali sveti Ciprijan, dok na istom mjestu i slijedu misli govori ove predivne riječi o Petrovu prvenstvu, govori ujedno o pravima i apostola i biskupa, veleći ponovno: „Dakako, da su i ostali apostoli bili ovo što je bio Petar, t. j. obdareni jednakim udioništvovanjem časti i vlasti"; na drugom pak mjestu uči s obzirom na vrhovnu pastirsku službu, da nije samo Petar pastir, nego da su i svi apostoli jednako pastiri, i da je svakolika crkva po svijetu jedno stado, da ga pase jednodušno suglasje svih apostola.

Neka se dakle ne kaže, kaošto je barem po mom mišljenju ne baš ispravno bilo rečeno s ovoga mjesta, da se to samo veli o apostolima, kao da biskupi ne bi bili pravi nasljednici apostola, kao da ne bi bili baštinici svekolikoga onog dostojanstva i ugleda, što su ga imali apostoli, kaošto je vrhovni svećenik pravi nasljednik sv. Petra i pravi baštinik punine one vlasti, što ju je imao sveti Petar. Zato i govori sveti Ciprijan zajedno i o biskupima, te veli, da je na čitavom svijetu jedan i nerazdijeljeni episkopat, na kojem pojedinci u cijelosti udioništvuju. Ovo pak mišljenje i nauk svetoga Ciprijana zar uči isto, o čemu se također na ovom mjestu ne baš ispravno kazalo, kao da je sudačka vlast biskupa tako skučena na međe njihovih biskupija, te se nikako ne bi pružala i diljem ostale crkve? Po mom mišljenju, pored ove sudačke vlasti usađeno im je po značenju i biskupskom redu također virtualno neko pravo na ostalu crkvu.

Ovo su virtualno pravo neki sveti muževi, ozbiljni muževi, ljudi od Boga pozvani da izvrše u crkvi naročitu zadaću, vršili ponovno i ponovno na zajedničku korist crkve. Tako sveti Ciprijan, o kojem veli sveti Grgur Niški, da je imao veoma veliki ugled i upliv ne samo u znamenitoj afričkoj crkvi već i po čitavom zapadu. Tako sveti Bazilije, o kojem kaže sveti Grgur Nazijanški, da se nije zadovoljio tek time, da se brine samo za svoje i bdije samo nad svojima, već je svoju brigu i budnost proširio nad čitavu crkvu, šireći poglede svoga srca i duše na sve strane, gdjegod je Krist izlio svijetlo svoje kreposti i milosti. Poznato je i to, kako sveti Ivan Zlatousti veoma ozbiljno opominje biskupe, da ne ograđuju svoje ljubavi i budnosti tek međama svoje biskupije, jer kako kaže taj sveti čovjek, kaošto je dužnost biskupa, da moli ne samo za svoju crkvu, nego i za cjelokupnu crkvu, tako treba da se proteže i njegova budnost i briga na sve strane, gdjegod se u Krista vjeruje i gdje se nalazi njegova crkva. Pa i sam papa Celestin u svojoj poslanici efeškim ocima njih opominje, da je svima apostolima zajedno rečeno: Idite i naučavajte sve narode; te dodaje: Podnosimo dakle svi napore onih, koje smo svi naslijedili u časti."

Ali što je sveti Ciprijan mislio o stvari, o kojoj sam ja govorio, vidi se iz njegova djelovanja ili iz one veoma znamenite i poznate

est officium episcopi orare non tantum pro sua ecclesia, verum etiam pro universa ecclesia, ita et vigilantiam suam et curam extendere debet quaquaversus ubi in Christo creditur et ubi adest Christi ecclesia. Et ipse summus pontifex Caelestinus in epistola ad patres Ephesinos monet ipsos, ad omnes in communi apostolos dictum esse: *Euntes docete omnes gentes*; et subiungit: „Subeamus igitur omnes eorum labores, quibus omnes successimus in honore" (Ep. XVIII, apud Coustant; Mansi IV. 1283 E).

Sed quae fuerit sancti Cypriani, quoad ea quae dixi, mens, apparet ex eius agendi ratione seu ex celeberrima illa et notissima controversia de rebaptizandis haereticis, quae inter illum et sanctum Stephanum summum pontificem agitata est; quae quoniam triennio accidit post librum scriptum, vivus quodammodo, in quibusdam saltem, huius libri commentarius dici potest. Ego hanc controversiam non tantum ideo affero, quod obiectum de quo tractamus, illustret; sed praecipue ideo quia haec controversia sanctae sedi apostolicae gloriae est et honori, quia ex hac controversia discemus etiam hac vice traditionem divinam in sua integritate et puritate in sancta sede apostolica servatam; quia ex eo hoc sequitur, quantopere periculosum sit oraculis sanctae sedis etiam tunc contraire, cum forsan ius ita admittere aut, conscientia urgere videatur; quia haec controversia docet quam difficile, immo vero quam moraliter fere impossibile sit, ut in magno contentionis aestu etiam vir sanctus inter debitos iuris et modestiae limites esse contineat. Nam sanctum Cyprianum limites hos excessisse, quisquis epistolas eius legerit, agnoscere certe debet; et ideo sanctus Augustinus recte dixit virum hunc et sanctum egregium suum excessum martyrio abolere debuisse. Verum, reverendissimi patres, si haec verissima sunt, ut certe sunt; illud non minus verum est, quicumque controversiae huius seriem novit, quod saeculo ad minus tertio saltem nihil scitum fuerit de personali et apsoluta Romanorum pontificum infallibilitate; nam secus concipi non posset, quomodo sanctus Cyprianus cum toto concilio Africano, quomodo sanctus Firmilianus cum tota Cappadocia et Cilicia, sancto Stephano veritatem docenti et solemniter praedicanti et definienti *nihil innovetur*, quomodo inquam contraire possent ?[5])

Neque dicatur, quod hic loci dictum audivi, quasi non actum fuisset de re gravi et de re fidei. Mea sententia equidem de re gravissima et de re fidei actum est; de re gravissima et de re fidei, cui controversiae s. Cyprianus infausto modo libro suo de unitate ecclesiae prolusit. Et hic mihi incidit idea per quemdam excellentissimum episcopum hic loci expressa, qui dicit in unitate urgenda nullum committi posse excessum. Meo autem iudicio commiti potest omni re excessus, etiam in re sanctissima et gravissima, cum eo saltem discrimine quod excessus in re gravi eo funestior et in fructibus suis tristior sit; quod sanctus Cyprianus suo proprio experimento didicit, dum in libro de unitate ecclesiae adeo unitatem urget, ut dicat in ecclesia sola catholica baptismum haberi posse, in ecclesia tantum catholica filios Christo generari posse, in ecclesia tantum catholica Spiritum sanctum habere et charismatum eiusdem dona distribui posse; dum extra unitatem ecclesiae non adest Spiritus sanctus, non dona illius, neque Christo filii generantur, sed generantur filii Belial.

prepirke o ponovnom krštavanju krivovjeraca, što se vodila između njega i svetoga Stjepana pape; budući pak da se ova zbila tri godine poslije, kako je napisana ona knjiga, može se reći barem u nekim stvarima, da je ta prepirka kao živi tumač te knjige. Ja tu prepirku navodim ne samo zato, da osvijetli stvar o kojoj raspravljamo; već naročito zato, jer je ta prepirka služila na slavu i čast svetoj apostolskoj stolici; ova će nas naime prepirka poučiti, da se i tom zgodom sačuvala božanstvena predaja u svojoj cjelovitosti i čistoći kod svete apostolske stolice; odatle pak slijedi to, kako je pogubno protiviti se izjavama svete stolice i onda, kad se čini, da to možda dopušta pravo, ili da nas na to nuka savijest; ova nas naime prepirka uči, kako je teško, što više, kako je moralno gotovo nemoguće, da se u velikoj uzrujanosti prepiranja i svet čovjek uzdrži u potrebnim granicama prava i umjerenosti. Svatko pak tkogod pročita poslanice svetog Ciprijana, morat će zacijelo priznati, da je on prekoračio te granice; pa za to je pravo rekao sveti Augustin, da je ovaj čovjek i odlični svetac morao svoje prekoračenje okajati mučeništvom. Doista, prečasni oci, ako je to sasvijem istinito, kako za cijelo i jest; nije manje istinito ni to, tkogod poznaje tok ove prepirke, da se najmanje u trećem vijeku nije ništa znalo o osobnoj i apsolutnoj nezabludivosti Rimskih biskupa; inače se naime ne može shvatiti, kako bi se mogao sveti Ciprijan s čitavim afričkim saborom, ili kako bi se mogao sveti Firmilijan s čitavim Kapadocijom i Cilicijom, kako bi se, rekoh, mogli usprotiviti svetom Stjepanu, kad je naučavao, te svečano propovijedao i tumačio istinu: neka se ništa novo ne uvodi.?

Neka se ne veli, što sam na ovom mjestu čuo reći, da se tu nije radilo o važnoj stvari i o stvari vjere. Po mom mišljenju svakako se radilo o vrlo važnoj stvari i o stvari vjere; radilo se o vrlo važnoj stvari i o stvari vjere a tu je prepirku započeo sveti Ciprijan u kobni čas svojom knjigom o crkvenom jedinstvu. I ovdje mi pada na pamet misao, što ju je izrazio na ovom mjestu jedan preuzvišeni biskup, koji kaže, kad se nastoji oko jedinstva, da se ne može počiniti nikakva pretjeranost. Po mom se pak mišljenju može u svakoj stvari pretjerivati, pa i u najsvetijoj i najznatnijoj, ali s tom razlikom, što je pretjerivanje u znatnoj stvari tim kobnije, i s obzirom na svoje posljedice tim žalosnije; to je sveti Ciprijan naučio na svom vlastitom iskustvu, kad je u svojoj knjizi o crkvenom jedinstvu tako naglašivao jedinstvo, te je ustvrdio, da samo u katoličkoj crkvi može postojati krštenje, da se samo u katoličkoj crkvi mogu rađati sinovi Kristu, da se samo u katoličkoj crkvi nalazi Duh Sveti, i mogu se dijeliti njegovi darovi; dok izvan jedinstva crkve nema Duha Svetoga, nema njegovih darova, niti da se rađaju djeca Kristu, nego da se rađaju djeca Belijalova. Svakako se dakle radilo o vrlo znatnoj stvari, o stvari koja se tiče vjere; radilo se o vrlo znatnoj stvari, koja je uznemirila veoma slavnu crkvu onoga vremena, afričku, azijsku i italsku; radilo se o veoma važnoj stvari, jer je sveti Stjepan Azijcima bilo zaprijetio izopćenjem, bilo da ih je i izopćio, kako to svjedoči veliki Dionizije Aleksandrijski kod Euzebija. Radilo se o vrlo važnoj stvari, jer je Stjepan najsvečanije izjavio: *neka se ne uvodi ništa novo*; uostalom i one riječi svetog Augustina, što su ovdje navedene za potvrdu ove stvari, po mom su sudu istinite, te potvrđuju moje mišljenje. Jer sveti Augustin, kad ispričava svetog Ciprijana, kaže ovo, da u ono vrijeme još nije pitanje bilo dovoljno

Igitur agebatur de re gravissima, de re ad fidem spectante; agebatur de re gravissima, quae illustrissimam illius temporis ecclesiam africanam, asianam et italicam commovit; agebatur de re gravissima, quia sanctus Stephanus Asianis aut excommunicationis sententiam minatus est aut eam edixit, quemadmodum Dionysius magnus Alexandrinus apud Eusebium testatur. Agebatur de re gravissima, quia sanctus Stephanus solemnissime definivit *nihil innovetur*; et alioquin illud, quod de sancto Augustino hic loci in eandem rem allatum est, meo iudicio verum est, et sententiam meam confirmat. Nam sanctus Augustinus excusans sanctum Cyprianum, hoc dicit, non fuisse eo tempore adhuc quaestionem sufficienter discussam vel exhaustam;[6]) non fuisse tunc temporis rem concilii plenarii auctoritate, cui ipse Cyprianus cessisset, definitam (De baptismo, lib. II. cap. II.). Igitur hoc ecclesiae non solum africanae, verum totius ecclesiae lumen, nihil suo tempore esse vidit de absoluta et personali Romanorum pontificum infallibilitate,[7]) verum de infallibilitate pontificis cum reliquo ecclesiae corpore in intimo et indivulso nexu constituti.

Liceat mihi hac occasione aliquid dicere reverendissimo Hierosolymitarum patriarchae, qui nudius tertius eloquentissime disseruit de parallelismo, qui iuxta eum intercederet inter dictum gallicanismum et inter priscum monothelismum: dicam sententiam meam modeste et humiliter, quia impar ei sum omni sub respectu. Ea quae dicta sunt a reverendissimo et praeclaro antistite mihi videbantur ingeniosius magis, quam verius dicta: et certe insignia antistes de quaestionibus omnibus et de quaestione hac quam tractamus, multo magis iuxta meam saltem sententiam meruisset, si insignes sui ingenii vires exercuisset in hoc gravissimo sancti Cypriani facto expendendo et ad principia sua varie applicando.[8])

Sed mea saltem sententia hoc facilius erat. Facilius est enim orientem cum occidente tot saeculorum tractibus a se discerptis inter se comparare, quia hac in re, venia sit verbo, magis abundare possumus ingenio nostro, nisi velimus dicere arbitrio nostro. Quid autem ex huiusmodi comparatione lucrari possit, ego saltem non video. Quin immo video eiusmodi argumentationibus et comparationibus iniurias multas, invito certe praeclarissimo antistite, cumulari; iniuriae erga fratres eadem sancta intentione, qua ille est, animatos, qui sub vago et indefinito gallicanismi nomine cum priscis haeresiarchis comparantur; iniuriae clarissimae et illustrissimae iuxta sententiam meam ecclesiae Galliarum, quae ultimis hisce temporibus ex acerbissima persecutione, gratia Dei et propriae suae virtutis vi, victrix evasit, et mundo sanctissimos martyres, confessores et missionarios dedit;[9]) iniuriae eruditissimis et de ecclesia Dei meritissimis episcopis, ut Bossueto et aliis, qui si nudius tertius ex tumulo resurrexissent et in medio nostrum se sistere potuissent, certe obstupuissent, si pro tantis ecclesiae bonis eo tandem pervenissent, ut coram toto concilio cum priscis haeresiarchis, Sergio, Pyrrho etc. comparentur. Gravissima iniuria hac comparatione, quod maxime dolendum est, nostro sancto fini et nostrae intentioni infertur, quae eo tendere debet, ut pax inter nos, ut tranquilitas, reconciliatio effectum habeat; quae hac quidem comparatione, meo quidem iudicio, numquam effectuabitur.

Illud mihi in sermone eius maxime serium et omni omnino attentione dignum visum est, quod dixit de plenitudine potestatis. Sed

raspravljeno i iscrpeno; da u ono vrijeme još nije stvar bila opredijeljena ugledom općenoga sabora, pred kojim bi sam Ciprijan bio popustio. Ovaj dakle svjetionik ne samo afričke crkve, nego i čitave crkve, nije u svoje vrijeme ništa znao o apsolutnoj i osobnoj nezabludivosti rimskih biskupa, već o nezabludivosti pape kad je u najužoj i nerazrješivoj vezi s ostalim tijelom crkve.

Neka mi bude dopušteno da ovom zgodom nešto kažem prečasnom jerusalemskom patrijarhi, koji je prekjučer veoma rječito raspravljao o paralelizmu, što po njegovu mišljenju postoji među takozvanim galikanizmom i među davnim monoteletstvom: reći ću skromno i ponizno svoje mišljenje, jer mu nijesam ni u kojem pogledu dorastao. Ono što je rekao prečasni i veoma odlični prelat meni se pričinjalo, da je više duhovito, nego li istinito rečeno: i zacijelo bi ugledni prelat po mom mišljenju u svim pitanjima pa i o pitanju što ga ovdje raspravljamo postao mnogo zaslužniji, da je svoje odlične umne sposobnosti upotrijebio na razmišljanje o ovoj veoma znatnoj činjenici svetog Ciprijana i na primjenjivanje prema svojim načelima.

No po mojem barem mišljenju ovo je bilo mnogo lakše. Lakše je naime međusobno uspoređivati istok sa zapadom, što su jedan od drugoga rastavljeni razmacima tolikih vijekova, jer u toj stvari, s oproštenjem govoreći, možemo se većma isticati svojom duhovitošću, da ne kažemo svojom samovoljom. No kakva korist može da bude od ovakva uspoređivanja, ja barem ne vidim. Štoviše, vidim da se ovakvim dokazivanjem i uspoređivanjem nagomilavaju mnoge nepravde, što ih jamačno odlični prelat ne namjerava, to su nepravde naprama braći, što su zadahnuta jednako svetom nakanom, kao i on, a ovamo se pod nestalnim i neodređenim nazivom galikanizma uspoređuju s davnim hereticima; to su nepravde po mom mišljenju učinjene veoma odličnoj i veoma uglednoj francuskoj crkvi, što je izašla hvala Bogu i snazi vlastite kreposti, kao pobjednica u ova posljednja vremena iz najžešćeg progonstva, te dala svijetu veoma svetih mučenika, ispovijedalaca i misijonara; čine se nepravde i veoma zaslužnim biskupima za crkvu Božju, kao Bossuet-u i drugima, i da su oni prekjučer bili uskrsnuli iz groba i mogli da stanu u našu sredinu, zacijelo bi se snebivali, što su za tolika dobra učinjena crkvi prispjeli napokon dotle, da ih se pred čitavim saborom poređuje s davnim vođama krivovjerstva, kao sa Sergijem Pirrhom i drugima. Nanosi se ovom poredbom, što valja najviše žaliti, i veoma teška nepravda svetoj svrsi i našoj nakani, što treba da nastoji oko toga, te među nama vlada mir, pokoj i pomirljivost; to se pak ovakvom poredbom, barem po mom sudu nikada ne će polučiti.

U njegovu govoru još mi se činilo da je najozbiljnije i svakako vrijedno svake pažnje ono, što je rekao o punini vlasti. Ali neka mi oprosti i on i drugi oci: ne radi se ovdje o općim i neodređenim riječima kojima bi mogli pojedinci između nas većom ili manjom domišljatošću podmetnuti svoj vlastiti smisao. Naprotiv, među nama se raspravlja o pozitivnoj stvari, među nama se raspravlja o uređenju crkve Božje, kako je ona proizašla iz ruku vječnoga zaručnika Gospoda našega Isusa Krista; za ovu pak stvar ne vrijede drugi dokazi, već samo dokazi uzeti iz poklada božanstvene predaje; samo nas ovi dokazi mogu uvjeriti i mi se dragovoljno od njih damo uvjeriti.

ignoscat mihi et ille et alii patres: non agitur, inter nos de vocabulis generalibus et vagis, quibus singulus nostrum maiori vel minori ratiocinationis artificio suos proprios sensus substituere potest. Verum agitur inter nos de re positiva, agitur inter nos de positiva ecclesiae Dei constitutione, prout ea ex manibus aeterni sponsi Domini nostri Jesu Christi prodivit; et in hanc rem non alia argumenta valent, quam argumenta ex divinae traditionis penu deprompta: his nonnisi argumentis vinci possumus et libenter vincemur.

Imparia enim sunt ea alia quae adducuntur ex rebus, quae tamquam certae et indubitatae proponuntur; dum earum certitudo et veritas primum probari et demonstrari debet. Nos utique aeque plenitudinem potestatis beato Petro et eius successoribus attribuimus, et utique notum est de hac re in concilio Tridentino disputatum fuisse. Verum hanc plenitudinem potestatis inter caetera summus pontifex exercet pluribus occasionibus; excercet solemnissime convocando concilia generalia, exercet eis praesidendo, exercet decreta et canones confirmando, et illis hac ratione divinum et irrefragabilem characterem indendo. Sed ea quae in schemate nostro, seu in expositione schematis nostri continentur folio, ni fallor, 32, 33, 34 de conciliis generalibus, summopere iuxta meam sententiam afficiunt indolem et naturam conciliorum generalium; et hoc est secundum constitutivum elementum quod considerabo.

Summa est, reverendissimi patres, conciliorum generalium utilitas, summa quandoque et ineluctabilis necessitas. Spiritus ecclesiae, meo iudicio, spiritus pacis et concordiae est, pro quo Dominus noster Jesus Christus ultimis vitae suae momentis tam effuso modo Patrem suum aeternum deprecatus est. Spiritus ecclesiae spiritus consilii et fraternae consensionis est, cuius nobis exemplum apostoli Hierosolymis reliquerunt; spiritus ordinis et debitae subiectionis est, sed una etiam spiritus sanctae libertatis est, eius libertatis qua sanctum Paulum usum fuisse cernimus, dum Petrum reprehendit; quod uti Paulo ita etiam magis Petro gloriae fuit, qui scivit humilitate hanc reprehensionem tolerare.

Dum in conciliis generalibus episcopi ex toto terrarum orbe catholico circa caput suum congregati in unum consultant de gloria Dei promovenda et salute animarum; mihi quidem hoc spectaculo nihil divinius, nihil maius in ecclesia Dei excogitari posse videtur. Ideo, reverendissimi patres, Hierosolymis mox sub initio ecclesiae apostoli concilium celebrant, daturi exemplum posteris quod ecclesia omne in aevum imitetur; ideo sanctus Gregorius Magnus quatuor sui temporis concilia evangeliorum libris comparat; ideo Durandus in concilio Viennensi summus theologus et canonista, interrogatus quodnam esset remedium malis obviandis societatis christianae eo temporis, respondit, nullum aliud nisi frequentem conciliorum generalium celebrationem; ideo concilium Constantiense non tantum laudat fuse concilia generalia et eorum fructus ad caelum extollit, sed etiam legem tulit de decennali conciliarum celebratione. Quae quidem lex dolendum est quod observari non potuerit; nam meo saltem iudicio et mea convictione, multis malis hoc modo obviatum fuisset, et fors etiam fatali saeculi XVI reformationi. Unde est quod ipse Pius IV pontifex, spiritu Caroli Boromaei animatus, cunctatus non fuerit per legatos suos declarare,

Nije dovoljno ni ono drugo, što se navodi od stvari, koje se predlažu kao izvjesne i nesumnjive; dok njihova izvjesnost i istinitost treba da se istom dokaže i utvrdi. Mi dakako isto tako priznajemo blaženom Petru i njegovim nasljednicima puninu vlasti, i kako je poznato, raspravljalo se o toj stvari također i na tridentskom saboru. I doista ovu punim vlasti među ostalim vrši vrhovni svećenik u mnogim zgodama; vrši je najsvečanije kad saziva općenite sabore, vrši je, kad im predsjeda, vrši je kad potvrđuje zaključke i kanone, i kad im ovako daje božanstveni i neoporecivi značaj. Ali ono, što je sadržano u našem tekstu, odnosno u razlaganju našega teksta, ako se ne varam na 32, 33, 34 listu o općenitim saborima, po mom mišljenju uvelike povrjeđuje svojstvo i prirodu općenitih sabora; i ovo je drugi sastavni dio, o kom ću razmatrati.

Prečasni oci, veoma je velika korist općenitih sabora, a katkada i veoma velika i neizbježiva potreba. Duh crkve, po mom sudu, jeste duh mira i sloge, za kojega je Gospod naš Isus Krist u posljednjim trenucima svoga života tako usrdno molio svoga vječnoga Oca. Duh crkve jeste duh savjeta i bratskog suglasja, kojega nam uzor ostaviše apostoli u Jerusalemu, to je duh reda i dužne pokornosti, ali ujedno i duh svete slobode, i to one slobode, kojom vidimo da se poslužio sveti Pavao, kad je ukorio Petra; to je pak bilo kaošto Pavlu tako još više i Petru na diku, jer je znao ponizno podnijeti ovaj prijekor.

Ja pak držim, da se ne može ništa divnije i veće zamisliti u crkvi Božjoj, nego li je prizor, kad biskupi zajedno sabrani sa sviju strana svijeta oko svoga glavara vijećaju u općenitim saborima o promicanju slave Božje i spasenju duša; Zato, prečasni oci, već u početku crkve apostoli održavaju sabor u Jerusalemu, namjeravajući dati primjer potomstvu, koji neka se u crkvi u sve vijeke nasljeduje; zato sveti Grgur Veliki uspoređuje četiri sabora svojega doba s knjigama evanđelja; zato je Durando, najveći bogoslov i crkveni pravnik na vienskom saboru, na pitanje, kakovim bi se lijekom izliječila tadanja zla ljudskoga društva, odgovorio: nema drugoga lijeka, nego često održavanje općenitih sabora; zato i kosnički sabor ne samo da uvelike hvali općenite sabore i do neba veliča njihove plodove, nego je i stvorio zakon o održavanju sabora u svakom desetljeću. Žaliti je samo, što se taj zakon nije mogao provoditi; jer po mom barem sudu i mom osvjedočenju ovako bi se predusrelo mnogim zlima, a možda i kobnoj reformaciji 16. vijeka. To je razlog, zašto i sam papa Pijo IV, zadahnut duhom Karla Boromejskoga, nije oklijevao da po svojim poslanicima izjavi, te bi drage volje privolio na desetgodišnje razdoblje sabora, ako se to zatraži.

No ako se, prečasni oci, ustali osobna i apsolutna nezabludivost rimskoga biskupa, po mom sudu biva očevidno, da će biti gotovo izlišni i beskorisni općeniti sabori (znaci negodovanja). Jer s potpunim se pravom može pitati: čemu da se češće sastaju biskupi iz čitavog svijeta, iz najudaljenijih dijelova katoličkog svijeta, ostavivši svoja stada i pustivši najsvetije čine svoje službe, ako sred crkve uvijek postoji osobni i apsolutni ugled, koji je uvijek tu, i uvijek dostaje, da se završe sve prepirke o vjeri i ćudoređu, i da uspostavi mir crkve, ako se slučajno poremeti?

Meni se uistinu čini, prečasni oci, što više ja o tom nimalo ne sumnjam, da je sveto pravo rimskih biskupa, da sazivaju općenite sabore;

quod libenter consentiret in decennalium conciliorum periodum, si id postularetur.

Verum, reverendissimi patres, stabilita personali et apsoluta Romani pontificis infallibilitate, manifestum meo iudicio fit concilia generalia pene superflua et inutilia evasura (signa improbationis). Nam iure merito quodammodo quaeri potest: ut quid episcopi ex toto terrarum orbe, ex dissitissimis orbis catholici partibus, relictis gregibus suis, missis sanctissimis ministerii sui functionibus, in unum frequentius convenirent, si in medio ecclesiae semper adesset personalis et absoluta auctoritas, quae semper praesto sit, semperque sufficiant ad omnes controversias fidei et morum definiendas, et tranquilitatem ecclesiae ne fors turbatam restituendam ?[10])

Mihi equidem, reverendissimi patres, videtur, immo mihi indubium est, sanctum esse Romanorum pontificum ius concilia generalia convocandi; sancta mihi est certe eorum inviolabilis libertas ea quando voluerint convocando: sed cogitandum quod omni iuri etiam respondeat obligatio, quae aliquando adeo urgens esse potest, ut ab eius implemento totius ecclesiae salus et tranquilitas et inumerabilium animarum salus dependeat.

Ego suffragio meo capiti IV schematis nostri dato nollem ullo modo cooperari videri, ut hoc concilium quasi ultimum esse videatur; quod meo saltem iudicio eo magis dolendum foret, quo iuxta meam sententiam ecclesia, tenera gentium et populorum mater, priscum suum vigorem et priscam suam foecunditatem vix alio modo recuperabit, quam frequentiori conciliorum generalium celebratione; cui ipsa providentia divina annuere videtur, quae in expeditissimis illis viarum et itinerum compendiis etiam ecclesiae suae insigne medium dedit unitatis suae, magis quam hucusque factum fuerit, exercendae.[11])

Verum ut concilia generalia sublimi fini suo respondere possint, sancta utique et inviolabilia esse oportet aute omnia iura primatus divini; sed eodem modo sancta esse debent et salva iura episcoporum (murmur). Mihi autem iis quae in expositione schematis, puto, folio 34, 35, 36, dicuntur de iudicatu episcoporum, mihi videtur huic iuri episcoporum praeiudicari, in specie gravissimo episcoporum iuri de magisterio et iudicatu divino. Quidquid enim adusque dictum est, quidquid hoc obtentu observatum est, mea sententia et convictione, ad essentiam iudicii, quod episcopi in concilio generali exercent, huc spectat, ut non tantum confirmare, explicare, approbare, verum etiam pro conscientiae et convictionis suae episcopalis ratione quandoque etiam removere possint. Nisi enim hoc admittatur, naturalis vigor et virtus verborum Christi minuitur: *Euntes docete omnes gentes*; nisi enim hoc admittatur, naturalis vigor et virtus imminuitur verborum Christi: *Quidquid solveritis in terra solutum erit et in coelis, et quidquid ligaveritis in terris, erit ligatum et in caelis*; nisi enim hoc admittatur, mihi videtur naturalis vigor verborum sancti Cypriani minui qui dicit, unum et indivisum esse in toto terrarum orbe episcopatum, cuius a singulis in solidum pars tenetur. Meo quidem iudicio episcopi nunquam huic suo iuri renunciare possunt, quin eo ipso ipsam etiam conciliorum generalium auctoritatem et libertatem periculo exponent.[12])

Dictum equidem hic fuit et in expositione schematis dicitur, contrarium doceri in epistola Leonis Magni ad Flavianum. Verum mea sententia et ex omnium conciliorum actis, quae utinam hic essent et

meni je zaista sveta njihova nepovrjediva sloboda, da ih sazivaju, kada hoće: ali valja pomisliti, da svakom pravu odgovara i dužnost, koja može katkada biti tako prešna, da o njezinu ispunjenju ovisi spas i mir čitave crkve te spas nebrojenih duša.

Ja ne bih nipošto htio svojim glasovanjem za IV. poglavlje našega teksta da se čini te i ja surađujem u tom, da se za ovaj sabor čini kao da je posljednji; to bi valjalo po mom barem sudu tim većma žaliti, što bi po mom mišljenju crkva, nježna majka naroda i puka, jedva kako drukčije mogla ponovno zadobiti svoju staru životnu snagu i svoju starodrevnu plodnost, nego li što češćim održavanjem općenitih sabora; za to čini se, kao da je dala mig sama božja providnost, što je također crkvi svojoj dala u onim najzgodnijim skupovima puteva i staza odlično pomagalo da izvršuje svoje jedinstvo, i to većma nego li se to dosele činilo.

Ali da općeniti sabori uzmognu odgovarati svojoj uzvišenoj svrsi, razumije se, da treba te budu prije svega nepovrijeđena prava božanstvenog primata; ali jednako sveta i zdrava treba da budu i prava biskupa (mrmljanje). Meni se pak čini, da se onim, što se govori u izlaganju teksta mislim na listu 34, 35, 36 o rasuđivanju biskupa, meni se čini, da se presiže u pravo biskupa, napose u najveće biskupsko pravo o božanstvenoj učiteljskoj i sudačkoj službi. Bilo dosele rečeno, što mu drago, i štogod se s ovoga gledišta primijetilo, po mom mišljenju i uvjerenju, na bit rasuđivanja, što ga biskupi izvršuju u općenitom saboru, amo pripada i to, da mogu ne samo potvrđivati, izjašnjavati i odobravati, nego da mogu također po svojoj biskupskoj savjesti i uvjerenju katkada i uklanjati. Jer ako se to ne dopušta, umanjuje se prirodna životna snaga i jakost Kristovih riječi: *Idite i naučavajte sve narode*: jer ako se to ne dopušta, umanjuje se prirodna životna snaga i jakost Kristovih riječi: *Štogod razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima, i štogod svežete na zemlji, bit će svezano i na nebesima*; jer ako se to ne dopušta, meni se čini, da se umanjuje prirodna životna snaga riječi svetog Ciprijana, koji kaže, da je jedan i nerazdijeljen episkopat na čitavom svijetu, na kom svaki pojedinac u cijelosti udioništvuje. I po mom sudu, biskupi se ne mogu odreći ovoga svoga prava, a da time ujedno ne izvrgnu pogibli također ugled i slobodu općih sabora.

Bilo je nadalje ovdje rečeno, a i u izlaganju teksta se kaže, da se protivno uči u poslanici Leona Velikoga Flavijanu. Ali po mom mišljenju iz spisa sviju sabora, što kamo sreće da ih imademo ovdje i da se čitaju! kažem iz spisa sviju sabora, kolikogod ih se održalo u crkvi Božjoj, jasno je to, da biskupi nijesu na saborima kod prosuđivanja poznavali nikakvih drugih granica, nego one, što ih stavljaju izjave svetoga pisma i božanstvene predaje.

Istina je, da je Kalcedonski sabor, kad je saslušao poslanicu Leona Velikoga, jednoglasno i veselo uskliknuo: „Petar govori na usta Leonova, svi tako vjerujemo, tako mislimo, svi se držimo te poslanice"; time je iskazana opravdana počast prvoj stolici, ali je ujedno iskazana i počast umu i rječitosti svetoga Leona, koji je divnim načinom izložio u svojoj poslanici katolički nauk: i u toj je stvari sveti Leon imao druga i premca svetog Ćirila Aleksandrijskog, komu je isto tako sabor poklicima odobravao. Uostalom, tko je proučio spise kalcedonskog sabora, ni za čas ne će zanijekati, da je poslanica Leonova tijekom

legerentur! ex omnium dico quotquot in ecclesia Dei celebrata sunt conciliorum actis hoc apparet, episcopos in iudicando in concilio nullos alios limites novisse quam eos, quos ponerent sacrarum scripturam et traditionis divinae oracula.

Verum quidem est concilium Chalcedonense audita Leonis Magni epistola uno ore et laetabundum exclamasse: „Petrus per Leonem loquitur, omnes ita credimus, ita sentimus, omnes huic epistolae adhaeremus"; tributum iuste datum primae sedi, sed tributum etiam datum sancti Leonis ingenio et eloquentiae, qui mirum in modum doctrinam catholicam in epistola sua exposuit: qua quidem in re sanctus Leo consortem et comparem habuit Cyrillum Alexandrinum, cui eodem modo per concilium acclamatum fuit. Caeterum qui acta expenderit concilii Chalcedonensis, nullo momento negabit epistolam Leonis successu temporis expensam et ad amussin sacrarum Scripturarum et traditionis fuisse examinatam. Ideo omnes quotquot huic epistolae subscripsere, in hunc modum subscribunt: subscribimus quia haec epistola sacrae Scripturae conformis est, quia haec epistola conformis est symbolo Nicaeno, conformis symbolo Constantinopolitano;[13]) et divinae providentiae munere factum est, ut in concilio Chalcedonensi non tantum unus alterve episcopus de orthodoxia huius epistolae dubitaret, sed episcopi magnarum provinciarum ut episcopi Illyrici et Palestinae, quibus concilium et tempus et occasionem et subsidia dedit, ut epistolam examinare et libere iudicium suum ferre possent. Et ideo hoc respectu episcopus Rottenburgensis frater et amicus meus bene et ingeniose dixerat, concilium Chalcedonense ne momento quidem dubitasse de iure episcoporum dubitandi. Cumque eum honoris causa novinaverim, liceat mihi observare eum frustra contradictionis argui in antiquis suis et recentissimis scriptis, quedmadmodum in hoc loco quidem factum est, ideo quia eminentissimus Dublinensis indubitate ex erronea gallica versione in errorem ductus est, etiam illustrissimus amicus suo tempore uberius hanc rem explanabit (Cf. opusculum Neapoli pariter editum non Romae, cui titulus: Defensio episcopi Rottenburgensis).

Caeterum in concilio Chalcedonensi in epistolam s. Leonis veri nominis iudicium exercitum fuisse, duplici testimonio externo probari iuxta meam sententiam potest. Et primo quidem testimonio ipsius Leonis Magni, qui in epistola sua 93 alias 63 hunc circiter in modum loquitur: „Gloriamur, inquit, et Deo immortali gratias agimus, qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit": praesupponit igitur Leo Magnus detrimentum pati se potuisse in fratribus. Immortales quoque gratias agit Deo, quod quae prius erant eius iudicio definita, irretractabili fraternitatis universae assensu sint acceptata. Gratias agit Deo, quod contradictores in concilio Chalcedonensi fuerint, quia hoc modo, inquit, fiet ut mundus non possit dicere, vel assentatione vel ex quocumque ignobili motivo episcopos praestitisse assensum epistolae meae. Tandem concludit significantissimis hisce verbis; „Multum sacerdotalis officii splendescit, ubi sic summorum servatur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. (Epist. CXX. inter opera sancti Leonis edit. Ballerini.) Ecce quomodo Leo Magnus ipse eam iudicandi vim, qua episcopi in concilio fruuntur ut non tantum approbare sed etiam reprobare possint, agnos-

vremena bila pretresena i sravnjena sa svetim Pismom i predajom. I zato su svi, koji su god ovu poslanicu potpisali, ovako potpisali: potpisujemo, jer se ova poslanica slaže sa svetim Pismom, jer se ova poslanica slaže s nicejskim vjerovanjem i slaže se s carigradskim vjerovanjem; a po dopuštenju božje providnosti zbilo se, da na kalcedonskom saboru nije tek ovaj ili onaj biskup dvojio o pravovjerju ove poslanice, nego i biskupi velikih pokrajina kao biskupi iz Ilirika i Palestine, ali im je sabor dao vremena i zgode i pomagala, da prouče poslanicu i uzmognu slobodno izreći svoj sud. I zato je s ovog stajališta dobro i umno rekao moj pobratim i prijatelj biskup rottenburški, da kalcedonski sabor nije ni za čas posumnjao o biskupskom pravu dvojenja. Kad sam ga imao čast imenovati, neka mi je dopušteno da primijetim, da ga se uzalud okrivljuje zbog protuslovlja između njegovih starih i najnovijih spisa, kako je to učinjeno i na tom mjestu zato, jer je uzoriti Dublinski nedvojbeno bio zaveden u bludnju pogrješnim francuskim prijevodom, a to će i presvijetli prijatelj u svoje vrijeme opširnije razjasniti.

Uostalom, da se o poslanici sv. Leona na kalcedonskom saboru u pravom smislu riječi rasuđivalo, može se po mom mišljenju dokazati dvostrukim spoljašnjim svjedočanstvom. Ponajprije svjedočanstvom samoga Leona Velikoga, koji u svojoj poslanici 93 ili drukčije 63 kaže otprilike ovo: „Na čast nam je, kaže, i zahvaljujemo Bogu besmrtnome, koji nije dopustio, da mi pretrpimo ikakvu štetu među svojom braćom". Leon Veliki dakle pretpostavlja, da je mogao trpjeti štetu među braćom. Jednako daje besmrtnu hvalu Bogu zato, što je prihvaćeno neopozivom privolom svekolikog bratstva ono, što je prije bilo njegovim sudom određeno. Zahvaljuje Bogu i zato, što je na kalcedonskom saboru bilo i takvih, koji su imali protivno mišljenje, jer se tako zbilo — kaže — da svijet ne može reći, da su biskupi privoljeli na moju poslanicu iz udvornosti ili zbog kakvoga mu drago neplemenita razloga. Najposlije završuje ovim veoma značajnim riječima: „Uvelike se ističe sjaj svećeničke službe, gdje se tako pazi na ugled najviših, da ni u koga među nižima nije umanjena sloboda". Evo dakle, kako sam Leo Veliki priznaje tu snagu rasuđivanja, što je uživaju biskupi na saboru, da mogu ne samo odobravati, nego i osuđivati, te kako s tom snagom spaja saborsku slobodu i ugled.

Drugo spoljašnje svjeddočanstvo uzet ću od Bellarmina. Da uzmogne predusresti poteškoćama u pitanjima kalcedonskog sabora o pravom rasuđivanju Leonove poslanice Flaviju, kaže Bellarmin u svojoj povijesti sabora, ako se dobro sjećam, u knjizi II. ovo: Ova poslanica, što je bila upravljena kalcedonskom saboru nije bila zaključna, nego je bila samo u svrhu upute, i zato je kalcedonski sabor mogao doista i stvarno o njoj rasuđivati. Budući pak da se to danas nikako ne će da dopusti, mora se dopustiti na osnovi Bellarminova svjedočanstva, da je kalcedonski sabor uistinu i stvarno vršio vlast rasuđivanja.

Ponavljam, ja se nikada ne mogu odreći ovoga biskupskog prava, jer je ono božanstvenog podrijetla, jer je ono sadržano u biskupskoj službi, jer je ovo dano u svrhu naziđivanja crkve, i ovo se pravo u prvom redu tiče saborskog ugleda i slobode: ovu je slobodu tridentski sabor tako sveto čuvao, da ju je smatrao povrijeđenom samo dvjema

cit, et quomodo cum ipsa libertatem concilii et auctoritatem in connexione ponit.[14])

Alterum testimonium externum desumam ex Bellarmino. Bellarminus in sua historia conciliorum lib. II, si bene memini, ut difficultatibus obviet ex quaestionibus concilii Chalcedonensis de vero epistolae Leonis ad Flavium iudicatu, hoc dicit: hanc epistolam ad concilium Chalcedonense missam non fuisse definitivam, verum fuisse sollummodo instructivam, atque ideo concilium Chalcedonense potuisse vere ac realiter iudicium exercere. Sed cum id hodie nullomodo admittatur, admitti debet ex Bellarmino, concilium Chalcedonense vere et realiter iudicium exercuisse.[15])

Ego, repeto, huic iuri episcoporum nunquam renuntiare possum, quia hoc est originis divinae, quia hoc muneri episcopali inhaeret, quia hoc datum est in aedificationem ecclesiae, et hoc ius proxime attingit auctoritatem concilii et libertatem: quam libertatem tam sancte concilium Tridentinum custodivit, ut eam laesam putaverit duobus saltem vocabulis a proponentibus legatis sess. XVII prolatis. Et quamquam Pius IV pontifex per legatos non semel sed iterato patribus concilii Tridentini declaraverit his duabus vocibus, proponentibus legatis, non agi ullo modo de libertate patrum minuenda, verum de confusione evitanda; concilium tamen Tridentinum, episcopi in primis Hispaniae et Galliae eo usque non quieverunt, quousque hae duae voces libertati concilii praeiudicantes sess. XXV solemniter retractatae non fuerint, et ita explicitae, ut nulli episcoporum iuri et auctoritati, ut concilium dicit, canonum et decretorum futuris temporibus nunquam praeiudicare possint. Ita bene fecit concilium Tridentinum et sapientissimae, quod has et similes quaestiones non definiret.

Dictum est ab uno reverendissimorum patrum, et si bene memini ab archiepiscopo Westmonasteriensi, quod concilium Tridentinum occasionem non habuerit huius definitionis faciendae. Verum Deus immortalis! concilium Tridentinum si occasionem non habuit huius definitionis faciendae, nulla umquam occasio erit. Ut notum est, tunc agebatur cum protestantibus, qui totam ecclesiae auctoritatem negabant, qui omnem in ecclesia potestatem et omne ius eidem surripere volebant.[16])

Aeque dictum est, reverendissimi patres, per hanc definitionem, si facta fuisset, his controversiis quae in Galliis et in Germania subinde enatae fuerunt, finis impositus fuisset. Meo quidem iudicio et omnis quicumque historiam concilii Tridentini probe discusserit, qui noverit historiam eius temporis Galliae, Germaniae, Hispaniae, concilium Tridentinum faciendo eiusmodi decisionem non tantum non praevenisset controversias in Gallia et Germania enatas, quae quanto nocivae erant, propria virtute earum ecclesiarum sanatae sunt; verum novis et gravissimis controversiis tum in Gallia tum in Germania tum in Hispania occasionem dedisset. Et ideo ego existimo concilium Tridentinum sapientissime et prudentissime fecisse; et si quod votum ego hic publice edere possum, illud est ut, quantum saltem possibile, vestigiis concilii Tridentini insistamus, quia illud sapienter et prudenter agendo erexit monumentum aere perennius, nulla vetustate temporum obliterandum. Ad quas prudentiae et sapientiae regulas certe illa pertinet per Pium IV, spiritu sancti Caroli Borromaei imbutum, data ut nihil in concilio

riječima, što su ih u XVII. sjednici izrekli legati prigodom predlaganja. I premda je papa Pijo IV ne jedamput nego ponovno po poslanicima izjavio ocima tridentskoga sabora, da se ovim dvjema riječima, što ih predlažu poslanici, nipošto ne radi o tom, da se umanji sloboda otaca nego o tom, da se izbjegne zabuni; ipak nije tridentski sabor, a naro čito španjolski i francuski biskupi, nijesu mirovali sve dotle, doklegod nijesu ove dvije riječi, što okrnjuju slobodu sabora, u 25. sjednici bile svečano opozvane i tako razjašnjene, da se ne može nikada ubuduće povrijediti, kako kaže sabor, ikojim kanonom ili dekretom koje pravo ili ugled biskupa. Dobro je i mudro to učinio tridentski sabor, što nije ništa konačno zaključio o tim i sličnim pitanjima.

Jedan od prečasnih otaca, ako se dobro sjećam, nadbiskup westmünsterski, rekao je, da tridentski sabor nije imao povoda, da stvara konačni zaključak o tom, No besmrtni Bože! Ako tridentski sabor nije imao povoda, da stvara taj zaključak, ne će nikada više imati povoda. Kako je poznato, radilo se tada o osudi pristaša protestantizma, koji su zanijekali svaki ugled crkve, i htjeli crkvi oduzeti svaku vlast i svako pravo.

Jednako je, prečasni oci, rečeno, da bi se ovom konačnom odredbom, da je bila učinjena, bile dokrajčile prepirke, što su se namah po tom porodile u Francuskoj i Njemačkoj. Po mom pak mišljenju kaošto i po mišljenju svakoga, tkogod je dobro proučio povijest tridentskoga sabora, i tko poznaje francusku, njemačku i španjolsku povijest onoga doba, ne samo da tridentski sabor ne bi ovakvom odlukom predusreo prepirkama, što su se porodile u Francuskoj i Njemačkoj, te ukoliko su bile štetne, iscijeljene su vlastitom snagom tih crkava; već bi dao povoda novim i to veoma teškim prepirkama i u Francuskoj i u Njemačkoj i u Španiji. Zato ja držim, da je tridentski sabor uradio vrlo mudro i vrlo razborito; pa ako mogu ovdje da javno izrazim kakvu želju, to je ta, da, koliko je ikako moguće, slijedimo stope tridentskoga sabora, jer je on postupajući mudro i razborito podigao sebi spomenik trajniji od mjedi, što ne će ni u koje vrijeme zastarjeti. Zacijelo da među ta pravila razboritosti i mudrosti pripada i ono, što ga je dao Pijo IV. zadahnut duhom svetoga Karla Boromejskoga, da se na saboru ništa ne zaključuje mimo općega ili gotovo općega suglasja otaca; i to je treća i posljednja stvar, o kojoj ću još nešto prozboriti.

Može se činiti čudnovatim, prečasni oci, te bi se ikad moglo i posumnjati o toj stvari, koja u tolikoj mjeri zadire u pravilo vjere; ta u toj se nauci saglašuju izjave svih otaca, kaošto i praksa i običaj svih sabora, kolikogod ih je u crkvi Božjoj do današnjega dana održano. Ja mislim, da je to upravo djelo Božje providnosti, da u toj stvari postoje ne samo pojedina svjedočanstva svetih otaca, nego i čitave knjige, od kojih ja navodim knjigu svetog Ireneja protiv krivovjerja, Tertulijanovu o krivovjerskim novotarijama, i što sam ga već isticao svetog Ciprijana, o jedinstvu crkve. Svi opredjeljuju i određuju predaju i božanstveni nauk o tom, pozivajući se na suglasje apostolskih crkava; pa ako sveti Irenej navodi samo suglasje rimske crkve zbog njezina moćnijeg prvenstva, ne čini to zbog toga, što bi slijed ostalih crkvi bio izlišan ili manje potreban; nego zbog toga, kako sam veli, jer bi bilo daleko suviše, da u tako maloj knjizi nabraja slijed svih apostolskih crkvi.

decideretur citra communem aut fere communem patrum consensionem: et hoc tertium et ultimum est momentum de quo quaedam dicam.

Mirum videri potest, reverendissimi patres, hac de re quae regulam fidei tantopere afficit, vel umquam dubitari posse; tantopere in hanc doctrinam consentiunt omnium patrum effata, et quotquot in ecclesia Dei usque ad hodiernam diem cellebrata sunt, conciliorum praxis et consuetudo. Ego existimo providentiae divinae munere factum esse, ut hanc in rem prostarent non solum singularia sanctorum patrum testimonia, sed integra etiam volumina, inter quae volumina ego refero librum sancti Irenaei adversus haereses, Tertulliani de praescriptionibus haereticorum, et quem laudavi sancti Cypriani de unitate ecclesiae. Omnes ob id traditionem et doctrinam divinam determinant et definiunt, provocando ad consensionem ecclesiarum apostolicarum; et si sanctus Irenaeus consensum tantum affert ecclesiae Romanae propter eius potentiorem principalitatem, non hoc ideo facit quod reliquarum ecclesiarum successiones superfluae aut minus necessariae sint; sed quia, ut ipse loquitur, longum nimis foret in hoc tali volumine omnium ecclesiarum apostolicarum successiones enumerare.[17])

Omnibus his magnis viris traditio ecclesiae Romanae visa est similis grandiori alicui flumini, cuius aquis totius terrarum orbis catholicus irrigari et foecundari debet. Ast eodem modo magnis illis viris traditiones reliquarum ecclesiarum apostolicarum visae sunt similes rivis quibus grandius hoc flumen continuo nutriri et foveri debet, nisi ipsum arescere et successu temporis, quod Deus numquam permittat, deficere velit.[18])

Omnibus his magnis viris videbatur testimonium primae sedis apostolicae in rebus fidei summi esse momenti, summae auctoritatis. Verum ut huius testimonii vis divina et auctoritas divina elucescant, omnes requirunt ut consensum reliquarum ecclesiarum apostolicarum et reliquorum episcoporum accedat;[19]) adeo ut, iterato dixi, sanctus Cyprianus ecclesiam totam gregem unum appellet, qui communi unanimi omnium apostolorum et episcoporum consensione pascatur.

Verum duos saltem hanc in rem afferam, et quidem Vincentium Lirinensem, quia ex professo hac de re agit, et quia auctores expositionis eum folio, puto, quadragesimo adducunt. Alius quem adducam est sanctus Augustinus et hunc ideo, quia ea quae sancto Augustino contigerunt, cum adiunctis nostris, iuxta meam saltem sententiam, analoga sunt. Igitur quantum ad Vincentium Lirinensem, aurea illius regula quod *semper*, quod *ubique*, quod ab *omnibus*, in ore totius catholici orbis est, et in omnibus scholis et in omnibus ecclesiis, et in hacce etiam Vaticana Synodo toties quoties resonavit. Vincentius Lirinensis tria absolute necessaria dicit, ut aliquid de fide et traditione divina definiri et stabiliri possit: et haec tria sunt: vetustas *universalitas et consensio.* (Cf. Commonitorium, cap. III.). Et, reverendissimi patres, haec tria unum sunt, neque ullo ratiocinationis artificio, neque ulla dictionis subtilitate haec tria ab invicem separari possunt. Nam in consensionis communis necessitate fundatur universalitas; universalitas etiam consensionem praesupponit, nec una nec altera fieri potest absque vetustate, id est absque auctoritate eius qui ecclesiam sanguinis sui pretio redemit, et totum mortalium genus ad unam fidem et gloriae aeternae participationem vocavit.

Svim ovim velikim ljudima pričinjala se predaja Rimske crkve, kao da je slična kakvoj većoj rijeci koje vodom treba da se natapa i oplođuje sav katolički svijet. Ali jednake se tim velikim ljudima pričinjale predaje ostalih apostolskih crkvi, kao da su slične potocima, što ovu veću rijeku neprestano hrane i njeguju, ako ne će, što Bog nikada ne dopustio, da tijekom vremena presuši i ugine.

Svi su ovi veliki ljudi znali, da je svjedočanstvo prve apostolske stolice u stvarima vjere od najveće važnosti, i da imade najviši ugled. Ali da odsijeva božanstvena sila i božanstveni ugled ovoga svjedočanstva, svi zahtijevaju, da amo pridođe također suglasje ostalih apostolskih crkvi i ostalih biskupa; tako da, kašto sam ponovno istaknuo, sveti Ciprijan naziva čitavu crkvu jednim stadom, koje se pase na zajedničkom jednodušnom suglasju apostola i biskupa.

No ja ću samo navesti dvojicu za tu stvar, i to Vincencija Lirinskoga, jer on izričito govori o toj stvari, i jer ga sastavljači razlaganja navode mislim na 40. listu. Drugoga pak navest ću svetog Augustina, i to zato, jer je ono, što se dogodilo svetom Augustinu, po mom mišljenju, slično današnjim prilikama.

Dakle, što se tiče Vincencija Lirinskoga, njegovo zlatno pravilo: „što *uvijek, svagdje* i *svi* vjeruju..." odmnijeva iz ustiju čitavoga katoličkog svijeta, te u svim školama i svim crkvama, pa i u ovom vatikanskom saboru čuje se već po toliko puta. Vincencije Lirinski kaže, da je troje neophodno potrebno, te se uzmogne nešto odrediti i ustaliti kao božanstvena vjera i predaja: a to troje jest: *starina, općenitost i suglasje*. Ovo pak troje, prečasni oci, jeste jedno, i ne može se ovo troje rastaviti jedno od drugoga, niti ikakvom vještinom umovanja niti rječitim oštroumljem. Jer na neophodnosti zajedničkog suglasja osniva se općenitost; općenitost pak pretpostavlja suglasje, a ni jedno ni drugo ne može postojati bez starine, to jest, bez ugleda onoga, koji je svoju crkvu otkupio cijenom svoje krvi, te pozvao sav rod smrtnika k jednoj vjeri i udioništvovanju vječne slave.

Stoga, prečasni oci, kad Vincencije Lirinski izlaže svoje pravilo vjere o suglasju, govori gotovo isto tako kao i mi, ili kako smo već toliko puta govorili. Što se tiče starine, najviše valja paziti na to, da držimo ono, što se slaže s naukom i definicijama sviju ili gotovo sviju svećenika i učitelja. I to s punim pravom, jer je božanstveni nauk jer vjera nije ljudsko iznašašće, već je božanstveni poklad, što treba da se upire o svjedočanstva sviju nas, i što ga moramo svakom zgodom braniti sudjelovanjem i suglasjem nas sviju protiv koga mu drago.

I zato Vincencije Lirinski kad piše u poglavlju XXVII. svojih uspomena tumačenje k onim predivnim riječima svetoga Pavla apostola: *O Timoteju, čuvaj poklad uklanjajući se razgovorima o ispraznim novotarijama,* ovako poklikuje i pita: „Što znači danas *Timotej*, što znači čuvaj *poklad?*" I evo odgovora: „Ili općenito svekolika crkva ili napose svekoliko tijelo starješina, t. j. biskupa, koji moraju i sami imati potpuno znanje o poštovanju božjem a moraju ga i drugima ulijevati". Čuvari dakle božanstvenog poklada prema Vincenciju Lirinskom jesu čitava crkva i svekoliko tijelo starješina, t. j. biskupa; pa zato kad Vincencije Lirinski navodi onu novotariju kartaškoga biskupa Agripina, što je uveo ponovno krštavanje krivovjeraca, u poglavlju IX. ovako oprovrgava ovu novotariju: „Uveo je, kaže, novo-

Ideo, reverendissimi patres, Vincentius Lirinensis exponens regulam suam fidei de consensione ita loquitur plane quemadmodum nos loquimur, aut quemadmodum nos toties quoties locuti sumus. In ipsa vetustate magnopere curandum est, ut illud teneamus, quod omnium aut fere omnium sacerdotum et magistrorum doctrinis et definitionibus conforme est. Et hoc iure merito, quia doctrina divina, quia fides non est inventum humanum, sed depositum divinum, quod omnium nostrum testimoniis fulciri, quodque quavis occasione omnium nostrum opera et consensione contra quosvis defendi debet.[20])

Et ideo Vincentius Lirinensis cap. XXVII commonitorii sui commentarium scribens in illa praeclara sancti Pauli apostoli verba: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates,* in hunc modum exclamat et quaerit: „Quid est hodie *Timotheus,* quid est *depositum custodi ?*" Et en responsum: „Vel generaliter universa ecclesia, vel specialiter totum praepositorum corpus, id est episcoporum, qui integram divini cultus scientiam vel habere ipsi debent vel aliis infudere debent." Itaque depositi divini custodes, iuxta Vincentium Lirinensem, est tota ecclesia et totus praepositorum, id est, episcoporum corpus; et ideo Vincentius Lirinensis adducens illam Agrippini Carthaginiensis episcopi novitatem, quam ipse induxit rebaptizandi haereticos, cap. IX ita contra hanc novitatem argumentatur: „Induxit, inquit, novitatem contra divinum canonem (id est contra Scripturam), contra universalis ecclesiae regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem atque instituta maiorum"; atque ideo subdit: „Cum ergo undique ad novitatem rei reclamarent, tunc (verba probe notanda) beatae memoriae papa Stephanus I apostolicae sedis antistes cum caeteris collegis suis, (notate) sed tamen prae caeteris restitit". Et rationem quare prae ceteris Vincentius Lirinensis hunc adducit, quia vir sanctus dignum iudicavit, ut quantum caeteros divina loci auctoritate superabat, tantum superaret fidei devotione.

Sed sententia, quod rem plane definit, est quod idem Vincentius Lirinensis eodem capite VI commonitorii sui loquens de sancto Cypriano et sancto Stephano eumdem plane in modum excusat sanctum Cyprinum ac sanctus Augustinus. Nam comparatione inter eum et dogmatistas effecta, hunc in modum exclamat: „O rerum mira conversio! Auctores eiusmodi opinionis catholici; consectatores vero haeretici iudicantur; absolvuntur magistri; condemnantur discipuli; conscriptores librorum filii regni erunt; adsertores vero gehenna suscipiet. Nam quis ille tam demens est, qui illud sanctorum omnium et episcoporum et martyrum lumen beatissimum Cyprianum in aeternum dubitet esse regnaturum? Aut quis tam sacrilegus qui donatistas et alias huiusmodi pestes, quae illius auctoritate concilii rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros cum diabolo?" Itaque Vincentius Lirinensis eodem modo excusat sanctum Cyprianum, quia res in concilio solemniter definita non fuit; postquam vero definita fuerit, donatistae haeretici, donatistae filii gehennae, donatistae ardent in inferno.

Igitur Vincentio Lirinensi, mea saltem sententia, nihil notum fuit de personali et absoluta Romanorum pontificum infallibilitate; neque, meo saltem iudicio, opus habuit ut in eius obsequium principium suum de unanimi consensione enervaret et debilitaret. Mea saltem sententia est, si eius verae doctrinae et vestigiis inhaerere velimus, certe nihil definiamus hic, nisi cum omnium, ut ipse dixit, consensione.

tariju, što se protivi božanstvenom pravilu, (t. j. protivi se svetom Pismu), što se protivi pravilu crkve, protivi se mišljenju sviju susvećenika, protivi se običajima i uredbama pređa"; i zato dodaje: „Kad se dakle sa sviju strana prigovaralo toj novotariji, tada se (dobro upamtite ove riječi) blage uspomene papa Stjepan I. načelnik apostolske stolice, usprotivio zajedno s ostalim svojim drugovima, ali (upamtite) ipak prije ostalih. Razlog pak, zašto prije ostalih, navodi Vincencije Lirinski ovaj, jer je ovaj sveti čovjek smatrao dostojnim, da koliko je ostale nadvisivao božanstvenim ugledom mjesta, da ih toliko nadvisuje i pobožnošću vjere.

Ali po mom mišljenju ono, što stvar potpuno objašnjava, jest upravo to, što Vincencije Lirinski, kad govori u istom VI. poglavlju svojih uspomena o svetom Ciprijanu i svetom Stjepanu sasvijem jednako ispričava svetoga Ciprijana, kaošto i sveti Augustin. Usporedivši naime njega i Donatiste, kliče ovako: „O čudnovata li preokreta! Začetnici ovoga mišljenja smatraju se katolicima; sljedbenici pak krivovjercima; učitelji se odrješuju, a učenici osuđuju; sastavljači knjiga bit će sinovi kraljevstva; branići pak otići će u pakao. Ta tko je tako bezuman, da posumnja, hoće li to svijetlo svih svetaca i biskupa i mučenika, kaošto je preblaženi Ciprijan, dovijeka vladati? Ili tko je tako svetogrdan, te će zanijekati, da će donatisti i drugi ove vrsti okuženici, što se hvastaju, da se ponovno krštavaju na osnovu ugleda onoga sabora, dovijeka s đavlom gorjeti?" Vincencije Lirinski dakle jednako ispričava svetog Ciprijana, budući da stvar još nije bila svečano na saboru razjašnjena; poslije pak, kad je stvar bila razjašnjena, donatiste su krivovjerci, donatiste su pakleni sinovi, donatiste gore u paklu.

Vincencije Lirinski barem po mom mišljenju nije ništa znao o osobnoj i apsolutnoj nezabludivosti rimskih biskupa; po mom barem sudu nije trebao ni da u korist ove oslabljuje ili pokoleba svoje načelo o jednodušnom suglasju. Po mom barem mišljenju, hoćemo li da slijedimo stopama njegove istinite nauke, nemojmo doista ovdje ništa zaključivati, nego kako je on rekao, uz suglasnost sviju. Jer inače (što Bože sačuvaj) bismo dali povoda velikim nesrećama u crkvi božjoj, pa bi se doista i mimo svete nakane moglo dogoditi, te bi se ono, što je Gospod dao kao posljednji lijek mira i sloge, obratilo u izvor razdora.

Mogao bih navesti mnoga mjesta iz svetog Augustina, koji kako je prečasnim ocima poznato, u svojoj prekrasnoj knjizi *proti poslanice Manikejeve* navodi doduše sa svetim Irenejem među onim najdražim vezama, što čovjeka koji pravo vjeruje vežu s vjerom i katoličkom crkvom, slijed svećenika na apostolskoj stolici do sadašnjega biskupstva; ali navodi na prvom mjestu suglasje naroda i puka, što ih zastupa crkva; za njezin pak ugled kaže, da je započeo čudesima, da se njeguje ufanjem, hrani ljubavlju i utvrđuje starinom. Navodi također ono načelo Vincencija Lirinskog, samo ime katoličke crkve, što ga i protiv volje moraju krivovjerci pridijevati ovoj svetoj crkvi.

No još ću barem jedno mjesto navesti iz svetog Augustina. Kako sam priznaje u svojoj knjizi razmišljanja i u poslanici svom prijatelju Honoratu, on se odmetnuo od materinske vjere i dulje se vremena sakrivao u manihejskom taboru; manihejci pak imali su naročiti običaj, kako veli sveti Augustin, da mimoiđu ugled katoličke crkve i prikažu

Nam secus (quod avertat Deus in ecclesia Dei magnis calamitatibus occasionem daremus,[21]) et praeter sanctam intentionem certe posset fieri ut illud, quod Dominus in ultimum pacis et concordiae remedium dedit, in dissensionum fomentum convertatur.

Possem multa ex sancto Augustino adducere, qui, ut reverendissimis patribus notum est, in praeclaro suo libro *contra epistolam Manichaei* inter carissima illa vincula quae hominem recte credentem fidei et ecclesiae catholicae devinctum tenent, adducit quidem cum Ireneo successionem sacerdotum in apostolica sede usque ad praesentem episcopatum ; sed adducit in primo loco consensionem gentium et populorum, qui per ecclesiam repraesentantur, cuius auctoritatem dicit miraculis inchoatam, spe fotam, charitate nutritam, vetustate firmatam. Adducit etiam illud principium Vincentii Lirinensis, nempe catholicae ecclesiae nomen, quod inviti sanctae huic ecclesiae haeretici tribuere debent.[22])

Verum adducam unum saltem adhuc ex sancto Augustino. Ut ipse profitetur in libris suis retractationum et in epistola ad amicum suum Honoratum, descivit a materna religione atque longiori tempore in castris manichaeorum delituit ; quibus manichaeis familiare erat, ut sanctus Augustinus dicit, ecclesiae catholicae auctoritatem traducere et iuventuti in primis eruditiori eo invisam reddere quod dicerent in ecclesia catholica omnia superstitionibus esse plena ; nam in ea creditur, dum ipsi manichaei blasphemarent nil aliud doceri et teneri, nisi rationis principiis conforme et intelligentiae humanae pervium.

Sanctus Augustinus describens suas et fallacias manichaeorum, ita eas describit ac si non tantum de suis temporibus, sed etiam de nostris temporibus loqueretur. Sanctus Augustinus per gratiam Dei et lacrymas suae natris catholicus effectus, ut ecclesiae catholicae et fidei catholicae veritatem vindicaret, et inventutem a perversitatis periculo praemuniret, scripsit librum praestantissimum et vere divinum, dignum qui teratur ab omnibus, et imprimis a inventute, diurna nocturnaque manu, librum *de utilitate credendi*. In quo libro magnus hic vir summo ingenii acumine argumento perpetuo usque ad consummationem saeculorum valituro demonstrat, ecclesiae catholicae et fidei catholicae auctoritatem non solum utilem sed etiam necessariam esse, ut gentes et nationes rite excoli, et in medio societatis humanae eae virtutes exerceantur, sine quibus numquam nec temporalis nec aeterna populorum felicitas stare potest. In hocce libro de consensione de qua loquor, in pluribus locis, capp. VIII, XIV, XIII si memini, loquitur. Verum hunc locum ideo adduxi, ut inde discamus quantopere, levitati et vanitati humanae auctoritatis iugum grave videatur ; ut ex eo discamus, quantum auctoritatis principium malevolorum hominum interpretationibus pateat ; ut inde discamus, quam cauti et providi esse debeamus in attributis auctoritatis definiendis, ne, dum optima fide et sancta certe intentione auctoritatem supremam, vim eius et vigorem augere velimus, vel, inviti occasionem demus eam minuendi et in invidiam inducendi. Ideo mihi videtur factum esse, quod ecclesia catholica octodecim saeculorum decursu divinam infallibilitatis suae praerogativam maluerit excercere potius quam ullo modo definire.

Si autem manichaeis saeculi IV. et V. successit totius ecclesiae auctoritatem in invidiam adducere, si ipsis successit sanctum Augustinum, tantum lumen ecclesiae catholicae, et Honoratum et plures, ut ibi dicit, academicis studiis vanos effectos seducere ; non dubito, reve-

ga prije svega naobraženijoj omladini zazornim time, što su govorili, da je u katoličkoj crkvi sve puno praznovjerja, jer da se u njoj vjeruje, kako sami maniheji hule, da se ništa drugo ne uči i ne drži, nego ono, što je u suglasju s načelima razuma i pristupačno ljudskom shvaćanju. Sveti Augustin opisujući svoje i manihejske lukavštine, crta ih tako, kao da bi govorio ne samo o svojim vremenima, nego i o našim. Sveti Augustin postao je katolikom po milosti božjoj i po suzama svoje majke, da brani istinu katoličke crkve i katoličke vjere. Da pak omladinu zaštiti od pogibli pakosti napisao je veoma odličnu i uistinu divnu knjigu o *koristi vjerovanja*, koja je vrijedna, da je svi, a u prvom redu omladina dan i noć čita. U toj knjizi dokazuje taj veliki muž najvećom oštroumnošću trajnim dokazom, koji će vrijediti do svršetka vijeka, da je ugled ne samo koristan već i potreban katoličkoj crkvi i katoličkoj vjeri, da se narodi i plemena uzmognu, kako treba naobražavati, i da se u ljudskom društvu ostvaruju one kreposti, bez kojih ne može opstojati niti vremenita niti vječna sreća naroda. U toj knjizi govori se na više mjesta, ako se sjećam u poglavlju VIII., XIV., XIII., o suglasju, o kom ja govorim. Ovo sam pak mjesto naveo za to, da odatle uvidimo, koliko se ljudskoj nestalnosti i taštini čini teškim teret ugleda; da odatle uvidimo, koliko je načelo ugleda izloženo pretresanju zloradih ljudi; da odatle naučimo, kako moramo biti oprezni i dalekovidni, kada određujemo svojstva ugleda, da ne bismo i nehotice dali povoda za njegovo umanjivanje i za poticanje na zavist, pa makar mi htjeli u najboljoj vjeri i doista svetom nakanom, da uvećamo najviši ugled njegovu moć i životnu snagu. I zato se meni čini, da je očevidno, te je katolička crkva voljela kroz 18 vijekova izvršivati božanstvenu povlasticu svoje nezabludivosti, nego li je bilo kako definirati.

Ako je pak manihejcima IV. i V. vijeka uspjelo da omraze ugled čitave katoličke crkve, ako im je uspjelo zavesti svetog Augustina, toliko svijetlo katoličke crkve, pa Honorata i mnoge kako kaže, koji su usljed akademske naobrazbe postali tašti; ne sumnjam prečasni oci, barem ja ne, da će mnogobrojni manihejci našega doba, t. j. neprijatelji katoličke crkve učiniti sve, da je s obzirom na ovaj nauk, o kome se raspravlja, omraze pred pukom i omladinom, klevećući katoličku crkvu, da je puna praznovjerja, i da se u njoj slijepo vjeruje, a kao posljednji temelj ugleda i vjere da je to, što se vjeruje u sud samoga jednoga čovjeka, za kojega se kaže, da može griješiti i da je podvržen svim ljudskim slabostima.

Neka nitko ne kaže, da govorim pretjerano, jer evo u mojim rukama knjige s napisom: „Potrebe našega doba", gdje neki ovakav manihejac svom oštroumnošću i naučnom spremom govori, da je poželjna ova definicija, o kojoj se raspravlja na saboru; i to zato poželjna, jer ako se ona dopusti, lakše će se porušiti ugled i nezabludivost same katoličke crkve (mrmljanje). Navodim manihejsko mišljenje, rekoh manihejsko, izvolite se prečasni oci uvjeriti, sam ću pokazati svakomu, tko želi da vidi. Svakako ja zabacujem to djelo i osuđujem ga, to je pakleno djelo, ja sam ga čitao s najvećom uzrujanošću i plačući: navodim dakle tuđe mišljenje. Vjerujte mi, nijesu naše bojazni neosnovane nijesu umišljene pogibli, što ih predviđamo. Ja mogu barem reći pred Bogom, koji će me suditi, da će ovom definicijom, o kojoj se raspravlja, ako bude ostvarena, mojemu stadu, komu sam na čelu, zaprijetiti mnoge pogibli.

rendissimi patres, ego saltem non dubito, copiosos nostri temporis manichaeos, id est ecclesiae catholicae hostes, nihil non acturos, ut eam, de qua agitur definienda doctrina, et populis et iuventuti invisam reddant, calumniantes ecclesiam catholicam superstitionis plenam esse, et caece credi, et ultimum auctoritatis et fidei fundamentum unius solius hominis credi iudicio, qui dicitur esse peccabilis et omnibus humanae debilitatis conditionibus expositus.[23])

Nec dicatur, quod in vanum loquor, nam in manibus meis liber est inscriptus: *Indigentiae nostri temporis*, in quo talis unus manichaeus summo ingenii acumine et eruditionis apparatu dicit, desiderabilem esse hanc de qua agitur in concilio definitionem; desiderabilem, quia hac admissa facilius destruetur ipsius ecclesiae catholicae auctoritas et infallibilitas (murmur). Manichaei sententiam refero, *manichaei* dixi: reverendissimi patres dignentur credere; ipse ostendam, si cui videre placeret. Ego certe illud opus reprobo, condemno; infernale opus est, ego illud legi summa animi inquietudine et flens: alienam ergo sententiam refero. Credite mihi, non sunt vani nostri timores, non sunt vana pericula, quae nos praevidemus. Ego saltem dicere possum coram Deo, qui me iudicaturus est, quod definitione hac de qua agimus, in effectum deducta, gregi meo, cui praesum multa pericula sint creanda.

Schisma orientale, iam non amplius graecum dici debet, sed proh dolor schisma slavicum, quorum octoginta milliones ab ecclesia catholica extorres vivunt, qui suae autonomiae, suis particularibus iuribus addictissimi sunt, et nihil aliud tantopere aversantur, quam illud quod vel suspicionem ingerere istis possit, quod autonomiae et iurium suorum periculo sit. Ego inter Slavos meridionales moror, ex quibus octo Slavos milliones schismatici, tres autem milliones catholici sunt. Ego non possum satis divinae misericordiae gratias agere, quod gens Croatorum quam tantopere diligo, sit catholica, et possum dicere in tota cordis mei sinceritate, sedi apostolicae addictissima.

Verum si haec definitio effectum habeat, vereor ne, quantum nos scimus, illud fermentum bonum a Deo praedestinatum reliquam Slavorum massam penetret et ad unitatem ecclesiae reducat; vereor ne nova nobis pericula impendant, et ex nostris quidam misere ab unitate ecclesiae rescindantur, summo certe (quicumque novit historiam nostri temporis) summo et gravissimo humanitatis et omnis futurae culturae detrimento.[24])

Sed ego spero quod Dominus hoc avertat a nobis, qui hodie lumine sancto suo assistit nobis, ut spatia ecclesiae non coarctentur sed dilatentur, ut pax, concordia et unitas non coarctentur, sed de die in diem magis diffundantur, ut quantocius illud beatum tempus videam, quo tota humanitas sit grex unus sub uno pastore. Avertat hoc certe Deus per sapientiam summi et amantissimi patris nostri, qui quantum nos omnes loci auctoritate, tantum certe omnium virtutum splendore et merito superat; qui memor exempli sancti Petri, qui inverso corpore ex humilitate crucifigi voluit, si opus fuerit ut nostros angores et vera ecclesiae pericula redimat, certe libenter, certe humilitatis et abnegationis sacrificium faciet, memor in humilitate et abnegatione mysterium granditatis esse reconditum; scriptum est enim: *Exinanivit semetipsum... propter quod et Deus... donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur.*

Istočni raskol ne mora se više zvati grčkim, nego nažalost slavenskim, jer njih (Slavena) živi 80 milijuna izvan krila katoličke crkve. Oni veoma ljube svoju samostalnost, svoja zasebna prava, i ničesa se toliko ne boje, koliko toga, što bi moglo u njima pobuditi i najmanju sumnju, da su u opasnosti njihova samostalnost i njihova prava. Ja boravim među južnim Slavenima, od kojih je otprilike 8 milijuna raskolnika, a tek tri milijuna imade katolika. Ja ne mogu dosta zahvaliti milosrđu Božjem, što je hrvatski narod koga toliko ljubim, katolički, i mogu od srca iskreno reći, da je apostolskoj stolici veoma odan.

Ali ako se ostvari ova definicija, bojim se, da li će, koliko je nama poznato, taj dobri kvasac od Boga unaprijed određeni prodrijeti u mnoštvo Slavena i privesti ih u crkveno jedinstvo ; ja se bojim ne će li nastati i nove pogibli za nas, da tkogod od naših bijedno ne otpadne od crkvenog jedinstva, što bi bilo svakako na veoma veliku (tkogod poznaje povijest današnjega doba), bilo bi na veoma veliku i tešku štetu čovječanstva i svekolike buduće kulture.

Ali ja se uzdam, da će Bog to od nas odvratiti, jer on i danas stoji uz nas svojim svetim svijetlom, da se ne suzuje opseg crkve, već da se proširuje, da se ne suzuje mir, sloga i jedinstvo, već da se od dana u dan sve više proširuje, ne bi li što prije dočekao ono blaženo doba, kada će sve čovječanstvo biti jedno stado pod jednim pastirom. Bog će nas sigurno sačuvati od toga mudrošću vrhovnoga i preljubljenoga našeg oca, koji kaošto sve nas nadvisuje ugledom mjesta, zacijelo nas također jednako nadvisuje sjajem i zaslugama svih kreposti, on će jamačno, opominjući se uzora svetoga Petra, što je htio iz poniznosti, da bude strmoglavce razapet, ako bude potrebno, da nas izbavi od naših bojazni i istinitih pogibli za crkvu, prinijeti žrtvu poniznosti i samozataje, imajući na umu, da je u poniznosti i samozataji sakriveno otajstvo veličine, pisano je naime: Poništio je sam sebe... i zato mu je... Bog dao ime, što je nad svako ime, da se u imenu Isusovu prigne svako koljeno.

Napokon, prečasni oci, završujem, i kažem, da se uzdam u vašu dobrotu, u vašu pravednost što se tiče naših bojazni, u vašu mudrost, jer ste mudriji od mene. Uzdam se u vas, jer smo mi svi baštinici i zamjenici ne samo vlasti, nego također i ljubavi i dobrohotnosti onoga, koji je ostavivši devedeset i devet pravednih ovaca potražio izgubljenu ovcu, te je dobrostivo stavio na svoja ramena i odnio u svoj ovčinjak.

Tandem reverendissimi patres, concludo, et dico spem meam esse in vestra bonitate, in vestra quantum ad nostros angores aequitate, in vestra sapientia, qui sapientiores me estis. Confido in vobis quia omnes nos haeredes et vicarii sumus, non tantum potestatis, verum etiam charitatis et benevolentiae eius, qui relictis nonaginta novem iustis, perditam ovem quaesivit, et eam benigne humeris impositam in ovile suum duxit.

Verbalne opaske.

1.) Aludira na prizor prigodom njegova posljednjega govora 22. III. kad je zbog žamora morao prekinuti svoj govor.

2.) Ovo je Strossmayerovo mišljenje netočno, a prema tome je neosnovana i čitava argumentacija, što je Strossmayer gradi na ovoj predpostavci.

Prigovor, da je nemoguće, te dvojica izvršuju redovnu i izravnu pastirsku vlast nad istim stadom, u ovom slučaju ne može se primijeniti. Ovo pitanje rješava sv. Toma Akvinski ovako: (In IV. Sent. dist. 17. 47.) Neprirodno bi bilo, kad bi dvojica na jednaki način i s istoga naslova vršili pastirsku vlast nad jednim te istim teritorijem; ali kad ta dvojica vrše svoju vlast tako da je jedan od ove dvojice predpostavljeni, a drugi stoji u odnosu subordinacije prema predpostavljenomu, onda ne isključuje jedna vlast drugu, već se uzajamno međusobno potpomažu i upotpunjuju. Tako primjerice izravna redovita vlast biskupa ordinarija obuhvata sve župe u njegovoj biskupiji, te u svakoj župi smije biskup, ako ga volja, izravno vršiti svoju vlast, a to se ipak ne kosi sa redovitom vlašću župnika dotične župe. Analogno može i papa da vrši izravno svoju redovnu vrhovnu pastirsku vlast u svakoj biskupiji, ili ako ga volja također u svakoj župi, pa i bez pitanja biskupa, odnosno župnika. Tako rješava i vatikanski sabor ovaj prigovor.

3.) Netočno je, što Strossmayer kaže, da se ovdje radi o apsolutnoj osobnoj nezabludivosti. Ovo je od neprijatelja katoličke crkve i protivnika vatikanskoga sabora bila malicijozna insinuacija, da se lakše pred svijetom nađe izlika za napadanje ove nauke i da je se izvrgne ruglu. Pojam papinske nezabludivosti ograničuje se samo na strogo određeni djelokrug i ovisi o točno opredijeljenim uvjetima. Predmet papinske nezabludivosti sačinjavaju vjerske i ćudoredne istine, sadržane u vrelima objave ili tijesno s njima povezane. Uvjet pak, da doista u tim stvarima nastupa kao nezabludivi učitelj, jest, da ujedno daje definitivnu odluku ili objašnjenje, kako valja shvaćati smisao dotičnog nauka, i da tom prigodom obvezuje sav katolički svijet na dužnost, da tako vjeruje. Isključuje dakle pojam papinske nezabludivosti smisao, kao da bi papa bio nezabludiv kao privatna osoba, ili kao naučenjak, a pogotovo isključuje smisao, kao da ne bi mogao sagriješiti. Prema tome Strossmayerovi argumenti upereni su da pobijaju ono, što nije sadržano u pojmu papinske nezabludivosti, pa zato za ovu argumentaciju vrijedi pravilo »Qui nimis probat, nihil probat«. Ovdje se vidi, kako je Strossmayer neoprezno nasjeo zamci protivnika vatik. sabora, a s njime i mnogi drugi pristaše saborske opozicije.

4.) Što Strossmayer izričito poima pod tim virtualnim pravom biskupa na ostalu crkvu, koje je sadržano u karakteru biskupskog reda, teško je iz njegova razlaganja točno shvatiti. Iz njegove argumentacije slijedi tek to, da to pravo dolazi do izražaja samo neizravno, ukoliko je svaki pojedini biskup integralni sastavni dio cjelokupnog zbora crkvenog učiteljstva, koje collegiater vrši izravnu vlast nad čitavom crkvom.

5.) I opet napominjemo ono, što je rečeno u bilj. 3.), da Strossmayer daje preširoki opseg shvaćanju pojma papinske nezabludivosti, jer se nipošto ne radi o osobnoj i apsolutnoj nezabludivosti, nego o nezabludivosti gledom na točno određeni objekt nauke o vjeri i ćudoređu, uz izvjesne uvjete. Što se pak tiče držanja sv. Ciprijana, valja dobro uočiti sve tadanje historijske činjenice s njihovim potankostima, da uzmognemo dobiti jasan pogled u to pitanje. Naročito valja uzeti u obzir izjave sv. Ciprijana, što ih nalazimo u njegovim spisima prije njegova spora s papom Stjepanom I. kaošto i njegovo vladanje u praksi prije toga spora i nedugo poslije toga spora prema njegovu nasljedniku papi Sikstu II. Tako u svojoj knjizi o crkvenom jedinstvu u više navrata naglašuje kao osnov toga jedinstva sv. Petra Apostola i Rimsku stolicu, gdje ne može imati pristupa nikakva nevjera. (Vidi kod D'Herbigny S. J. Theologica de Ecclesia tom. II. pag. 166. [Paris 1921]). Slijedi dakle logički, da je sv. Ciprijan bio uvjeren o nezabludivosti rimske crkve, odnosno nezabludivosti rimskog biskupa. Isto svjedoči i njegova praksa prije pape sv. Stjepana. On se u svakoj znatnijoj stvari obraća na rimskoga biskupa. On ističe ugled rimskoga biskupa nad ostalim biskupima.

On naglašuje kad govori o onima, koji su posrnuli, da valja nastojati, kako da se u svemu slažu s rimskom crkvom. Spominje, kako se obraćao u više mahova na pape Kornelija i Lucija glede savjeta. (Vidi D.Herbigny: o. c. str. 167.). Po svemu tomu se dakle vidi, da do slučaja spora s papom Stjepanom nije sumnjao u nezabludivost rimskih biskupa. Pa i ta činjenica, što se o pitanju ponovnog krštavanja krivovjeraca obratio na papu Stjepana, svjedoči da je priznavao njegov neosporivi ugled u odlukama o vjerskim i ćudorednim pitanjima. Što je pak poslije odgovora pape Stjepana o tom pitanju još sveudilj ostao kod svoga stanovišta, valja da razjasnimo time, što se on osobno u svojoj revnosti i žestokom temperamentu nije mogao u prvi čas snaći u teoretskom pitanju, kako je moguće dovesti u sklad nauku o crkvenom jedinstvu napose aksiom: »Extra ecclesiam nulla salus«, o kojoj je on bio nepokolebivo osvjedočen, s naukom o valjanosti krsta podijeljena od krivovjeraca, koji se nalaze izvan crkve. Da se ovaj Ciprijanov nastup imade pripisati njegovu čisto subjektivnom psihološkom raspoloženju momentanog nerazumijevanja, vidi se i po tom, što je sv. Ciprijan odmah poslije smrti pape Stjepana za njegova nasljednika pape Siksta II. odustao od svog protivljenja, te se saglasio s naukom rimske crkve, umro kao mučenik, i tako ispravio svoju pogrješku. Uostalom ovo časovito protivljenje sv. Ciprijana kašto i mišljenje provincijalnih sjevernoafričkih sabora o potrebi ponovnog krštavanja heretika ne može da prejudicira svjedočanstvu historičkih činjenica prije spora sv. Ciprijana, koje nepobitno potvrđuju praktičku vjeru u nezabludivost rimskih biskupa. Naprotiv činjenica, što je sve pored opozicije sv. Ciprijana i rečenih sabora ipak općenito pobijedilo stajalište pape Stjepana I., odnosno rimske crkve, ponovni je argumenat uvjerenje svekolike crkve o nezabludivosti rimskih biskupa.

6.) Način kako sv. Augustin nastoji ispričati držanje sv. Ciprijana, potvrđuje vjerojatnost naših izvoda pod 5.).

7.) Ovaj je Strossmayerov zaključak netočan i presmion, kad znamo, da prije sv. Ciprijana imade sigurno utvrđenih historijskih činjenica, što svjedoče izravno ili neizravno za istinitost nauka o papinoj nezabludivosti, barem u koliko je taj nauk sadržan u priznavanju primata rimskoga biskupa (Klem. Rimski, Irenej, Tertulijan, Vidi: Denzinger - Bannwart: Enchiridion Symbolorum nn. 41. 44. ili Rouet de Journel S. J. Enchirid. Patristicum nn. 294. i 580.)

8.) Iz tih riječi priviruje ironija.

9.) Misao, koju je Strossmayer naglasio već u svom II. i III. govoru.

10.) I taj je izvod Strossmayerov netočan. Definicijom papine nezabludivosti nipošto ne postaju suvišni opći crkveni sabori, nego i nadalje zadržaju svoju vrijednost, u koliko su najuspješnije sredstvo da se uzmogne točno ispitati istinitost objavljenog nauka, i da se obnovi opća crkvena stega. Povrh toga imponiraju u očima svijeta svojim ugledom, u koliko se na općim crkvenim saborima sastaje zbor najuglednijih i najučenijih, a i po moralnim vrlinama najodličnijih muževa i predstavnika crkve iz čitavog svijeta. Stoga i nadalje, ma da opći crkveni sabori nijesu apsolutno potrebni, ipak postoji moralna obveza papa, da i unapredak sazivaju opće crkvene sabore.

11.) Ova je dakle bojazan Strosmayerova posve iluzorna, ako imamo na umu ono, što je rečeno pod 10.)

12.) S istih je razloga iluzorna također bojazan Strossmayerova o povredi biskupskih prava, jer papino prvenstvo i nezabludivost nipošto ne okrnjuje biskupske učiteljske i sudačke vlasti, već je naprotiv učvršćuje vezom jedinstva s najvišim ugledom.

13.) Istraživanje saborskih otaca kalcedonskog sabora o suglasju nauka sadržana u poslanici pape Leona Velikoga s naukom cijele katoličke crkve nema dubitativni nego komprobativni karakter.

14.) Valja razlikovati u kom smislu mogu koncilski oci štogod osuditi i zabaciti. Svakako sve ono, što je u protimbi s načelima istaknutim u dogmatskoj poslanici pape Leona Velikoga, ali nipošto ne načela nauke sadržane u istoj poslanici.

15.) Bellarminovo svjedočanstvo ne utvrđuje Strossmayerove teze u tom smislu, da bi saborski oci mogli prejudicirati papinskoj poslanici Leona Vel., već upravo time, što kaže, da je papinska poslanica imala instruktivni karakter, potvrđuje tezu, da je rasuđivanje saborskih otaca bilo komprobativnoga a ne dubitativnoga karaktera gledom na tu poslanicu.

16.) Pitanje, zašto nije tridentski sabor uzeo u pretres nauk o papinoj nezabludivosti, ne može biti zaprekom, da vatikanski sabor ne bi bio zvan, da definira taj nauk.

17.) Ovaj Strossmayerov izvod također nije sasvijem točan. Sila navoda Irenejeva upravo leži u tom, što naglašuje, kao sasvijem dostatno za kriterij istinitosti neke nauke, suglasje s rimskom crkvom.

18.) Aplikacija te prispodobe ne vrijedi u apsolutnom smislu.

19.) Tu proviruju na vidjelo tragovi Strossmayerova heterodoksnog naziranja, gdje se zapaža utjecaj galikanizma.

20.) Strosmayerova aplikacija pravila Vincencija Lirinskog ne pristaje ovamo. Istina da je pravilo Vincencija Lirinskog jedan od sigurnih kriterija za raspoznavanje katoličke istine, ali nije jedini i isključivi, već pored njega imade još i drugih kriterija. Prema tomu nemaju Strossmayerovi izvodi na osnovi njegova shvaćanja pravila Vincencija Lirinskog nikakve vrijednosti.

21.) To je bila običajna fraza, koja je bila veoma popularna među protivnicima koncila, osobito onima, koji su insinuirali pojmu papine nezabludivosti preširoko značenje.

22.) Verba Augustini contra epistolam Manichaei, cap. IV. haec sunt: In catholica enim ecclesia... multa sunt alia, quae in eius gremio me iustissime tenent. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum catholicae nomen, quod non sine causa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes heretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus haereticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot et tanta nominis christiani carissima vincula recte hominem tenent credenten in catholica ecclesia.«

23.) Uistinu je postojala liberalna struja, koja je na taj način htjela omraziti katolicima nauku o papinoj nezabludivosti, što joj je podmetala krivi smisao, pa je na račun toga izvrgavala ruglu kao najveću besmislicu i praznovjerje. Naravno da ovakav postupak ne može pred crkvom da vrijedi kao objektivni razlog, te ne bi smatrala oportunom definiciju.

24.) Pravoslavni faktično danas najviše naglašuju kao zapreku sjedinjenja dogmat papinog infalibiliteta. Glavni razlog jeste taj, što nemaju o infalibilitetu pravog pojma. Dogmat infalibiliteta nije zapravo ništa drugo nego nužna posljedica, što logički slijedi iz dogmata o primatu.

STVARNO KAZALO

(*Brojevi označuju stranicu.*)

S A D R Ž A J

OD ISTOGA PISCA:

1. Hrvati prema nepogrješivosti papinoj za vatikanskog sabora. Križevci 8* — 104.
2. Slovenci prema papinoj nepogrješivosti (Bogosl. Smotra, Zagreb 1924., br. I., str. 30—49; br. II. 144—159; br. III. str. 312—341.)
3. Katolički pokret i Ćirilometodska ideja (Bogosl. Smotra. Zagreb, 1926., br. 4., str. 542—551.)
5. Život sv. Stanislava Kostke, Zagreb, 1925., 16* — 294. Naklada Narodne Prosvjete.
6. Atos i crkveno jedinstvo, (preštampano iz Bogosl. Smotre) Zagreb, 1927—29; 8* — 64. Tisak Nadbiskupske tiskare.